

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

WATERGATE SKANDALI

VE

TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

Hazen GÜMÜŞKAYA

185030007

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN

Bandırma 2021

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

WATERGATE SKANDALI
VE
TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

Hazen GÜMÜŞKAYA
185030007

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. İsmail ŞAHİN

Bandırma 2021

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI

Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans öğrencisi Hazen GÜMÜŞKAYA tarafından Doç. Dr. İsmail ŞAHİN’in danışmanlığında hazırlanan “Watergate Skandalı ve Türk Dış Politikasına Etkisi” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 31/05/2021 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında oybirliği ile başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri-Danışman

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Alptekin MOLLA

ETİK BEYAN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (16/04/2021)

Hazen GÜMÜŞKAYA

ÖZET

WATERGATE SKANDALI VE TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

Hazen GÜMÜŞKAYA

Soğuk Savaş'ın Yumuşama Dönemi'nde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Richard M. Nixon'ın, etkisi uzun yıllar sürecektir olan bir olaya adı karışmıştır. “Watergate Skandalı” olarak anılan ve 1972 yılında gerçekleşen bu olayın perde arkasında Nixon'ın ve ekibinin planladığı birçok illegal operasyonlar ve usulsüzlükler bulunduğu ortaya çıkmıştır. İki yıla yakın bir süre sonra Başkan'ın istifa etmesiyle sonuçlanan Watergate Skandalı, Henry Kissinger'ı dış politikada söz sahibi haline getirmiştir. Bununla birlikte ABD siyasal sisteminde de değişiklikler yaşanmıştır; farklı çıkar grupları ve lobiler faaliyetlerini artırmış, ABD'nin iç ve dış politikası birçok yönden etkilenmiştir.

Watergate Skandalı sonucunda yaşanan gelişmeler, ABD-Türkiye ilişkilerinde de etkisini göstermiştir. Bu çalışmada, o dönemde Türkiye için dış politika konuları arasında bulunan Kıbrıs sorunu başta olmak üzere, Amerikan dış yardımlarında ve haşhaş meselesinde Watergate Skandalı'nın etkileri incelenmiştir. Özellikle Kıbrıs meselesinde Kissinger'ın Acheson Planı kapsamında bir dış politika izlediği ve bu bağlamda Yunanistan cunta yönetimi tarafından adada Rum lider Makarios'a karşı yapılan darbeyi ve hemen ardından gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekatı'nı, çift yönlü diplomasi yoluyla kontrol altında tutmaya çalıştığı tespit edilmiştir.

Bunların yanı sıra Watergate Skandalı'nın Kongre'nin ABD yönetimi üzerindeki etkisini artırmasına ve bu doğrultuda Kongre ile Kissinger arasında bir güç çekişmesine yol açtığı görülmüştür. Bu durum, Türkiye'ye yönelik ambargo kararı alınma sürecinde ortaya çıkan Kongre ile Kissinger arasındaki görüş farkından da okunabilmektedir. Sonuç olarak yapılan bu çalışma, Watergate Skandalı'nın etkilerinin Türkiye-ABD ilişkilerine somut bir şekilde yansıdığını ve Türk dış politikasını etkilediğini, eldeki veriler ışığında ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Watergate Skandalı, Richard Nixon, Henry Kissinger, Kıbrıs

ABSTRACT

WATERGATE SCANDAL AND ITS EFFECT ON TURKISH FOREIGN POLICY

Hazen GÜMÜŞKAYA

During the Détente Period of the Cold War, the President of the United States of America, Richard M. Nixon, was involved in an event which would have an impact that would last for many years. It was revealed that there were many illegal operations and irregularities planned by Nixon and his team behind the scenes of this event that took place in 1972 and was known as the "Watergate Scandal". The Watergate Scandal, which resulted in the resignation of the President approximately two years later, made Henry Kissinger a voice in foreign policy. However, there were also changes in the US political system; Different interest groups and lobbies have increased their activities, and the domestic and foreign policy of the USA has been affected in many ways.

The results of the Watergate Scandal also had an impact on the US-Turkey relations. The study is being prepared at that time considered to be among the major foreign policy issues for Turkey, especially the Cyprus issue in the American foreign aid and poppy matters, the effects of the Watergate Scandal was analyzed. Especially in the Cyprus issue, it has been determined that Kissinger followed a foreign policy within the scope of the Acheson Plan and in this context, the Greek junta administration tried to keep the coup d'etat against the Greek Cypriot leader Makarios on the island and the Cyprus Peace Operation that took place right after it, through bilateral diplomacy.

In addition to these, it was seen that the Watergate Scandal increased the influence of the Congress on the US administration and in this direction, it caused a power struggle between the Congress and Kissinger. This situation can also be seen in the difference of opinion between the Congress and Kissinger, which emerged during the embargo decision on Turkey. As a result, this study reveals that the effects of the Watergate Scandal are reflected on Turkey-US relations in a concrete way and that it effects Turkish foreign policy, in the light of the available resources.

Key Words: Watergate Scandal, Richard Nixon, Henry Kissinger, Cyprus.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi tarihinde yer etmiş mühim olaylardan biri olan Watergate Skandalı ile ilgili, Türk literatüründeki kaynak eksikliğine katkıda bulunmak, ayrıca Watergate Skandalı neticesinde Amerikan siyasetinde yaşanan gelişmelerin, Türk dış politikasında ne gibi yansımaları olduğuna dair bilimsel bulguları ortaya koymak gayesiyle hazırlanmıştır. Türk literatürüne Watergate Skandalı ile ilgili kapsamlı bir çalışma kazandırılması adına, yabancı kaynaklardan; bilhassa skandalı o dönemde bizzat araştırmış olan gazetecilerin ve skandalda adı geçen politikacıların eserlerinden faydalanılmış, Watergate Skandalı'nın gerekçeleri, gerçekleştirilmesi, sonuçları ve perde arkası detaylı bir şekilde irdelenmiştir.

Bu çalışmada Watergate Skandalı'nın Türk dış politikasını etkilediğine dair varılan yargı, aynı olaya farklı perspektiflerden bakılarak anlatılmaya çalışılmış ve tüm tarafların düşüncelerine yer verilmiştir. Dönem olarak 1972-1974 yıllarını kapsayan çalışmada, Watergate'in Türk dış politikasındaki yansımaları ele alınırken, Kıbrıs Barış Harekâtı'na ve Türkiye-ABD-Kıbrıs üçgenine daha fazla dikkat çekilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken, konuyu belirlememde, kaynak bulmamda ve analiz yapmamda desteğini benden bir an olsun esirgemeyen; her sorumu ve sorunu çözmek üzere daima tecrübeleriyle ve bilgileriyle yol gösteren, cesaretlendiren; vaktini öğrencilerine ayırmaktan, onlarla bilgilerini paylaşmaktan asla çekinmeyen, yüce gönüllü, mütevazı ve son olarak öğrenmeye ve öğretmeye olan tutkusunu daima örnek aldığım saygıdeğer hocam Sayın Doç. Dr. İsmail ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Hazen GÜMÜŞKAYA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARIYLA WATERGATE SKANDALI

1. SKANDALIN TAKDİMİ: NEDENLERİ, AKTÖRLERİ VE GELİŞİMİ	3
1.1. 1972 Başkanlık Seçimleri ve Richard Nixon'ın Güç Kaybı	3
1.2. Yargı Sürecinin Başlangıcı	5
1.3. Watergate Skandalı'nı Anlamak	10
2. SKANDALIN AMERİKAN İÇ VE DIŞ POLİTİKASINA YANSIMASI	17
2.1. Richard Nixon-Henry Kissinger İlişkisi: Stratejik Uyum, Politik Ayrım.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

WATERGATE SKANDALI VE TÜRKİYE

1. TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNDE WATERGATE SKANDALI'NIN ETKİLERİ	28
1.1. Türk – Amerikan İlişkilerine Genel Bakış	28
1.2. Watergate Skandalı'nın Türk Dış Politikasına Etkileri.....	30
1.2.1 Dış Yardımlar	30
1.2.2. Afyon Sorunu	35
1.2.3. Kıbrıs Meselesi	41
1.2.3.1. Kıbrıs Meselesinde ABD'nin Tutumu	44
1.2.3.2. Kıbrıs Müdahalesine Giden Yol.....	50
1.2.3.3. Askeri Müdahale Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	53

1.2.3.4. Ambargo Kararında Amerikan Kongresi'nin ve Yunan Lobisi'nin Etkisi	57
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

WATERGATE SKANDALI İLE İLGİLİ ÖNE ÇIKAN YAKLAŞIMLAR

1. YABANCI YAZARLARA AİT İDDİALAR	66
1.1. ABD'nin Kıbrıs Politikasının Yunan Perspektifinden Değerlendirilmesi	66
1.2. Rum Lobisi'nin Nixon'ın Seçim Kampanyasına Destek Sağladığı İddiası.....	71
1.3. Kargaşa Yılları: Henry Kissinger'ın Kıbrıs Meselesi ve Watergate Skandalı Hakkındaki Görüşleri	74
2. TÜRK BASININDA DİKKAT ÇEKEN GÖRÜŞLER	79
2.1. Köşe Yazıları	81
2.1.1. Amerikan Kongresi'nin Silah Ambargosu Hakkındaki Görüşleri	81
2.1.2. Yeni Dünya, Yeni Amerika ve Yeni İnfiyatçılık	83
2.1.3. Türkiye, ABD'ye Ödün Vermeli midir?	84
2.1.4. Türk Lobisinin Yaptırım Gücü: Bülent Ecevit'in Yorumu	85
2.2. Alternatif Bir Değerlendirme	87
2.3. Sol Basının Yaklaşımı.....	90

SONUÇ	95
--------------------	----

KAYNAKÇA	97
-----------------------	----

EKLER	106
--------------------	-----

EK-1: Fotoğraflar	106
EK-2: Türk Basınındaki Karikatür Örnekleri	117
EK-3: Richard Nixon'ın İstifa Mektubu	123
EK-4: Ulusal Güvenlik Konseyi Mekanizması	124
EK-5: Watergate Skandalı'nın Kronolojik Gelişimi	125
EK-6: Kıbrıs Meselesinin Kronolojik Gelişimi	129
EK-7: Karakterler.....	133

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AHI	: Amerikan Helen Enstitüsü
AHIPAC	: Amerikan Helen Enstitüsü Halkla İlişkiler Komitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Merkezî İstihbarat Teşkilatı
CRP	: Başkanı Yeniden Seçtirme Komitesi
DEA	: Uyuşturucuyla Mücadele Örgütü
EOKA	: Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü (Kıbrıslı Rumların silahlı örgütüdür.)
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu
KYP	: Ulusal İstihbarat Servisi (Yunanistan)
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UGK	: Ulusal Güvenlik Konseyi
WSAG	: Washington Özel Eylemler Grubu

GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu sistem yapısında iki süper güçten biri olan Amerika Birleşik Devletleri, yakın geçmişte hegemon güç olarak uluslararası sahneye çıkmıştır. Onun süper güç hâline gelmesinde birçok etken vardır ancak bu konuyla ilgili tüm tartışmaların ortak paydasında, ABD'nin sahip olduğu kuruluş felsefesinin, anayasal sisteminin ve yönetim mekanizmasının işlerliğinin, onu iç ve dış politikada daha güçlü ve etkili kıldığı düşüncesi yer almaktadır. Amerikan siyasetinde yaşanan skandallar her ne kadar iç/dış politikayı ve kamuoyunu etkilese de ABD anayasasının kamuoyuna tanıdığı ifade özgürlüğü, itiraz etme, bilgi alma gibi hak ve hürriyetlerin son derece iyi bir şekilde korunması ve başkanlık sisteminin yerleşmiş düzeni sayesinde başkanın tüm yetkilere sahip olması kadar hesap verme zorunluluğunun da bulunması, skandalların çözülmesinin ve sorumlularının en nihayetinde sistemden elimine edilmesinin önünü açmaktadır.

Bu çalışmanın temelde iki amacı bulunmaktadır. Bu amaçlardan birincisi, Türkiye ile arasında uzun yıllara dayanan yakın ilişkiler bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan bir skandalın, Türkiye'de detaylı olarak incelenmemiş olmasının fark edilmesi ve literatürdeki bu boşluğun doldurulmasına katkı sağlamaktır. 1974 yılından sonra yaşanan; gücün kötüye kullanımı, devletlerarası yaşanan gerilimler, örtbas edilen siyasi suçlar gibi birçok skandalın sonuna “-gate” ekinin getirilerek isimlendirilmesi, Watergate Skandalı'nın dünya çapında tarihi bir örnek teşkil ettiğinin göstergesidir.¹ Bu nedenle ABD siyasi tarihinde hatırı sayılır derecede önemi olan Watergate Skandalı'yla ve Richard Nixon dönemiyle ilgili gelecekte yapılacak olan çalışmalar için kapsamlı bir kaynak oluşturulması amacı birinci sırada yer almıştır.

Çalışmanın ikinci amacı ise, Türk dış politikasında önemli bir yeri olan ABD-Türkiye ilişkilerinde, Watergate Skandalı'nın etkisi olduğu iddiasının örnek olaylarla ortaya konulmasıdır. 21. yüzyılda devlet dışı aktörlerin uluslararası siyaseti etkileme gücünün son derece artmış olması bir yana, daha önceki yıllarda egemen devletler, eğer sistemde hegemon bir devlet varsa, bu devlette olan herhangi bir olay veya krizden daha kolay etkilenebilmekteydiler. Dolayısıyla ABD'de yaşanan bir skandalın başka bir ülkenin dış politikasına etki etmesi, Soğuk Savaş yıllarında normal kabul edilebilen bir

¹ İrangate, Bridgegate, Filegate, Penelopegate, Putingate, Coingate vb.

durumdur. Bu doğrultuda Türk dış politikasında Watergate'in izlerini incelemek üzere üç farklı konu ele alınmıştır; dış yardımlar, afyon sorunu ve Kıbrıs meselesi.

Watergate Skandalı nedeniyle Başkan Nixon'ın istifasına giden süreçte, Kongre'nin yönetimi eline alacak kadar güçlenmesi ve Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ı eski hükümetin bir parçası olarak görmesi, Kissinger'ın bizzat yürüttüğü dış siyaseti derinden etkilemiştir. Bu nedenle Kongre'nin yeni Başkan Gerald Ford'u ve Kissinger'ı saf dışı bırakma girişimleri, Türkiye-ABD ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiştir. Bilhassa Watergate sonrasında ABD yönetimi ve Kongre arasında yaşanan tıkanıklıkların, farklı niyetli çıkar gruplarının kendilerine manevra alanı yaratabilmesi için uygun koşullar sağlaması, Kıbrıs meselesi temelinde Türkiye'ye ağır yaptırımlar uygulanmasına neden olmuştur. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Watergate Skandalı sonucunda meydana gelen gerginlik, Türk-Amerikan ilişkilerinde en çok Kıbrıs meselesine yansımıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Kıbrıs meselesine daha ayrıntılı yer verilmiştir.

Çalışma hazırlanırken nitel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi esasları bağlamında, Watergate Skandalı'na ilişkin yayınlanmış kitaplar, makaleler, arşiv vesikaları, hatıratlar, belgeseller ve röportajlar incelenmiştir. Ayrıca ilgili dönemde Türkiye'de yayın yapan ulusal gazeteler ve dergilerden de istifade edilmiştir. Bunların yanı sıra önemli kişi ve olayların fotoğraflarına yer verilmiş, ortaya konulan fikir, görüş ve iddialar arşiv belgeleriyle desteklenmiştir.

Bu çalışma hazırlanırken, ideolojik yaklaşımlardan kaçınılmış, konuların tarafsız bir biçimde ele alınmasına özen gösterilmiştir. Buna istinaden son bölümde yer alan Watergate Skandalı ve Kıbrıs meselesi ile ilgili tüm tarafların fikir ve düşüncelerine yer verilmiştir. Genel anlamda tezde anlatılan olay örgüsü, kronolojik sıralama esas alınarak aktarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARIYLA WATERGATE SKANDALI

1. Skandalın Takdimi: Nedenleri, Aktörleri ve Gelişimi

Watergate, Amerika Birleşik Devletleri'nin Washington D.C. eyaletinde bulunan, içerisinde ofisler, otel odaları, spor tesisleri ve mağazalar barındıran büyük bir kompleksin adıdır. Amerika'da iki büyük partiden biri olan Demokrat Parti'nin merkez karargâhı, Watergate kompleksinde bulunmaktadır. 17 Haziran 1972'de gece yarısından sonra beş kişi, bu karargâha gizlice girmeye çalışırken suçüstü yakalanmıştır. "Watergate Skandalı" olarak tarihe geçecek olan bu olayın ardından sürdürülen soruşturmalar sonucunda, hırsızların dönemin başkanı Nixon'ın partisi olan Cumhuriyetçi Parti ile bağlantıları olduğu gün yüzüne çıkmıştır. Nixon yönetiminin konuyu örtbas etme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasıyla birlikte, Başkan ve ekibinin daha birçok illegal işe müdahil olduğu aşikâr olmuştur.

Watergate olayını siyasi bir skandal yapan süreç, Demokratik Ulusal Komite'nin bürosunda yakalanan hırsızların üzerinde bulunan paranın, Nixon'ın seçim kampanyası fonundan temin edildiğinin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Olayın izi sürüldükçe yolsuzluk, usulsüzlük, rüşvet, görevi kötüye kullanma gibi bir dizi suçları beraberinde getiren Watergate Skandalı, hem Amerika Birleşik Devletleri siyasal sistemini etkilemiş hem de Amerikan halkının yönetime olan güvenini derinden zedelemiştir. ABD yönetim sisteminde birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olan Watergate Skandalı, aynı zamanda Nixon'ı ABD tarihinde istifa eden ilk ve tek başkan yapan olay olarak tarihe geçmiştir.

1.1. 1972 Başkanlık Seçimleri ve Richard Nixon'ın Güç Kaybı

9 Ocak 1913'te ABD'nin Kaliforniya eyaletinde, beş çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelen Richard Milhous Nixon, üniversite eğitimini hukuk alanında tamamlamış, 1942'de ise Amerika Birleşik Devletleri Deniz Donanması'na katılmıştır (Volkan, Itzkowitz ve Dod, 1997: 24). Siyasi kariyeri başladıktan sonra ise Cumhuriyetçi Parti'deki öne çıkışı, Dweight Eisenhower'ın başkanlık döneminde, başkan

yardımcısı olarak görevlendirilmesiyle başlamıştır. 1953'ten 1961'e kadar sürdürdüğü başkan yardımcılığı görevi esnasında 1960 Başkanlık seçimlerine adaylığını koymuştur. Her ne kadar bu seçimde Demokrat Parti adayı John F. Kennedy'e karşı seçimi kaybetse de Nixon'ın siyasetçi kimliği o dönemde önemli ölçüde ün kazanmıştır. 1963 yılında Kennedy suikasta kurban gittikten sonra, 1964 seçimlerine Nixon adaylığını koymamıştır. Bunun yerine Nixon, daha çok çalışmayı ve Cumhuriyetçi Parti içerisinde kendi konumunu güçlendirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda dört kıtaya ayrı ayrı seyahatler gerçekleştirmiş, dış politika ile yakından ilgilenmiştir. Böylece kendisini göz önünde tutmayı başarmıştır (Volkan, Itzkowitz ve Dod, 1997: 59). Başkanlığa ihtiyatlı bir biçimde yaklaşan Nixon, doğru zaman olduğunu düşünerek Kasım 1968 Başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti'den başkanlığa adaylığını koymuştur. Önceki dört yılda yaşanan olaylar ona büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Geçen dört yılda Vietnam Savaşı tırmanmış ve Johnson'a karşı savaş karşıtı duyarlılık artmış; ABD için önemli şahsiyetler olan Robert F. Kennedy ve Martin Luther King'e yürek burkan iki suikast daha yapılmıştır. Ülke çapında isyanların ve gösterilerin arttığı bir dönemde Nixon, Amerikan halkına bir güvenlik ve istikrar imajı sunmuştur. 1968 seçimlerinde Nixon, Demokrat rakibi Hubert Humphrey'e karşı büyük bir üstünlükle ABD'nin 37. Başkanı seçilmiştir.

Nixon'ın 1968'de başlayan birinci başkanlık dönemi, Amerika'nın Vietnam Savaşı'ndan geri çekileceği konusunda halka vadettiği umutla sürmüştür. Ancak vaatler yerine getirilmediği için Amerikan halkı, savaşın sosyoekonomik etkilerinden rahatsız olmakla birlikte, Vietnam'dan geri çekilme isteğini çeşitli eylemlerle Nixon'a göstermeye çabalamıştır (history.com, 2009). Tarihler 1972 yılını gösterdiğinde Nixon, Kasım ayında yapılacak başkanlık seçiminde ikinci kez başkan seçilebilmek için hazırlık yapmaya başlamıştır.

Enflasyon ve işsizlik oranının arttığı o dönemde, "Vietnam'dan çekilme" politikasını bir seçim kampanyası olarak kullanan Nixon, aynı zamanda Beyaz Saray'daki seçim faaliyetlerini sürdürmüştür. Bazı kesimler Nixon'ın ikinci seçimi kaybedeceğini düşünürken, Nixon açısından durum farklı olmuştur. Seçimi kazanacağından emin bir tavırla Nixon, o dönemde seçim faaliyetlerinden çok, dış politikada Yumuşama (détente) döneminin olumlu havasını sürdürmeye çabalamıştır. Bunun ilk göstergeleri Sovyetler

Birliği lideri Leonid Brejnev ile Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşması (SALT I) imzalanması, ardından Çin'e, İran'a ve Polonya'ya ziyaretlerin yapılmasıdır.

Başkan Nixon, dış politika manevralarını sürdürmeye devam ederken Washington'da ileride büyük etki yaratacak bir olay gerçekleşmektedir; 17 Haziran 1972'de kimliği belirsiz beş kişi, Watergate kompleksinde yer alan Demokrat Parti'nin genel merkezine gizlice girme girişiminde bulunmuştur. Güvenlik görevlileri tarafından yapılan müdahaleden sonra eylemi gerçekleştiren şahıslar tutuklanmıştır. Bu olay, ilk etapta önemsiz gibi görölmüştür. Fakat beş hırsızın almaya çalıştıkları belgelerin Nixon ve Beyaz Saray için önemli belgeler olduğu anlaşıldığında, olayın rengi ve seyri değişmeye başlamıştır. Nixon, bu konuyla ilgili kendisine yöneltilen soruları cevapsız bırakarak suçlamaları yalanlama yoluna gitmiştir. Tam o dönemde, Amerikan halkı bir yandan seçimlerle meşgul edilirken, diğer yandan olayın medyaya yansımaları engellenmeye çalışılmıştır. 7 Kasım 1972'de Nixon, Demokrat Partili rakibi George McGovern karşısında üstünlük sağlayarak Amerika Birleşik Devletleri'nin 37. Başkanı olarak ikinci kez seçilmeyi başarmıştır. Bu başarı her ne kadar galibiyet gibi görünse de Watergate'in izlerini silmeye yetmeyecektir.

1.2. Yargı Sürecinin Başlangıcı

Washington Post gazetesinin iki genç muhabiri Bob Woodward ve Carl Bernstein Watergate olayının izini sürmeye başlamışlardır. Durumun göröndüğü kadar masum olmadığını düşünen iki muhabir, hırsızlardan birinin CIA eski çalışanı olması ve bu kişinin aynı zamanda Nixon'ın "Başkanı Yeniden Seçtirme Komitesi"nin güvenlik şefi olmasından yola çıkarak, konunun Beyaz Saray ile bir bağlantısı olabileceğinden şüphelenmişlerdir (Kutler, 2010: 31). Woodward ve Bernstein konuyu araştırmaya devam ederken aynı zamanda bu skandalı medya yoluyla kamuoyuna duyurmaya çalışmışlardır. Çünkü onlara göre, ancak bu yöntemle Nixon'a konuyu aydınlatması konusunda baskı yapılabilecek ve konunun hukuki olarak araştırılmasının önü açılacaktır. Kısa bir süre sonra iki gazetecinin çabaları sonucunda, Watergate Skandalı basında yerini almaya başlamıştır. Akabinde Nixon birçok soruyla karşı karşıya kalmış ve bunun önüne geçebilmek adına Nisan 1973'de Adalet Bakanlığı'na "Watergate davasını izleme"

talimatı vermiştir. Davayla ilgilenmek üzere hukuk profesörü ve Özel Savcı Archibald Cox görevlendirilmiştir (Kutler, 2010: 31). Mayıs ayında ise Senato Yargı Komitesi² ayrı bir soruşturma başlatmıştır. Soruşturmalar devam ederken, Senato Komitesi çok ilginç bir iddia ile karşılaşmıştır. Bu iddia Watergate soruşturmasının daha derine inmesinin temel sebeplerinden biri olacaktır. Nixon'ın Beyaz Saray'daki yardımcısı Alexander P. Butterfield, verdiği ifadede son iki yıldır başkanlık makamında yapılan tüm görüşmelerin ses kaydına alındığını iddia etmiştir (Kutler, 2010: 7). Senato Komitesi'ndeki davanın hâkimi John Sirica, Watergate'e giren hırsızların tek başına hareket etmiş olamayacağına ve bu konuyla bir bağlantıları olduğuna inanmıştır. Bu doğrultuda verdiği kararlarla ses kayıtlarının ortaya çıkarılması için Watergate hırsızları üzerinden Nixon'a karşı bir kamuoyu yaratmaya başlamıştır.³ Üzerindeki baskılara rağmen Nixon, kendisine karşı yapılan hiçbir suçlamayı kabul etmemiştir. Nixon'ın avukatlarının sergilediği tutumun da aynı olması sebebiyle dava Yüksek Mahkeme'ye taşınmıştır. Fakat deliller ve tanıkların ifadeleri karşısında, mahkeme Sirica'nın iddialarına destek verirken, Nixon kendisi hakkındaki iddiaları reddetmeye devam etmiştir. Mahkemede bulunmamasına rağmen hakkındaki söylentiler karşısında kendisine cevap hakkı doğduğunu düşünen Nixon, bir basın toplantısında Amerika Birleşik Devletleri başkanlık makamının gerektiğinde bazı belgeleri ve gizli bilgileri saklamaya hakkı olduğunu dile getirmiştir.

Diğer tarafta Watergate hırsızlığıyla ilgili devam eden federal cezai soruşturmada da gelişmeler olmuştur. Bu davayı takip eden Özel Savcı Archibald Cox, Nixon'ı söz konusu ses kayıtlarını mahkemeye teslim etmesi konusunda öyle zorlamıştır ki Nixon, kendisine "Stennis Uzlaşması" adı verilen bir teklifte bulunmuştur (Ambrose, 1991: 241-245). Uzlaşmaya göre işitme problemi yaşayan senatör Stennis, ses kayıtlarını dinleyecek ve özetleyecektir. Cox da bu özetin doğruluğunu teyit edecektir. Fakat Cox bu uzlaşmayı reddetmiştir (A.e., s.243). Nixon, bu durum karşısında 19 Ekim 1973'te Bay Cox'a bu soruşturmayı bırakmasını emrederek onu istifaya davet etmiştir (Noble, 1987: 22).

² 1816'da Amerika Birleşik Devletleri Senatosundaki orijinal daimi komitelerden biri olarak kurulan Yargı Senato Komitesi, Kongre'deki en etkili komitelerden biridir. Geniş yasama yetkisi, sosyal ve anayasal meselelerin kamusal tartışması için bir forum olarak birincil rolünü teminat altına almıştır. Komite ayrıca yürütme organının temel faaliyetlerinin gözetiminden de sorumludur ve federal yargı için başkan tarafından aday gösterilen federal hâkim ve diğer adli adayların onaylanma sürecinin ilk aşamalarından sorumludur (<https://www.judiciary.senate.gov/about/history>, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

³ Sirica, soruşturmanın başından itibaren süregelen kararlılığı ile Watergate davasının aydınlatılması konusunda önemli bir isim olmuştur.

Cox'un görevine devam etmesi üzerine bir sonraki gün Nixon, Başsavcı Elliot Richardson'a Özel Savcı Cox'u görevden alması için talimat vermiştir. Fakat Richardson, Kongre'ye özel savcıya müdahale etmeyeceğine dair söz vermiştir. Bu sebeple başkana itaatsizlik etmek ya da vermiş olduğu sözü çiğnemek yerine kendisi istifa etmiştir. Bu kez Başkan Nixon, Richardson'un yardımcısına aynı talimatı vermiştir fakat yardımcısı da aynı akşam savcıya müdahale etmek yerine istifa yolunu seçmiştir. Nixon, daha sonra Adalet Bakanlığı avukatlarından Robert Bork'u başsavcı olarak atayarak Cox'u görevden aldirtmayı başarmıştır (Woodward ve Bernstein, 2012: 113). Beyaz Saray ve Archibald Cox arasındaki, Nixon'ın ses kayıtlarını teslim edip etmeyeceği konusunda yaşanan tartışma, böylelikle Nixon için sona ermiş gözükmektedir. Peş peşe gelen bu istifalardan sonra o gece tarihe "Cumartesi Gecesi Katliamı" olarak geçecek ve Nixon'ın aleyhine kullanılacaktır. Çünkü hem Nixon'ın yargıya müdahalesi halk nezdinde tepki çekecek hem de yeni Başsavcı Robert Bork, davayı Nixon'ın çıkarına hizmet edip kapatmak yerine genişletmeye çalışacaktır. Dolayısıyla halkın muhalefeti hızla artacak ve bu da Başkanın yargılanmasına giden süreci (Impeachment)⁴ hızlandıracaktır (O'Sullivan, 2018: 168). Bu olaydan sonra Başkan'a "istifa et" çağrıları başlamış, dergi ve gazetelerde Nixon'ı istifaya davet eden makaleler yayınlanmıştır. Archibald Cox'un görevden alınmasından sonra yerine geçen ikinci özel savcı, Leon Jaworski olmuştur. Başlangıçta Jaworski, davaya iyi niyetle yaklaşmıştır. Bu yüzden Nixon, Jaworski'nin kendi lehine davranacağını düşünmüştür. Ancak tam aksine Jaworski, eski özel savcı gibi Oval Ofis'te kaydedilen bantların yayınlaması için Nixon üzerindeki baskıları devam ettirmiştir (law.jrank.org). Bu olayların üzerine Nixon, siyasi kariyeri ile ilgili en önemli kararı vermek üzere yol ayrımına gelmiştir. Sonuna kadar direnmek ve başkanlıktan istifa etmek arasında bir seçim yapması gerekmiştir. Nixon anayasayı çiğnediğini ve birçok kişinin güvenini kaybettiğini; yanında kendisini kollayacak neredeyse kimsenin kalmadığını düşünmeye başlamıştır.

Yine o dönemde, Watergate'e ek olarak Nixon'ı ilgilendiren bir sorun daha yaşanmıştır. Çoğu kez medyaya karşı ağır eleştirilerde bulunmasıyla tanınan Rum asıllı

⁴ Türkçe karşılığı "suçlama"dır. ABD Anayasasına göre, Temsilciler Meclisi, başkanı veya federal hükümetin bir görevlisini, oy çokluğu ile suçlama maddelerini onaylayarak suçlayabilme yetkisine sahiptir. Kongre; vatana ihanet, rüşvet veya diğer ağır suçlar ve kabahatler ile suçlanan başkanı yüksek mahkemede yargılayabilir, suçluyu görevden alabilir durumdadır. Başkan'a açılan bu davaya da Impeachment denmektedir. (www.senate.gov, Erişim Tarihi: 2 Aralık 2020)

Başkan Yardımcısı Spiro Agnew, vergi kaçakçılığı ve rüşvet suçlamaları üzerine görülen davası sürerken, *nolo contendere* (sanığın suçu kabul etmeden cezayı üstlenmesi) isteminde bulunarak, başkan yardımcılığı görevinden istifa etmiştir (Kutler, 2010: 148). Nixon için başkan yardımcısı demek, en kötü ihtimal gerçekleşse bile iktidarını koruyabilecek bir halefe sahip olmak demektir. Dolayısıyla Nixon, böyle bir durumun içinden en az zararla çıkabilmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bunun için hem Beyaz Saray'da hem de Senato'da Cumhuriyetçiler tarafından sevilen ve desteklenen Gerald Ford'u başkan yardımcılığına tayin etmiştir (Winget, 2007: 61). Aslında bu tayinin, Nixon'ın ileride atacağı adımları düşünerek kendisini garanti altına alma çabasının bir ürünü olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Bu olaylardan birkaç gün sonra Nixon, basın açıklaması yaparak o meşhur sözlerinden birini söylemiştir, “Ben sahtekâr değilim.” (Woodward ve Bernstein, 2012: 243).

Kongre'de Nixon karşıtı seslerin giderek yükselmeye başladığı dönemde, Nixon'ın Watergate davası ile ilgili önemli kanıtları sakladığına dair iddialar ortaya atılmıştır. Kasım 1973'te Nixon, ses kayıtlarının yazılı transkriptlerini mahkemeye teslim etmeyi kabul etmiştir. Kayıtlardan güvenlik ve ulusal çıkarların konu alındığı konuşmalar arındırılarak, Beyaz Saray'da kayıt altına alınan günlük konuşmalar yazılı bir doküman haline getirilmiştir. Bu dokümanlar, orijinal ses bantları ile birlikte mahkemeye teslim edilmiştir.⁵ Ancak daha sonra mahkeme tarafından yapılan incelemeler karşısında, başkanın kasetlerinden birinin 18,5 dakikalık anlamsız bir boşluk içerdiği fark edilmiştir (Kutler, 2010: 163). Söz konusu boşluk Nixon ve Harry Robbins Haldeman⁶ arasında bir konuşmanın geçtiği anda oluşmuştur. Sadece cızırtılardan oluşan 18,5 dakikalık bölümün amatör biri tarafından silinmeye/kesilmeye çalışılmış olduğu düşünülmüştür. Nixon yönetimi, bu boşluğun oluşmasının nedenini ses kaydedicinin o sırada kayıt yapamamasından kaynaklandığını belirterek açıklamaya çalışmıştır. Daha sonra da kayıtların “yanlışlıkla” silindiğini belirtmiştir (Kutler, 2010: 163). Elbette az sayıda Amerikalı bu açıklamalara inanmıştır. İnanırcı olmayan bu açıklamalar üzerine Yüksek Mahkeme'nin, bir Amerikan başkanının herhangi bir ceza davasında delil

⁵ Kayıtların teslim edilmesiyle ilgili fotoğraflar için bkz: (EK-1: Fotoğraf 1, Fotoğraf 2)

⁶ H.R. Haldeman, Nixon döneminde görev yapan Alman asıllı Genelkurmay Başkanı'dır. Watergate davasında önemli rol oynamıştır. Nixon'a en yakın kişilerden biridir.

tutamayacağına/saklayamayacağına dair kararıyla birlikte, Senato ve Temsilciler Meclisi, başkana karşı Impeachment soruşturması başlatılacağını duyurmuştur.

Esasında söz konusu 18,5 dakikalık bölümün, Watergate ile ilgili konuşmaların geçtiği bir anı içerdiği düşünülmüştür. Belki de Nixon yönetimi tarafından yapılan açıklamalar daha rasyonel olsaydı, kayıtlar ile ilgili şüpheler bu denli artmayacak ve halkın güveni günden güne sarsılmaya devam etmeyecekti. Öyle ki bu özensiz açıklamalar dolayısıyla, Nixon'ın savunucuları bile zor durumda kalmıştır. Cumartesi Gecesi Katliamı olarak anılan olay ve ardından ses kayıtlarında fark edilen bu eksiklik, Impeachment davası için geçerli sebepleri oluşturmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda Nixon, 8 Ağustos 1974 yılında; ikinci dönem başkanlığının yarısında, belki de siyasi kariyerinin en zor konuşmasını yaparak başkanlık görevinden istifa ettiğini duyurmuştur.⁷ Böylelikle Impeachment davası başlayamadan Nixon makamını terk etmiştir. Ancak Nixon'ın hiçbir merci önünde hesap vermemiş olması, Amerikan halkı nazarında hâlihazırda zedelenmiş olan itibarını tamamen kaybetmesine neden olmuştur.

9 Ağustos'ta Başkan Yardımcısı Gerald Ford, Amerika Birleşik Devletleri'nin 38. Başkanı olarak başkanlık koltuğuna oturmuştur. Ekim 1973'te Spiro Agnew'in istifasını müteakiben Nixon tarafından başkan yardımcısı seçilen Ford, başkan olduktan tam bir ay sonra yani 8 Eylül 1974'te televizyona çıkarak selefi Nixon'ı affetmeye karar verdiğini duyurmuştur. Yeni Başkan Gerald Ford, Nixon'ın mahkemeye çıkarılmasının ülkenin zamanının ve parasının boş yere harcanacağını düşündüğünü belirtmiştir. Başkan Ford konuşmasında “Zamanımın %25'ini bir adamın problemlerine harcamak yerine Zamanımın %100'ünü 230 Milyon insanın problemlerine harcamak zorunda olduğumu hissediyorum” demiştir (Strober ve Strober, 1994: 486). Ford, ülkenin diğer sorunlarıyla ilgilenilmesinin Watergate'den daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

Nixon'ın hiçbir cezaya maruz kalmadan Gerald Ford tarafından affedilmesi olayı, “Pardon” kelimesiyle anılmaktadır. Birçok kesimde, Nixon'ın istifa etmeden önce Ford ile anlaştığına dair söylentiler yayılmıştır. Ancak Ford, bu iddiaları her seferinde kesin

⁷ İstifa mektubu için bkz: EK-3

İstifa konuşmasının tamamı için bkz: https://www.youtube.com/watch?v=_e9Ot63lSiw, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2020)

bir dil ile reddetmiştir. Esasında affedilme olayı, hukuksal anlamda bir soru işaretini beraberinde getirmiştir. Çünkü hukukta bir affin söz konusu olabilmesi için ortada bir suçun bulunması gerekmektedir. Yani affin kabulü aslında suçluluğun kabulüne eşdeğerdir. Bu sebeple “Pardon” olayının altında yatan anlamı bu açıdan yorumlayabilmek mümkündür.

Nixon, istifasının ardından üç yıl boyunca sükunetini koruduktan sonra, hayatının geri kalanını itibarını yeniden kazanmaya çalışarak geçirmiştir. Birkaç kitap yazmıştır ve her iki partinin başkanlarına da dış politika konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Tarih 22 Nisan 1994 yılını gösterdiğinde ise geçirdiği felç sonucu hayatını kaybetmiştir.

1.3. Watergate Skandalı’nı Anlamak

Esasında Watergate Skandalı, yalnızca Nixon’ın istifasıyla sonuçlanıp tarihe karışan bir olay değil, Nixon’ın başkanlık dönemi boyunca gerçekleşen illegal işlerinin ve siyasi yolsuzluklar silsilesinin ortaya çıkmasını sağlayan bir kıvılcım olmuştur. 1972 seçimleri gelip çattığında, Nixon zaten başkandır ve dış politikadaki tutumu ile halk nezdinde olumlu bir görünüm kazanmıştır. Genel olarak Amerikan başkanlık seçimlerinde, başkanların rakipleri karşısında ikinci dönemleri için geleneksel bir üstünlükleri bulunmaktadır. Nixon, bu üstünlüğe de sahip olmasına rağmen kanun dışı yollara başvurmuştur. Demokrat Parti’nin kongrelerini sabote edip genel merkezine casus sokarak rakibini küçük düşürecek davranışlarda bulunmuştur. Bu noktada sorulması gereken soru şudur; Nixon hem başkan olarak ulusun siyasi lideri olup hem de bu kadar kuvvete sahipken neden bu tarz yollara başvurma çabası içerisine girmiştir? Bu soruya açıklık getirmek için bazı çıkarımlar yapılabilir. Örneğin eğer bir politikacının ortaya çıkmasından çekince duyduğu bir geçmişi varsa, kişiliği de fazla aydınlık değilse, rakiplerine ölçsüz ve akıl dışı taarruzda bulunma ihtimalinin yüksek olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Sadece politikacılar açısından değil, insan davranışı açısından da incelendiğinde, herhangi bir şeyi çalmış bir kişinin, karşısındakini hırsızlıkla suçlaması tahmin edilebilir bir durumdur. Yine, bulunduğu makama din ticareti yaparak gelen bir liderin, kendisinden daha sağ kanatta yer alan bir partiye tahammül edememesi, kanun dışı işleri olan birinin de rakibini kanuna ve düzene uymaya davet etmesi, birbiriyle

bağlantılı ve gerçekleşmesi muhtemel, anlaşılabilir durumlardır. İddialara göre Nixon ve ekibi, rakibine karşı saldırılarını kestikleri anda yüzlerine vurulacak veya ortaya çıkarılacak birçok kirli işe karışmıştır. Bu sebeple rakip aday George McGovern'ı ve Demokrat Parti'yi alaşağı etmek adına her çeşit yola başvurmışlardır. Hatta McGovern yanlılarından ve Nixon'ın diğer potansiyel düşmanlarından oluşan bir liste bile hazırlanmıştır. Bu liste, gazeteciler ve sanatçılar gibi birçok çevreden isimleri içermektedir.⁸

1972 seçimleri yaklaştığında gündemde birçok sorun vardır. Fakat en önemli sorun, Lyndon Johnson'dan Nixon'a miras kalacak olan Vietnam Savaşı'dır. Bu savaş için milyarlarca dolar harcanmıştır ve binlerce insan yine bu savaşta hayatını kaybetmiştir. O dönemde Savunma Bakanlığı'nda görev alıp daha sonra RAND⁹ olarak adlandırılan bir düşünce kuruluşunda çalışmaya başlayan Daniel Ellsberg, savaşın Amerikan halkı açısından seyrini değiştiren kilit isim olmuştur. Dönemin başkanı Lyndon Johnson'ın sekreteri, Vietnam Savaşı ile ilgili analiz edilmesi gereken çok gizli belgeleri RAND'a teslim etmiştir. Daha önce şahin (hawkish)¹⁰ olarak adlandırılan Daniel Ellsberg, bu belgeleri gördükten sonra düşünce yapısını tamamıyla değiştirip savaşların gereksizliğine ve ahlak dışı olduğuna inanan vicdani retçilerin arasına katılmış; Vietnam Savaşı'nı, kazanılması mümkün olmayan ve ahlaksızca bir mücadele olarak yorumlamıştır. Bu sebeple bütün bu belgeleri New York Times gazetesine sızdırmıştır. Bu belgeler de New York Times gazetesi tarafından "Pentagon Papers" başlığı altında yayınlanmıştır (Ellsberg, 2002). 13 Haziran 1971'de yayınlanmaya başlanan ve 7.000 sayfadan oluşan bu belgeler, Pentagon'un Amerikan halkına söylediği yalanları, Vietnam'da kaybedileceklerin çok önceden öngörüldüğünü ve dönemin başkanlarının Vietnam Savaşı'nı politik çıkarlarına nasıl alet ettikleri gibi birçok kirli bilgileri

⁸ "Nixon'ın Düşmanlar Listesi"nin varlığı, Nixon'ın yardımcıları tarafından onaylanmıştır. Liste için bkz: <https://www.enemieslist.info/list1.php> , (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021)

⁹ RAND (Research and Development), ABD'de önce bir havacılık şirketi tarafından kurulan, daha sonra şirket bünyesinden ayrılan, kâr amacı gütmeyen, dünya çapında bir siyasi strateji ve düşünce kuruluşudur. Organizasyon, ABD hükümetine millî güvenlik konularında strateji üretme ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmaktadır.

¹⁰ Hawkish terimi diplomaside "şahin politika" anlamına gelmektedir. Sert, taviz vermeyen, askeri varlığa dayalı aynı zamanda da saldırgan politika izleyenleri anlatmak amacı ile kullanılmaktadır.

içermektedir.¹¹ Nixon başkan seçildiğinde, anlaşılabilir bir şekilde Daniel Ellsberg'e karşı öfkeli. Fakat Ellsberg, Beyaz Saray ve Pentagon'dan gizli bilgileri basına sızdıran ilk ve tek kişi değildir.

Başkan Nixon, en üst düzey yardımcıları olan Bob Haldeman, John Ehrlichman - bu ikili hem Alman asıllı oldukları için hem de başkanı daima izole eden isimler oldukları için Berlin Duvarı olarak anılmışlardır-, Başsavcı John Mitchell ve genç Avukat John Dean' e sıkı bir şekilde güvenmiştir. Nixon ve yardımcıları, söz konusu sızıntıları ortadan kaldırmak, önlemek veya engelleyebilmek için gizli bir ekip kurmaya karar vermişlerdir. Bu ekip "Muslukçular" (plumbers) olarak adlandırılmıştır (Fremon, 2014: 23). Yani üst kademelerde bulunan kaçaklar veya olası sızıntılar, içinde CIA eski çalışanlarının da yer aldığı Muslukçular birimi tarafından kapatılacaktır. Nixon'ın düşman listesindeki isimlerin tek tek "infaz" planını yapmakla görevlendirilen ve Muslukçular ekibinin en kritik isimlerinden olan G. Gordon Liddy ve Howard Hunt, 1972'de yapılacak seçimlerde Nixon'ın yeniden seçilebilmesi için bir komite kurulmasına ön ayak olmuşlardır ve Başsavcı John Mitchell bu komitenin başkanı olarak seçilmiştir. Başkanı Yeniden Seçtirme Komitesi'nin (Committee to Re-elect the President – CRP)¹² kurulmasındaki ana amaç, aslında bir bağış toplama merkezi oluşturmaktır. Fakat tamamen iyi niyet besleyerek bu merkeze bağışta bulunan halkın parası, birilerinin şahsi menfaatlerine ve bazı bencilce ideallerine ulaşmak için yapacağı kirli işleri finanse etmek üzere kullanılmıştır.

1972 seçimlerinin Nixon'ın istediği şekilde ve şartlarda yapılabilmesi için, Muslukçular tarafından çok sayıda gizli operasyon düzenlenecektir. Muslukçular'ın ilk operasyonu, Daniel Ellsberg'in psikiyatristinin ofisine gizlice girmek olmuştur. Muslukçular, Ellsberg'i karalayabilmek için kendisinin akıl durumu hakkında suçlayıcı bir evrak bulmanın peşine düşmüşler fakat başarılı olamamışlardır.¹³ Yakalanan hırsızlar için açılan davada, Nixon'a bağlılığı ile bilinen özel danışman Charles Wendell Colson

¹¹ Dışişleri bakanı Henry Kissinger, Daniel Ellsberg için "Amerika'nın en tehlikeli adamı" demiştir. Pentagon belgeleri ile ilgili daha fazla bilgi için izlenebilecek belgesel bkz: *"The Most Dangerous Man in America: Daniel Ellsberg and the Pentagon Papers"*, 2009

¹² Nixon karşıtları bu komitenin ismini CRP yerine CREEP olarak anmaktaydılar. Creep kelimesi İngilizce'de argo bir anlam taşır.

¹³ Hırsızlardan birinin polise verdiği ifadenin tamamı için bkz: Kutler, S. I., *"Watergate: A Brief History With Documents"*, 2010, İkinci Baskı, s.25-26

(Chuck adıyla da anılmıştır), usulsüzlükler yaparak adaletin tecelli etmesini engellemiştir (washingtonpost.com). Dolayısıyla bu olayın da üzeri örtülmüştür.¹⁴

Daha sonra Muslukçular ekibinin liderlerinden G. Gordon Liddy ve Howard Hunt, Nixon'ın düşmanlarını yok etmek ve Demokrat Parti'yi karalayabilmek için sayısız öneride bulunmaya devam etmiştir. Bunlardan birisi de Watergate kompleksinde bulunan Demokratik Ulusal Komite Karargahı'nı soymak olmuştur. Ayrıca ofis başkanı Larry O'Brien'in telefonuna ve diğer telefonlara böcek yerleştirmeyi planlamışlardır (Kutler, 2010: 38). Bu sayede işlerine yarayacak bilgileri rahatlıkla öğrenebilir ve Demokrat Parti üyelerinin aleyhinde kullanabilir durumda olacaklarını düşünmüşlerdir. Watergate planını gerçekleştirmek için seçilen kişiler arasında; Ellsberg'in psikiyatristi Dr. Lewis J. Fielding'in ofisine girme olayında da bulunan ve CIA eski ajanı olan Bernard Barker ve yine bir CIA çalışanı olan James McCord da vardır (Waldron, 2012: 9). Watergate hırsızları arasındaki diğer isimler ise; Virgilio Gonzalez adında bir Kübalı aktivist¹⁵, yine Fidel Castro karşıtı hareketin bir üyesi ve aynı zamanda CIA çalışanı olan Eugenio R. Martinez¹⁶ ve Frank A. Sturgis bulunmaktadır. Bu beş kişi de Watergate soygununu yaparken suçüstü yakalanıp tutuklanmıştır.¹⁷

Konuya kendi açısından daha kısa sürede açıklık getirmek isteyen FBI (Federal Bureau of Investigation-Federal Soruşturma Bürosu), Watergate olayı için ayrı bir soruşturma başlatmıştır. Diğer taraftan da Washington Post muhabirleri Bob Woodward ve Carl Bernstein, gayriresmî bir soruşturmanın peşine düşmüşlerdir.¹⁸ Skandal'ın aydınlatılabilmesi için farklı kollardan soruşturmalar sürerken Nixon, uzun bir süre boyunca Watergate'e gizlice girilmesi emrini kendisinin vermediğini ve olayın bilgisi dahilinde gerçekleşmediğini ileri sürmüştür. Ancak bu açıklamaları yaparken aynı zamanda, başta John Dean olmak üzere hukuk alanında çalışan danışmanlarını, yürütülen davaları engelleme ve suçun üstünü örtme konusunda ellerinden geleni yapmaları

¹⁴ Chuck Colson daha sonra adaleti engellediğine dair suçunu itiraf etmiştir ve 1974'de hapse girmiştir.

¹⁵ Virgilio Gonzalez, Fidel Castro karşıtı hareket için çalışmıştır. CIA'nin Fidel Castro'ya sayısız suikast girişiminde bulunması göz önünde bulundurulduğunda, Howard Hunt'ın CIA'den tanıdığı olduğu ve birlikte çalışmış olduğu kişileri Muslukçular ekibine dahil etmesi manidardır.

¹⁶ Martinez, Watergate olayından en az iki yıl öncesine kadar CIA ile bir ilişkisi olmadığını söylemiştir. CIA belgesi için bkz: "https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP90-00806R000201180028-9.pdf", (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2020)

¹⁷ Beş sanığın fotoğrafları için bkz: (EK-1: Fotoğraf 3)

¹⁸ Muhabirlerin fotoğrafları için bkz: (EK-1: Fotoğraf 4)

konusunda görevlendirmiştir. 22 Mart 1973'de Nixon, John Dean'den Watergate meselesi hakkında bildiklerini raporlamasını istemiştir. Hatta tüm o kargaşadan uzaklaşması için Dean'ı Camp David'e davet etmiştir. Dean daveti kabul edip giderek çalışmalarına başlamıştır. Ancak ertesi gün, yani 23 Mart'ta, yakalanan beş Watergate hırsızına ve azmettiricileri olarak tanımlanan G. Gordon Liddy ve Howard Hunt'a yüksek para cezası ve 40 yıla kadar hapis cezası kararı onanmıştır (Dean, 2009). John Dean suçluların yavaş yavaş ortaya çıkması ve ceza alması durumunda, Watergate planını ortaya koyan ekip ile ilişkisinden dolayı günah keçisi olarak kalacağını düşünmüştür. Bu sebeple Nixon'ın kendisine vermiş olduğu görevi tamamlamayıp gizlice kendisine bir avukat tutmuştur. Nixon'dan habersiz bir şekilde Senato Watergate Soruşturmasının müfettişleriyle gizli bağlantılar kurarak iş birliği sağlamaya çalışmış ve diğer yandan Nixon'ın danışmanı olarak çalışmaya devam etmiştir. John Dean, savcılara Watergate ve Beyaz Saray ile ilgili bilgileri sızdırarak kendisini bu işten aklamaya peşine düşmüştür (Dean, 2009). Ayrıca H. R. Haldeman, daha sonra Dean'ın Nixon tarafından Watergate'in örtbas edilmesini koordine etmek üzere görevlendirildiğini ve bu örtbas mekanizmasının aylarca çok iyi çalıştığını iddia etmiştir. Esasında Nixon ile en yakın danışmanları H.R. Haldeman ve John Ehrlichman (Berlin Duvarı) arasındaki mesafe arttığında John Dean, Watergate'in sorumluluğunun kendisine kalacağını hissetmiştir ve bu yüzden Camp David'e gitmesine rağmen raporu tamamlamaktan vazgeçmiş, savcılarla iş birliği yapma yoluna gitmiştir (Dean, 2009: 283). Saklananların hızlıca su yüzüne çıkması, Haldeman'ın ve Ehrlichman'ın görevlerinden istifa etmelerini hızlandırmıştır. Bunun üzerine tarih 30 Nisan 1973'ü gösterdiğinde Nixon, Haldeman ve Ehrlichman'ın istifasını kabul ettiğini ve aynı anda John Dean'ın de görevden alındığını duyurmuştur (Haldeman & DiMona, 1978). Sonuç olarak Nixon, en güvendiği kişileri de bu şekilde kaybetmiş ve tamamıyla yalnız kalmıştır.¹⁹

Washington Post muhabirleri olan Bob Woodward ve Carl Bernstein'in, Watergate Skandalı'nın aydınlatılmasında azımsanmayacak bir rol oynadığına yukarıda değinilmiştir. İkili, Watergate ile bağlantısı olabileceğini düşündükleri herkesi arayarak ve görüşerek bilgi toplamaya çalışmıştır. Adeta birer dedektif gibi konuyu takip etmiş ve ipuçları bularak olayın izini sürmüşlerdir. İkilinin skandal hakkındaki araştırmalarını

¹⁹ John Dean'ın ifade verdiği ânın fotoğrafı için bkz: (EK-1: Fotoğraf 5)

sürdürdüğü günlerde, Bob Woodward'ın daire kapısının önüne, içerisinde not kâğıdı olan bir gazete bırakılmıştır. Notta yer alan cümle şöyledir: “Benimle bir daha telefonda konuşmayı deneme. Eğer konuşman gerekiyorsa kırmızı bayrağı balkonundaki saksıya as. Ben seninle konuşmak istersem New York Times'ın yirminci sayfasına ilan vereceğim. Bu gece 02:00'da alışveriş merkezinin altındaki garajda buluşalım.” (Pakula, 1976). Woodward, söylendiği şekilde kırmızı bayrağı balkonuna asarak, Watergate ve Beyaz Saray ile ilgili çok önemli bilgileri elde edeceği gizli kişiyle tanışacaktır. Woodward ve Bernstein'in 1974'te çıkan “Başkanın Tüm Adamları” adlı kitabında bu kişi için “Yürütme Kolunda, CRP'de ve Beyaz Saray'da bilgiye erişimi olan bir kaynak” olarak bahsedilmiştir. Köstebek, Woodward ile görüşürken kimliğinin açıklanmasını istememiştir. Nitekim öyle de olmuştur. Uzun yıllar kimliği açıklanmamıştır ancak Nixon'ın istifasından 31 yıl sonra Federal Soruşturma Bürosu'nun (FBI) Yardımcı Direktörü William Mark Felt, Woodward'a muhbirlik yapan köstebeğin kendisi olduğunu açıklamıştır (Woodward, 2005). Dolayısıyla Felt'in de yardımlarıyla, Nixon yönetiminin yanlışlarını ve yolsuzluklarını halka açıklamak isteyen gözü pek iki gazeteci, bir dedektif gibi araştırma yaparak Watergate'de yaşanan olayın sorumlusunun Cumhuriyetçi Parti'nin üst kademelerinde bulunduğu ortaya çıkarılmasında önemli rol oynamışlardır.

Bob Woodward ve Carl Bernstein'in 2012 yılında yayınladıkları “The Original Watergate Stories” adlı kitapta, Nixon'ın birbirini takip eden beş alanda ayrı mücadeleler başlattığı ve yürüttüğü belirtilmektedir. Bunların hepsinin de Nixon'ın zihin ve davranış biçimini yansıttığını; politik avantaj sağlayabilmek için yasaları göz ardı etme isteği ve muhalifleri ile ilgili aleyhte kullanılabilecek bilgiler arama gayretinin, esasında Nixon için bir yaşam biçimi hâline geldiğini işaret etmektedir. İki yazar için Watergate, aslında Nixon'ın beş ayrı savaşıydı. Woodward ve Bernstein'e göre, Nixon'ın ilk savaşı Vietnam Savaşı karşıtlarına yönelik olmuştur. Bu doğrultuda Nixon Houston Planı'nı onaylamıştır.²⁰ Ancak daha sonra Nixon'ın danışmanlarından Başsavcı Mitchell

²⁰ Houston Planı; CIA, FBI ve Askeri istihbarat birimlerine, iç güvenlik tehdidi olarak tanımlanan kişilerin gözetlenmesi, e-postalarının kontrol edilmesi, hatta tehdit içeren eşyaları-evrakları almak üzere hırsızlık yapılması konusunda tam yetki verilmesini içeren bir plandır. Bu plana FBI direktörü Edgar Hoover karşı çıkmıştır. Nixon'ın danışmanı Başsavcı John Mitchell de bu planın iptal edilmesi konusunda Nixon'a baskı yapmıştır. Nixon da planı iptal etmiştir. Böyle bir plana hukuk karşısında yine bir kılıf uydurulabilirdi ancak

tarafından, planın kaldırılması konusunda Nixon'a baskı yapılmıştır ve plan rafa kalkmıştır. 17 Haziran 1973'te -Watergate gerçekleşmeden tam bir yıl önce- Nixon, Bob Haldeman ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Alfred Kissinger²¹ ile oval ofiste görüştüğünde, eski başkan Johnson'ın 1968'de Vietnam'da savaşın durdurulması ile ilgili hazırlamış olduğu bir dosyadan bahsetmiştir.²² Nixon, bu dosyanın kendisine getirilmesini emretmiştir. Konuşmasının devamında da bunun, hırsızlık süsü verilerek yapılmasını istemiştir. Bu konuşmalar üzerine de Huston Planı'nın uygulanmasını emretmiştir (Woodward ve Bernstein, 2012: 8). Fakat bu planın gerçekleşip gerçekleşmediğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanında Nixon'ın Vietnam Savaşı barış görüşmelerini, kendi seçim kampanyası uğruna nasıl ertelediği sonradan gün yüzüne çıkmıştır. 22 Ekim 1968'de Nixon, danışmanı Bob Haldeman'a Vietnam barış görüşmelerinin seçimden önce yapılmasını engellemesi için talimat vermiştir (Farrell, 2016). Bu doğrultuda, Haldeman, ABD'de Çin lobisinin bir üyesi olan ve Cumhuriyetçi Parti için çalışan Anna Chennault ile görüşmüş ve onu Vietnam barış müzakerelerinin sabote edilmesi konusunda görevlendirmiştir.²³ Bir başka deyişle Nixon, önceki başkanın yürüttüğü Vietnam Barış görüşmelerini askıya alırken Güney Vietnam devletini, ileride daha iyi şartlar barındıran görüşmeler yapılacağını söyleyerek şimdilik ateşkes adına önerilen teklifi reddetmeye teşvik etmiştir. Fakat bahsedildiği gibi daha iyi şartlar içeren anlaşma asla gerçekleşmemiştir. Nixon'ın, Vietnam barış görüşmelerini seçim sonrasına erteleyip, bu görüşmeleri bir seçim kampanyası olarak kullanmasının sonucunda Vietnam Savaşı dört yıl daha sürmüş ve 1 milyon civarında Vietnamlı ile 20.000'den fazla ABD askeri yok yere ölmüştür. Amerikan anayasasına göre, bir başkan adayının dış müzakerelere müdahale etmesi vatan hainliği olarak kabul edilmektedir.

Woodward ve Bernstein'e göre Nixon'ın ikinci savaşı, basına karşı olmuştur. Bunun en önemli örneği olarak Pentagon Belgeleri'ni basına sızdıran Daniel Ellsberg'in itibarını yok etme çabaları gösterilebilir. En nihayetinde Ellsberg de Vietnam savaşı

Nixon'ın önüne çıkan her engeli ortadan kaldırması ve bunu yaparken hiçbir kuralı, nizamı ve usulü gözetmemesinin de bir sınırı olmalıydı.

²¹ Kissinger henüz dışişleri bakanı değildir. O tarihten üç ay sonra dışişleri bakanı olmuştur.

²² Söz konusu dosyanın liberal eğilimlere sahip bir düşünce kuruluşu olan Brookings Institution'ın arşivinde olduğu bilinmektedir.

²³ Araştırmacı Gazeteci Jack Farrel, Bob Haldeman'ın not defterine ulaşmıştır. Haldeman'ın not defterinden bir kesit için bkz: <https://www.nytimes.com/interactive/2016/12/31/opinion/sunday/haldeman-notes.html> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2020)

karşısı hareketin önde gelen isimlerinden biridir. Nixon'ın muhalif basın mensuplarına ve gazetecilere karşı duyduğu öfke, o dönemde herkes tarafından bilinmektedir. Nitekim Nixon, bu düşüncesini kendi sözleriyle de ifade etmekten çekinmemiştir. 14 Aralık 1972 günü Oval Ofis'te kaydedilen bir konuşmada, Henry Kissinger ve Alexander Haig'e, "Asla unutmayın! Basın düşmandır. Akademisyenler düşmandır. Kara tahtaya 100 kere yazın bunu." demiştir (Tunçdemir, 2018).

Yazarlar, Nixon'ın üçüncü mücadelesinin Demokratlara karşı gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Bu sefer Nixon yönetiminin temel silahları olan Muslukçular ekibi, telefon dinlemeleri ve hırsızlık olayları, Demokratlara karşı konuşlandırılmıştır (Woodward ve Bernstein, 2012: 10). Bu doğrultuda kirli planlar yapılmıştır ve planların uygulanabilmesi için gereken fon, Beyaz Saray'ın bütçesinden ve halktan toplanan bağışlardan sağlanmıştır.

Nixon'ın dördüncü savaşı, adalet savaşı olarak ifade edilmiştir. Ancak adalet savaşından kasıt adalet arama mücadelesi değil, adaleti engelleme mücadelesi olmuştur. Nixon ve ekibi, tüm yasa dışı işlerini örtbas edebilmek için ellerindeki bütün imkanları kullanmışlardır. Hatta 23 Haziran 1972'ye ait bir ses kaydında Nixon, Haldeman ve Mitchell, FBI'ın yürüttüğü soruşturmayı engellemek için CIA'i nasıl araç olarak kullanacaklarından bahsetmişlerdir. Bu kayıtlar halka duyurulduktan 5 gün sonra Nixon istifa etmiştir.

Nixon'ın son savaşı, istifa ettikten sonra, tarihe karşı olmuştur. İstifasından sonra 20 yıl yaşayan Nixon, uzun yıllar yılmadan kendisini aklamaya çabalamıştır. Yazdığı kitaplarla hataları olduğunu fakat yine de masum olduğunu anlatmaya çalışmıştır.²⁴

2. Skandalın Amerikan İç ve Dış Politikasına Yansıması

Bilindiği üzere liderler, bir parçası oldukları toplumu oluşturan insanlardan ve onları yönetmekten sorumludurlar. Liderler herhangi bir sebeple kendilerini yasalardan

²⁴ İstifasından üç yıl sonra, o dönemin en ünlü talkshow sunucularından biri olan David Frost, Nixon ile bir röportaj gerçekleştirir. Nixon, bu röportajda istifa ettikten sonra ilk kez televizyona çıkma şansı yakalamıştır ve yine masum olduğunu söylemiştir. Röportajı konu alan film için bkz; Bevan, T. Fellner, E. & Grazer, B. (Yapımcı), (2008), Ron Howard (Yönetmen), "*Frost/Nixon*", Amerika Birleşik Devletleri, Universal Pictures.

üstün tuttuklarında, sorumluluk görevlerine ihanet etmiş sayılmaktadırlar. Birçok politikacı, hedefleri veya başarıları uğruna yasaları ve bazı ilkeleri tehlikeye atmaktadır. Ancak yasaları çiğneme eylemleri, ulusun temelini tehdit etmektedir. Bunu yapmış olan politikacıların bıraktıkları mirasta, üzerinden yıllar geçmiş olsa bile tarih sorgulanıp incelendiğinde, olumsuz izler görülebilmektedir. Watergate Skandalı ile sadece yasalar ihlâl edilmekle kalınmamış, bizzat demokrasiye zarar verilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri kamuoyunda Watergate'in bazı kalıcı etkiler bıraktığını söylemek mümkündür. Watergate sonrasında gün yüzüne çıkan gerçekler, vatandaşların devlete ve devlet kurumlarına karşı güvenini zedelemiştir ve skandal ile birlikte kamuoyunda etiklik ve açıklık konuları tartışılmaya başlanmıştır. Amerikan halkı, bu skandaldan sonra yürütme organının yeniden gözden geçirilmesi ve bir dengenin kurulmasının gerekliliğini açıkça ortaya koymuştur (Chouinard, 2017). Buna bağlı olarak ABD'nin Yasama Organı bu konuda çalışmalar yapmış ve 1978'de tüm başkanlık yetkililerinin ve yargı mensuplarının kendilerine ait mali bilgilerini (mal varlığı, gelir kaynakları, vergi beyannameleri vb.) kamuya açıklamasının önünü açmak üzere "Hükümet Etikliği Yasası", "Başkanlık Kayıtları Yasası", "Federal İstihbarat Yasası" gibi yasaları yürürlüğe koymuştur (Chouinard, 2017). Ayrıca Watergate soruşturmaları, Başkanlık ve Kongre arasındaki ilişkiyi de zedelemiştir; Amerikan iç ve dış politikasının yürütülmesi konusunda bölünmeler yaşanmasına sebep olmuştur (Hoxie, 1984: 658). Buna istinaden Kongre, kendisine yeni bir hâkimiyet alanı tanımlamaya çalışmıştır. Hükümetin hareket alanını kısıtlayarak yasamanın elini güçlendirmeyi amaçlayan ve bütçe kontrollerine yönelik yasaları yürürlüğe koyan Kongre, istihbarat operasyonları üzerindeki gözetimini de artırmaya çalışmıştır (Hoxie, 1984: 658). Bu sebeple 1973 sonrasında Amerikan iç ve dış politikasında Kongre'nin etkilerinin arttığını görmek mümkündür. Ayrıca para toplama aracı olarak kullanılan bağış kampanyaları için miktar kısıtlaması da getirilmiştir.²⁵ Nixon, başkanlık dönemindeki eylemleriyle yasaları açıkça çiğnemiştir. Kongreye danışmadan dış politikada kritik kararları kendi başına alıp uygulamıştır. Başkanı kısıtlama amacı güden tüm bu yeni yasalar dizisi, Kongre etkisini ve ayrıcalığını artırarak yasama-yürütme ilişkisinin yeniden şekillendirilmesi adına atılan yeni adımlar olarak değerlendirilebilmektedir. Her fırsatta Başkan'ın otoritesini aştığını

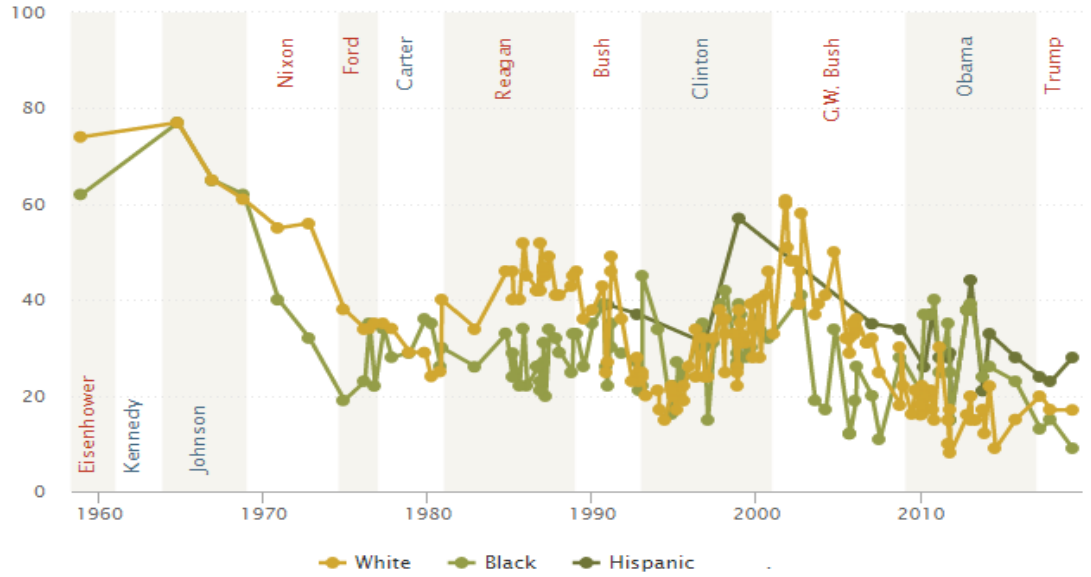
²⁵ Kişi başı en fazla \$1000 bağış yapılabilme üzere sınırlandırma konulmuştur. (Sonradan kaldırılmıştır.)

söyleyen Kongre, yönetimin iç ve dış politika kararları konusunda yetki ve denetim sahibi olma çabasını uzun yıllar boyunca sürdürmüştür.

Dört kabine sekreterini kendisine danışman olarak atayan Nixon, bu ekip ile de facto bir güç oluşturmuştur (Mckay, 1989: 94). Kurumlar üstü bir yapı olarak gördüğü bu oluşumu, sadece örtbas etme, aklanma, adaleti engelleme, sızıntıları önleme gibi konularda kullanmakla kalmamış, aynı zamanda bu yapıya iç politika üzerinde bir tür denetleme ve kamuoyunu dizginleme rolü de vermiştir. Nixon yönetiminin politik öncelikleri farklı çizgiye kaymaya başladığında, Watergate konusu Beyaz Saray'ı en çok meşgul eden konulardan biri olmuştur. Bazı görüşlere göre Nixon, bu sebepler neticesinde iç politikada aktif bir rol sergileyememiştir.

Amerikalıların devlet kurumlarına karşı kuşkulu bakış açısı, Watergate Skandalı ile birlikte yerini güvensizliğe bırakmıştır. Nitekim ABD vatandaşlarına yapılan hükümete güven anketinden elde edilen aşağıdaki grafik, bu durumu ispatlar niteliktedir.

% who trust the govt in Washington always or most of the time

Şekil 1: <https://www.people-press.org/2019/04/11/public-trust-in-government-1958-2019> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2020)

Bir önceki bölümde Watergate Skandalı'nın araştırılmasında gazetecilerin rolünden bahsedilmiştir. Washington Post muhabirlerinin skandalı haber olarak vermekten öteye giderek, kayda değer bir ısrarla araştırma yapmaları sonucunda, olayın

hırsızlıktan daha büyük bir perde arkası olduğunun açığa çıkarılmasının yolu açılmıştır. Bu da Amerika’da basına olan güveni artırarak gazetecilik mesleğinin ehemmiyetini perçinlemiştir. Bunun yanı sıra gazeteciliği kariyer olarak seçen gençlere idealist bir bakış açısı kazandırarak sebat ve hırs sağlamıştır. Ayrıca Amerikan basını bir kez daha iktidardakilere karşı halkın yanında yer almış ve baskılara hedef olmasına rağmen kurulu düzenin savunucusu olmak yerine vatandaşın “haberdar olma” hakkını savunduğunu gözler önüne sermiştir.

Kimi araştırmacılar tarafından o dönemde Amerika’da iki partili sistemin zarar gördüğü ve eleştiri aldığı; parti tutmamanın, bir Cumhuriyetçi veya Demokrat olmaktan çok daha ahlaklı olduğu düşüncesinin genç nesilde giderek popülerleştiği belirtilmiştir. Ancak günümüze bakıldığında iki partili sistem hâlâ devam etmektedir. Aslında halk üzerinde politik terk eğilimi olduğunu söylemek göreceli olarak mümkündür. Çünkü oy kullanma oranı önceki yıllara göre düşmüş ve takip eden yıllarda da düşmeye devam etmiştir (www.presidency.ucsb.edu, 2012). Bir başka ifadeyle, bağımsız siyasi düşünce ivme kazanmıştır. Ayrıca Nixon’ın Gerald Ford tarafından affedilmesi ve hiçbir eyleminden yargılanmaması, bir sonraki seçimlerde Demokratların iktidar olmasının önünü açmıştır. Cumhuriyetçi Parti de bir sonraki seçimlerde anlaşılabileceği üzere çok sayıda seçmen kaybetmiştir.

Watergate’den sonra başkanlık yetkileri ve yönetici ayrıcalığı konusu sorgulanmaya başlanmıştır. Yönetici ayrıcalığı ilkesinin bir örtbas etme mekanizması ve gizliliği korumak adına kirlilik yaratma politikası şeklinde kötüye kullanılması, başta kamuoyunun tepkisini çekmek üzere, günümüze kadar uzanan bir tartışmanın kapısını aralamıştır. Bu imtiyaz hakkı, ardıl başkanların dilinden düşürmediği ve bunu bir seçim kampanyası olarak kullandığı bir sorun olarak da karşımıza çıkmaktadır. “Açık başkanlık”, “şeffaflık” gibi kavramların tartışıldığı dönemde insanlar demokrasinin en iyi şekilde işleyebilmesi için kendilerinden hiçbir şeyin gizlenmemesini ve hükümetlerin halka karşı hesap verebilir olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu durum, başkanlar nezdinde “Açıklık kamu yararı için iyi bir şeydir fakat hangi konular ulusun yararına gizli tutulması gereken konulardır?” veya “Başkanların ya da devlet kurumlarının ulusal çıkarları için gizlilik hakları hangi düzeydedir?” gibi başka tartışma konularının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Rudalevige, 2006).

Watergate Skandalı, Nixon yönetiminin başına buyruk hareketler sergileyerek CIA'yı, kendilerine muhalefet eden herkesin açıklarını aramak, onları baskı altına almak için; en önemlisi de tüm kirli işlerin üzerini örtmek için kullandığını gözler önüne sermiştir. Yardım ve yataklık, görev adamı tedariki, gizleme, örtbas etme, ortadan kaldırma gibi konularda yönetim tarafından ilk başvurulacak yer CIA olmuştur.

Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır; her ne kadar Watergate Skandalı'ndan sonra başkanlık makamı, yargı, Kongre ve Beyaz Saray eleştirilse bile kamuoyunda Amerikan siyasal sisteminin kalıcı bir revizyona ihtiyaç duyduğu düşüncesinin oluştuğu tam olarak söylenemez. Dolayısıyla Watergate'e verilen tepki, sistem açısından olumlu bir görüşü de ortaya koymuştur. Daha açık bir ifadeyle; sistemin görevi kötüye kullananları er ya da geç elimine ettiği, ne olursa olsun en nihayetinde demokrasinin galip geldiği ve yine sistemin skandallara karşı dayanıklı olduğu, bu sebeple de Amerikan siyasal sisteminin kurucu babalarının ne kadar ileri görüşlü ve başarılı oldukları düşüncesi gibi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Yurt dışında Watergate ifşaatları, Amerikan toplumunun durumu hakkında hatırı sayılır miktarda tepki çekse bile, Amerikan basını ve Kongre'nin skandalları ifşa etme biçimine yaygın olarak duyulan hayranlıkla durum dengelenmiştir. Amerika'daki basın özgürlüğünün herhangi bir vatandaştan o ülkenin devlet başkanına kadar herkese eşit şekilde yaklaşılmasına müsaade etmesi, diğer demokratik ülkelerce imrenilen bir durum olmuştur. Nitekim Türk basınında da bu konuyla ilgili yayınlanan köşe yazılarından birinde aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır;

“Amerika'daki skandallarda en önemli yön, basının özgürlük haklarından güçlük çekmeden yararlanarak Devlet Başkanından en küçük ferdine kadar herkes ile ilgili haber verebilmesi idi. Gazeteler demokratik bir ülkede en büyük güç olduklarını gösterdiler ve bütün baskılara karşı koymasını bilerek skandalları ortaya çıkardılar (Milliyet, Aktüalite, 1 Ocak 1974).”

Özetle, ABD'de yasama ve yürütme erkleri böyle bir durumda birbiriyle ne kadar çelişkili görünürse görünsün, aslında oldukça tutarlı iç rasyonellere sahiptir. Bu durum, etkili bir yürütmeyi gerçekleştirmek için yaşanan çelişkiler ne pahasına olursa olsun iki erki en nihayetinde uzlaşmaya zorlamaktadır.

Watergate'in Amerikan iç politikasındaki etkilerinin, Amerikan dış politikasına yansımaları incelerken uluslararası ilişkileri açıklamaya, anlamaya ve analiz etmeye yardımcı olan teorilerden biri olan James N. Rosenau'nun Bağıntı Teorisini ele almak

mümkündür. Rosenau'nun Bağıntı Teorisi'ne göre iç politika ve dış politika arasında belirli bağıntılar bulunmaktadır. Devletlerin tek bir hedef kümesi olmayan çok yönlü aktörler olarak ele alındığı düşünüldüğünde, dış politikayı etkisi altına alan birçok faktörün var olduğu söylenebilmektedir (Papp, 1976: 4). Bağıntı Teorisi'ne göre dış politika karar alma sürecine, karar alıcının algıları ve dahi kişiliği gibi etmenler de etki etmektedir. Rosenau, bu teorisiyle dış değişkenlerin iç politika üzerindeki etkilerinin ve iç değişkenlerin dış politika üzerindeki etkilerinin incelenmesinin önemini altını çizmektedir (Wilkinson, 1970: 667). Dolayısıyla Bağıntı Teorisi'ne göre iç politika, dış politikadan ayrı düşünülmemelidir. Raymond Aron'un verdiği bir örnek ile açıklanacak olursa; gezegenin herhangi bir noktasında meydana gelen herhangi bir karışıklık, yerel, etnik, coğrafi, demografik veya ekonomik sebeplerle adım adım diğer bölgelere de sirayet eder (Papp, 1976: 4). Watergate Skandalı da tam da buna benzer bir şekilde önce bir haber olarak başlamış, ardından içinde siyasilerin de bulunduğu bir kargaşa olarak nitelendirilmiştir. Her geçen gün aralanan sır perdesi ile diğer gizli işler de gün yüzüne çıkmıştır. Önce iç politikada etkisini gösteren skandal, zamanla Amerikan dış politikasında da etkilerini göstermeye başlamıştır.

Nixon dönemi Amerikan dış politikasını genel anlamda Watergate öncesi ve Watergate sonrası olarak ikiye ayırmak mümkündür. Nixon'ın birinci başkanlık dönemindeki dış politika konuları; Nixon Doktrini²⁶, Vietnam Savaşı politikası, Çin ile geliştirilen ilişkiler, Sovyetler Birliği ile yapılacak olan Anti-Balistik Füze Antlaşması (SALT-I), Keynesyen ekonomi politikaları ile ülkeyi kalkındırma stratejileri geliştirilmesi (Nixonomics), dünya çapında kanserle ve uyuşturucuyla savaş adımları, çevre koruma yasası ve Çevre Koruma Ajansı'nın (EPA) kuruluşu olarak sıralanabilir. Kamuoyunda Nixon'ın birinci dönem iç ve dış politikasına karşı tipik muhalefet söylemleri dışında kayda değer bir antipati veya protesto olmamıştır. Vietnam savaşı karşıtlarının eylemleri sürmüştür ancak Nixon'ın seçmen kitlesinde bir azalma

²⁶ Nixon Doktrini, ABD'nin, müttefiklerinin savunma ve kalkınmasına antlaşma taahhütleri çerçevesinde askeri ve ekonomik yardım sağlayacağını fakat eski dönemlerdeki gibi bunu dünya jandarmalığı rolüyle gerçekleştirmeyeceğini ifade eden; nükleer bir gücün müttefik bir ulusu tehdidi karşısında, tehdit altındaki ulusun ABD güvenliği için hayati bir müttefik olduğu düşünüldüğü takdirde nükleer koruma altına alınacağını öngören; Özellikle "Vietnam savaşını Amerikanlaştırmak yerine barış arayışını Vietnamlaştırmak" sloganı altında Vietnam'dan Amerikan askerini yavaşça çekip Vietnam askerlerini Amerikan askeri seviyesinde eğitmenin gerekliliğini ve önemini savunan bir doktrindir. Nixon tarafından 1969'da ilan edilmiştir (web.archive.org, 9 Kasım 1969).

yaşanmamıştır. Bir başka deyişle Nixon'ın yeniden seçilmesini engelleyecek büyüklükte bir karşıtlık oluşmamıştır. Nixon'ın 1972 Kasım'ından sonra ikinci başkanlık dönemi başladığında ise Watergate hırsızlığı 1972 Haziran'ında çoktan yaşanmıştır. Ancak olayın sonuna “skandal” kelimesinin eklenmesi ile birlikte bir tamlama olarak literatüre yerleşmeye başlaması, 1973 yılının ortalarına doğru gerçekleşmiştir. Yani kısacası Nixon Kasım 1972 seçimini kazanarak ikinci başkanlık dönemine doğrudan Watergate Skandalı ile birlikte başlamıştır.

Nixon'ın ikinci başkanlık dönemindeki başlıca konular arasında ise Vietnam Savaşı'nın sona ermesi, Yom-Kippur Savaşı ve ardından yaşanan petrol krizi ve en nihayetinde Kıbrıs konusunda yaşanan Türkiye-Yunanistan gerginliği bulunmaktadır. Amerikan dış politikasının o dönemdeki konularını bilmek, Watergate Skandalı'nın etkilerini anlayabilmek açısından önemlidir. (Ancak bu çalışmada Türkiye'yi ilgilendiren konular ele alınacağı için, diğer devletlerle olan ilişkilerin ayrıntısına girilmeyecektir.)

Watergate Skandalı'nın dış politikaya etkisinden söz edebilmek için yaşanan güç boşluğunu kavramak gerekmektedir. Her şeyden önce otoritesi sarsılmış bir lider – hele ki dünyanın en güçlü devletlerinden birinin lideri ise- müzakere ve yaptırım gücünü kaybetmekte, kendisinin ve en önemlisi ülkesinin saygınlığını zedelemektedir.²⁷ Ayrıca liderin kararlılıkla hareket edememesi, potansiyel dış politika hatalarına zemin hazırlamaktadır. Skandal'dan sonra Washington'daki bürokrat çevrelerde bazı tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu tartışmaların konusu genelde Watergate Skandalı'nın ABD'nin dış politika davranışını ve diğer ulusların Washington'a yönelik tutumlarını değiştirip değiştirmeyecekleri veyahut da değiştirmeyi planlayıp planlamadıklarıyla ilgili ihtimaller üzerine yapılmıştır (Stathis, 1983: 131). Yukarıda değinildiği gibi, Skandal'dan sonra yönetimde Kongre'nin etkisinin artması, dış politika alanında net bir şekilde fark edilmektedir. O dönemde ABD ile hassas ilişkileri olan ülkeler Kongre'nin güç kazanmasına temkinli bir şekilde yaklaşmışlardır. Çünkü Kongre, başkanın vermiş olduğu her talimatın ve kararın altını eşelemeye başlamıştır. Dolayısıyla dünya genelinde Watergate Skandalı dikkatle takip edilmiştir.

²⁷Örneğin Watergate Skandalı, Sovyetler Birliği için Stratejik Silahları Sınırlandırma (SALT II) müzakerelerinin ikinci turunda (1973-1979) –gücünü kaybetmiş bir- Başkan'a karşı çıkmanın çok daha kolay olacağı yönünde bir atmosfer yaratmıştır (Stathis, 1983: 132).

Kongre'nin lehine ve Nixon'ın aleyhine gelişen bu durumda Amerikan dış politikası için asıl önemli olan şey, Nixon'ın kaybettiği gücü bir Dışişleri Bakanı olarak Henry Kissinger'ın devralmasıdır. Nixon son dönemlerinde kendi prestiji zedelendiği için dış politika konularında çoğunlukla Kissinger'ı dinlemiştir. Kissinger'ın başarılarını kendi iktidarı için bir güç gösterisi olarak kullanmış ancak yine de yapmış olduklarını inkâr etme yarışını kaybetmiştir. Kissinger'ın o dönemde dış politikada bu kadar etkin olması ve tarihi olaylara imza atması Watergate'in dolaylı bir sonucudur. 2. Bölümde değinileceği üzere Kissinger'ın dış politikadaki gücü eline almış olması başta Türkiye olmak üzere birçok ülkenin o dönemki dış politika çizgisini etkilemiştir.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, kendi ülkelerinin dış politikalarını ABD ile aralarında kurdukları iyi ilişkilere dayandıran ülkeler Watergate Skandalı'nı uzaktan izlemekle yetinmişler, Nixon'ın imajını zedelemek istemedikleri için ülkelerinde bu skandal ile ilgili haber yapmaktan kaçınmışlardır. Bu hususta Çin ve Sovyetler Birliği basını örnek olarak gösterilebilir (Bright, 1973).²⁸

2.1. Richard Nixon-Henry Kissinger İlişkisi: Stratejik Uyum, Politik Ayrım

Henry Kissinger'ın siyasi kariyeri, Harvard Üniversitesi'nde akademisyenlik yaptığı yıllarda Başkan Eisenhower'a sunmak üzere hazırlanacak bir rapor için, Başkanın Ulusal Güvenlik Danışmanı Nelson Rockefeller tarafından makamına davet edilmesiyle başlamıştır (Kissinger, 1979: 4).²⁹ Nelson Rockefeller, Cumhuriyetçi Parti içinde Nixon'ın rakibi olan bir isimdir ve Rockefeller'ın Cumhuriyetçi Parti içindeki ılımlı görüşü, Kissinger'ın dikkatini çekmiştir. 1968 seçimlerine adaylık konulacağı zaman aralarında gerginlik yaşanmıştır ve Kissinger, Rockefeller'ın yanında yer almıştır. Ancak 1968' de Nixon başkan seçildiğinde, Kissinger'ı da dış politika ekibine dahil etmek istemiştir. Çünkü her şeyden önce Kissinger bilgisi, kişiliği ve zekâsı ile parti içinde bilinen ve aranan bir isim olmuştur. Nixon'ın profesyonelce davranarak Kissinger'ı ekibine almasının sebebinin, kendisine benzer bir stratejik yönetim anlayışı olduğunu

²⁸ Ruslar eleştirel olmayan yalnızca birkaç rapor yayınlamışlar, Çinliler medyalarında Watergate'den hiç bahsetmemişlerdir (Stathis, 1983: 131).

²⁹ Raporun konusu "Birleşik Devletler uluslararası ilişkilerde inisiyatifi nasıl ele geçirebilir ve uzun vadeli hedeflerini nasıl ifade edebilir?" dir.

düşünmesi olduğu ileri sürülmektedir. Genelde Başkanlar, ekiplerini seçim kampanyasında kendisine destek veren şahıslar arasından seçmeye meyillidirler (A.e., s.19). Dolayısıyla Kissinger seçim döneminde Nixon'ın rakibinin yanında yer alsa da danışman olarak seçildiğinde Nixon'ın ekibindeki diğer üyelerden her zaman farklı bir konuma sahip olmuştur.

Kissinger ve Nixon'ın en önemli ortak özelliklerinden birisi, Amerikan siyasi sistemindeki bürokrasinin, dış politika konularında karar alma sürecini yavaşlattığını düşünmeleridir.³⁰ Nixon, karar almada geleneksel yöntem ve prosedürlere uygunluk yerine en kısa sürede “doğru” olanı yapma ve dış etkenlerden daha az etkilenme veya hiç etkilenmeme taraftarıdır. Bu yüzden dış politikayı kısmen bürokrasiden münezzeh değerlendirmiştir ve dış politikada etkili olan kurumları kendi istediği şekle sokmayı ve onların birer danışmanlık aracı olmaktan öteye gitmesini engellemeyi amaçlamıştır (Wittkopf, Jones, ve Kegley, 2008: 343).³¹

Kissinger, Nixon'ın ilk döneminde dışişleri bakanı olarak –geçmişte birbirlerinden haz etmeseler bile- William Rogers'ı atamasının aslında onun dış politikayı Beyaz Saray'dan yürütme isteğinin en önemli kanıtı olduğunu ileri sürmektedir (Kissinger, 1979: 26). Çünkü Nixon, Rogers'ın soğukkanlı, gözü pek olduğunu ancak dış politikaya “kendisi kadar” vakıf olmadığını düşünmektedir. Bu yüzden pasif bir bakanın Nixon için ideal olduğu kanaatindedir. Wilfrid Kohl'a göre, Nixon yönetimindeki karar alma modelleri arasında en uygun model “Güçlü İkinci Adam Modeli”dir. Bu model altında dış politika oluşturma davranışı, Başkan ve kilit danışman(lar)ı ile merkezileştirilmiştir. Bu sayede bürokratik nüfuza duyarlılık sadece Güvenlik Konseyi sınırları içerisinde kalmış, karar alıcı kemik kadroya ulaşamamıştır (Kohl, 1975).

1973 yılından itibaren Watergate Skandalı ile birlikte Nixon'ın büyük baskı altına girmesiyle dış politika idaresi neredeyse tamamen Kissinger'in denetimi altına girmiştir. Henry Kissinger'ın dış politika konusunda bilgili, tecrübeli ve ülkelerin tarihini anlama

³⁰ Kissinger da bürokrasinin, lideri ancak ve ancak ölçülü bir şekilde kısıtlamasını kabul etmektedir.

³¹ Nixon bu doğrultuda Ulusal Güvenlik Konseyi'ne, yeni bir sistem getireceğini ve bu yeni sistemde Konsey'e farklı dış politika seçeneklerinin tartışılacağı bir yapı kazandıracağını açıklamıştır. Nixon'ın bu değişikliği yapmasındaki temel amacı, bürokraside çok sesliliği sağlayarak, herhangi bir dış politika konusunda kabul etmekten başka bir seçeneğinin bulunmayacağı bürokratik bir oldu-bitti ile karşı karşıya kalmayı engellemektir. UGK'nin yapısı için bkz: EK-4

ve analiz etme konusunda başarılı olduğu bilinmekteyken, Eylül ayında Kissinger'ın William Rogers yerine dışişleri bakanlığı görevini üstlenmesi, Watergate dolayısıyla prestij kaybı yaşayan yönetimin bir dışişleri bakanının kazandıracağı politik başarılarla ihtiyaç duyduğunun bir göstergesi olmuştur (Sümer, 2007: 267). Kissinger'ın dış politikadaki gücü, anlaşılacağı üzere Watergate Skandalı'nın ortaya çıktığı dönemde yükselişe geçmiş, Nixon'ın istifası ile doruk noktasına ulaşmış, Gerald Ford başkanlığının ilk birkaç ayında zirvede seyretmiştir. Daha sonra yasamanın yürütme üzerindeki etkisi arttıkça Kissinger'ın manevra alanı da daralmıştır.

Nixon'ın ve Kissinger'ın biyografilerini inceleyen ve psikolojik analizlerini yapan birçok yazar, her ikisinin de karakterlerinin ortak özelliklerini güvensizlik ve kuşkuculuk olarak tanımlamaktadır. Her ikisi de realizmden daha çok idealizme inanmışlardır (Volkan, Itzkowitz, ve Dod, 1997). Ancak inançları başta olmak üzere birçok özellikleri birbirinden tamamen farklıdır. Nixon, köktendinci Hristiyan bir aileden gelmektedir ve Yahudilere karşı içerisinde büyük bir nefret vardır. Kissinger ise, 1923'de Almanya'da Yahudi bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Antisemitist düşünce dalgasının zirve yaptığı dönemde çocukluğunu dışlanmışlık ve yalnızlık duyguları ile geçirmiştir. Nixon'ın Yahudi karşıtlığı ve öfkesi, Yahudi olan bazı yardımcıları da dahil olmak üzere, onunla yakın çalışan kişiler tarafından bilinen bir durumdur. Ancak Nixon bu öfkesini, en yakınlarında Yahudilerin olduğunu bilerek gizli tutmaya çalışmıştır (Woodward & Bernstein, 2012: 9). Nitekim 3 Temmuz 1971'de Haldeman ile yaptığı bir konuşmada Nixon şu sözleri sarf etmiştir:

“(...) Hükümet Yahudilerle dolu. İkincisi, çoğu Yahudi sadakatsizdir. Ne demek istediğimi anladın mı? Bir Garment'iniz³² ve bir Kissinger'iniz var. Ve bir de Safire'niz³³ var. Tanrım, bunlar istisnalar. Ama Bob, genel olarak konuşursak, pisliklere güvenemezsin. Sana düşman oluyorlar (Woodward & Bernstein, 2012: 9).”

Harry Truman tarafından Soğuk Savaş'ın başlarında, CIA'nın desteklediği gizli operasyonları denetlemek amacıyla özel bir örgüt kurulmuştur. Her başkandan sonra farklı sayılarla anılan bu özel grup, Nixon döneminde “40 Komitesi” olarak anılmıştır (Rudalevige, 2006: 85). 1969-1976 yılları arasında Kissinger bu gizli komitenin

³² Beyaz Saray danışmanı Leonard Garment.

³³ Başkanın yaptığı konuşmaların yazarı William Safire.

başkanlığını yapmıştır. Kissinger, birçok gizli işin emirlerinin verildiğinin bilindiği ancak resmi olarak kaydının bulunmadığı bu komitede yapılan görüşmelere genelde telefonla katılmıştır (A.e., s.85). Nitekim Kissinger kendi kitabında da “Gizli işlemleri yazılı olarak tartışmayı tatsız buluyorum.” demiştir (Kissinger, 1979: 658). Aynı zamanda belirtmekte fayda vardır ki Nixon, bu komiteye eski kampanya yöneticisini ve adalet bakanını da dahil etmiştir. Böylelikle Watergate hukuksuzluğuna adı karışan hukukçu, Başsavcı ve Adalet Bakanı John Mitchell, aynı zamanda 40 Komitesi’ nin de bir üyesi olmuştur. Bu da net bir şekilde göstermektedir ki Nixon’ın emri altında olan ve Kissinger’ın başkanlığını sürdürdüğü komitenin gizli işlerini hukuki yönden kılıfına uyduracak bir uzman ihtiyacı Mitchell tarafından karşılanmaktadır (Cumhuriyet, 20 Nisan 1973). John Mitchell, komiteye dahil olan tek adalet bakanıdır (Hitchens, 2002: 17). CIA’nın kuruluş yasası, örgütün ülke içindeki operasyonlara katılmasını engellemektedir. Ancak Adalet Bakanı Mitchell 1975 Ocak ayında, kısmen CIA eski ajanları tarafından gerçekleştirilen Watergate Skandalı’nı örtbas etmek için çok sayıda yalancı şahitlik yapmak, adaleti engellemek ve komplo suçlarından yargılanmıştır ve mahkûm edilmiştir (Wise, 1975: 181). Böylece hapisanede yatan ilk başsavcı olmuştur.³⁴

Anlaşılabileceği üzere Kissinger ve Nixon ilişkisinde, dış politikadaki temel tutumlar rasyonel olarak uyum göstermektedir. Birçok politik konuda fikir ayrılıkları yaşamalarına rağmen temelde sahip oldukları idealist bakış açısı ve siyasetteki ideallerini gerçekleştirmek için kullandıkları metotlar bağlamında paralellik göstermektedirler. Nixon ve Kissinger hakkındaki diğer ayrıntılara sonraki bölümlerde değinilecektir.

³⁴40 Komitesi ile ilgili detayları içeren CIA belgesi için bkz: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP09T00207R001000020065-2.pdf> (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2020)

İKİNCİ BÖLÜM

WATERGATE SKANDALI VE TÜRKİYE

1. Türkiye – ABD İlişkilerinde Watergate Skandalı'nın Etkileri

1.1. Türk-Amerikan İlişkilerine Genel Bakış

Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinin tarihine bakıldığında, iki ülke arasında güvenlik temeline dayandırılmış bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir. Cihan harplerini takip eden dönemde başlayan bu ilişkiler 1947'de başlayıp Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar devam eden Soğuk Savaş döneminde de sürmüştür. Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemin iki kutuplu oluşu, devletlerin iki blok etrafında yoğunlaşmış olması sonucunu doğurmuştur. Bu süreçte Batı Bloğu çevresinde yer alan Türkiye, 1960'ların ikinci yarısından itibaren blok dışı devletlerle ve uluslararası örgütlerle yeni ilişkiler kurmaya başlamıştır. Amerika ile ikili ilişkilerde dengeleyici güç olarak güvenliğin yanı sıra ekonomik unsurlar da ön plana çıkmış; ilişkilerin boyutları bu iki kavram çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır.

1950'li yıllar, Amerika ve Türkiye ilişkilerinde uyum içerisinde sürmüştür. Fakat diğer yandan, daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan birçok sorunun temeli de yine bu yıllarda atılmıştır (Uslu, 2016: 2). 1960'lara kadar, iki süper gücün birbirine tehdit olarak kullandığı uzun menzilli füzelere sahip olması, Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne olan coğrafi yakınlığı sebebiyle stratejik öneminin artmasına sebep olmuştur. 1962 yılına gelindiğinde, Küba Krizi sırasında Amerika'nın Türkiye'ye yerleştirilmiş olan Jüpiter füzelerini, Türkiye'nin haberi ve onayı olmadan pazarlık konusu yapması, iki ülke arasındaki sıkı ilişkilerin gevşemeye başlamasına neden olan ilk etmenlerden biri olmuştur. 1964 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapma kararını kamuoyuna duyurması üzerine dönemin Başkanı Lyndon Johnson'ın İsmet İnönü'ye gönderdiği mektup, Türk dış politikasında büyük yankı uyandırmıştır. Mektupta, Kıbrıs'a müdahale edildiği takdirde, ABD'nin Türkiye'ye sattığı silahların kullanılamayacağı sert bir biçimde ifade edilerek, Türkiye'nin Kıbrıs'a askerî harekât gerçekleştirmesi durumunda olası bir Sovyet müdahalesi/tehdidi meydana gelirse, ABD'nin Türkiye'yi müdafaa etmeyeceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Johnson mektubu, Türkiye'nin uluslararası

arenadaki yalnızlığını açıkça ortaya koyarken, aynı zamanda Türkiye'nin dış politikasındaki eksen kaymalarının ilk belirtilerinden biri olmuştur (İlyas, 2015).

Türkiye'de anti-Amerikan düşünce ve eylemlerin arttığı dönemde, Türk-Amerikan ilişkilerinin önemli bir unsuru olan askeri yardım konusu, yeniden gözden geçirilmiştir. Amerika'nın, askeri ve ekonomik yardımı bir tehdit unsuru olarak kullanmasına karşılık, Türkiye, Sovyetler Birliği'nden yardım alma yoluna gitmekten çekinmemiştir. Türkiye, yeni müttefik arayışlarını sürdürürken, Sovyetler ile ilişkileri bir üst seviyeye taşımak amacıyla görüşmeler gerçekleştirmiş, Sovyet desteğiyle Türkiye'ye bazı fabrikalar kurulmuştur. SSCB için Türkiye ile kurulan yeni ilişki, ABD'ye karşı önemli bir kazanç anlamına gelmiştir.

1970'li yıllarda ise Amerika ile yaşanan krizlere yenileri eklenmiştir. Türkiye'nin haşhaş ekiminin sınırlandırılması, Nixon döneminde Türkiye'ye yapılan dış yardımların bir dış politika aracı olarak kullanılması, en nihayetinde Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra Amerika tarafından Türkiye'ye ambargo uygulanması, ilişkileri neredeyse kopma noktasına getirdiği söylenebilir. 1980'ler boyunca inişli çıkışlı olarak devam eden Türkiye-ABD ilişkileri, 90'lı yıllara gelindiğinde, Soğuk Savaş döneminin bitişi, Sovyetler Birliği'nin yıkılışı ve en önemlisi Körfez Krizi ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. ABD hegemon güç olarak dünya arenasına çıkmış, Orta Doğu'daki askeri varlığını hızla artırmaya başlamış ve kendi çıkarlarına hizmet edecek bir dengenin kurulması için bölge devletlerinin güçlenmesini engellemeye çalışmıştır. Kendisi için stratejik önemi olan bazı ülkeleri, kendisine bağımlı kılarak güçlendirmiştir. (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri vb.)

Sonuç itibariyle, Türk dış politikası 1960'lara kadar ulusal çıkarların blok çıkarları ile uyumlaştırılmaya çalışıldığı, NATO emrinde ve ABD önderliğinde hareket edildiği ve Türkiye'nin, ABD'nin stratejik önemi yüksek müttefiklerinden biri olduğu düşüncesinin hâkim olduğu bir anlayışla yürütülmüştür. 1964 Johnson Mektubu ile kırımın yaşandığı Türk-ABD ilişkilerinde “çıkar” kavramı, bu tarihten sonra Türkiye açısından gerçekçi bir perspektifle incelenmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye, güç ve kapasitesini ortaya koyarak dış politikada daha serbest bir biçimde hareket etmeye başlamıştır.

1.2. Watergate Skandalı'nın Türk Dış Politikasına Etkileri

Bu bölümde, Richard Nixon'ın Amerika'da ilk iktidar olduğu tarih olan Kasım 1968 yılından itibaren, istifa etmiş olduğu tarih olan Ağustos 1974 yılına kadar geçen süre içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yaşanan sorunlara ve krizlere genel hatlarıyla değinilecektir. Bu krizlerde Watergate Skandalı'nın etkileri olup olmadığı sorgulanacaktır. Türkiye için tarihi bir olay olan 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın, Türk-Amerikan ilişkileri ve Watergate Skandalı ışığında detaylı bir değerlendirmesi yapılacaktır.

1968-1974 yıllarında Türk dış politikasında ABD ile ilişkileri etkileyen başlıca sorunlar sırayla; Türkiye'ye yapılan dış yardımlar, afyon krizi ve en önemlisi Kıbrıs meselesi olarak başlıklandırılmıştır. Ayrı başlıklar altında incelenecek olan bu sorunlar ile birlikte, bir yandan dönemin Türk liderlerini tanıma fırsatı yaratılırken diğer yandan Nixon yönetiminin ve Henry Kissinger'ın Türkiye ile ilişkiler konusundaki düşünceleri, politikaları ve stratejileri de ortaya konulacaktır.

1.2.1. Dış Yardımlar

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin dünyanın birçok yerindeki ülkelere yaptığı dış yardımlar, onun en önemli dış politika araçlarından biri hâline gelmiştir. ABD, Truman Doktrini kapsamında Orta Doğu'da düzenin korunması ve bu bağlamda Türkiye'nin Batı dünyası içerisindeki yerini sağlamlaştırmak amacıyla Türkiye'ye askerî ve ekonomik yardımda bulunma kararı almıştır. Amerika'nın bu kararı, Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidinin ortaya çıkması ve ülkenin ekonomik şartlarının kötü olmasından dolayı hükümet tarafından kabul edilmiştir. Nihayetinde 12 Temmuz 1947 tarihinde Türkiye ile ABD arasında bir yardım anlaşması imzalanmıştır. Daha sonra Marshall Planı kapsamında 4 Temmuz 1948'de imzalanan anlaşma ile ABD tarafından Türkiye'ye yeni yardımlar vermeye başlanmıştır. Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'ye sağladığı ekonomik ve askerî yardımlar, Demokrat Parti iktidarı döneminde de artarak devam etmiştir.

ABD ekonomisinde büyük bir payı kapsayan dış yardımlar bütçesi, 1950'lerin sonlarından itibaren ödemeler dengesinin açık vermesinin ana nedenlerinden birisi olarak

görülmesi nedeniyle azaltılma yoluna gidilmiştir. John F. Kennedy göreve geldiğinde, dış yardımların gelişmiş Avrupa ülkeleri ve Japonya tarafından paylaşılması önerisini getirmiştir. 1961'de Federal Almanya, ABD'nin Türkiye'ye yapmakta olduğu ekonomik yardımların bir bölümünü üstlenebileceğini açıklasa da Avrupa ülkeleri, Türkiye'ye yardım konusunda cömert davranmaktan kaçınmışlardır (Erhan, 2002: 699).

ABD 1968'de, dış yardım politikasında kesin bir dönüş yapmıştır. Devlet harcamalarının önemli kalemlerinden olan ekonomik yardımların azaltılması ve bu yolla bütçe açığının kapanması için kamuoyundan gelen yoğun baskılar üzerine, tüm ülkelere yapılan yardımlarda önemli indirimle gidilmiş, Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu üzerinden verilen yardımların miktarı 1968'de yarı yarıya düşüş göstermiştir (Erhan, 2002: 700).

Amerika Birleşik Devletleri, Orta Doğu ve Avrupa ülkelerine yapmış olduğu dış yardımları, kendi çıkarlarına ve dış politikasına uygun ortam yaratmasına katkı sağlayacak bir ikna aracı olarak kullanmıştır. Uluslararası ilişkilerin yazılı olmayan kurallarına göre, genelde maddi yardım alan ülke, yardım veren ülke için bir güvenlik sorunu yaratamamakta; yardım alan ülke, yardımları, yine yardım veren ülkeye ve/veya o ülkenin müttefikine karşı kullanamamaktadır. Yardım veren ülke, karşı taraftan taviz beklerken, olası anlaşmazlıkların önüne geçebilmek için yapmış olduğu yardımları öne sürerek imtiyazlar elde etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla o dönemde Amerika-Türkiye ilişkilerinde de durumun buna benzer olduğunu söylemek mümkündür.

Ekonomik yardımlardan farklı olarak, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askeri yardımların miktarında çok büyük değişimler görülmemiştir. Fakat ekonomik yardımlarda olduğu gibi askeri yardımların da hangi alanlarda kullanılacağı konusunda ABD'nin yönlendirmeleri olmuştur. Türkiye-ABD ilişkileri incelendiğinde, iki ülkenin askeri ilişkilerini düzenleyen bir dizi ikili anlaşma yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki, 23 Haziran 1954 yılında yapılan Askeri Kolaylıklar Anlaşması'dır. Zannedilenin aksine bu anlaşma, TBMM'nin onayına sunulmadan, NATO'nun 3. maddesi çerçevesinde yapılan bir anlaşmadır ve bir "yürütme anlaşması" olarak aksettirilmiştir. Ancak ileriki dönemlerde bazen yazılı bazen de sözlü olarak hatta bir telefon konuşmasına bağlı olarak yapılan mutabakatlar ile bu anlaşmanın sınırları genişletilmiştir. Bu sayede ABD'nin Türkiye'deki askeri varlığını artırmasının önü

açılmıştır (Bölme, 2012). Türkiye’de, ABD için ehemmiyeti yüksek olan İzmir-Çiğli ve Adana-İncirlik üsleri, İskenderun ve Yumurtalık’ta bulunan malzeme ve ikmal depoları, Karataş’taki haberleşme merkezi, stratejik önemini uzun yıllar korumuştur. Türkiye’nin jeopolitik konumu, onu Soğuk Savaş’ın en sert dönemlerinde ABD için kaçınılmaz bir müttefik yapmıştır. Dolayısıyla Türkiye’ye yapılan yatırımlar ve yardımlar, yakın askeri ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır. 1966’da ABD Türkiye’nin yardımları daha çok kara kuvvetlerinin modernizasyonu için kullanmasını önermiştir. NATO’nun güney kanadının hava ve deniz güvenliği, ABD’nin Türkiye’deki üslerde bulundurduğu hava kuvveti ve Akdeniz’deki Altıncı Filo tarafından sağlanmıştır (Erhan, 2002: 701).

Nixon’ın 1968 seçimini kazanmasının hemen ertesinde Türk basınında dış yardım konusuyla ilgili haberler yayınlanmaya başlamıştır. Nixon’ın dış yardım konusunda reformlar yapacağına dair açıklamaları, reformların olumlu yönde mi yoksa olumsuz yönde mi yapılacağı konusunda soru işaretleri yaratmıştır. Ayrıca Türk basınında dikkat çeken bir diğer konu da Rum asıllı Spiro Agnew’in başkan yardımcılığı görevine atanmasıdır.³⁵ Ancak Dışişleri bakanlığının yaptığı açıklamaya göre, Agnew’in başkan yardımcısı olması, ABD’nin Nixon döneminde Türkiye politikasının değişeceği anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda Bakanlık, Türkiye’ye yapılan yardım programında bir değişiklik olmayacağını, bu konuda endişe edilmemesi gerektiğini belirtmiştir (Milliyet, 11 Kasım 1968: 7).

Bu dönemde basındaki haberlerin genelinde, Johnson Mektubu ile dış yardımların yapılış maksadından farklı bir yerde kullanılması konusunda Türkiye’ye karşı sergilenen kabul edilemez tutumun, Nixon döneminde de sürüp sürmeyeceği kaygısı tartışılmıştır. Açıkça Nixon’ın bu tarz bir tutum sergilememesi temenni edilmiştir. 10 Haziran 1969’da Nixon, “Amerika’nın gelişmekte olan ülkeler üzerindeki nüfuzunu devam ettirebilmesi için Kongre’ye sunulan dış yardım bütçesinin aynen kabul edilmesi gerektiği” açıklamasını yapmış; bu açıklamadan dört ay sonra ise dış yardım programını fazla

³⁵ Daha sonraki yıllarda rüşvet davası ve vergi kaçakçılığı suçlaması ile başkan yardımcılığı görevinden istifa edecek olan Spiro Agnew’in Rum lobisi ile ilişkisi olduğuna dair söylentiler çıkmıştır. Watergate Skandalı’nın konuşulduğu dönemde Rum asıllı ve Yunan lobisi ile bağlantıları olan bir başkan yardımcısının, suçu tam olarak ispatlanmadan görevini bırakması/görevden alınması, skandalın Kıbrıs meselesiyle bağlantısı olup olmadığı konusunda tartışmalar yaratmıştır (Hürriyet, 9 Ağustos 1973: 5).

bularak tasarrufa gitmeye karar verdiğini açıklamıştır. Aralık ayına gelindiğinde dış yardım bütçesi yarı yarıya indirilmiştir.

18 Şubat 1970 tarihinde Nixon, Amerika'nın sonraki yıllarda izleyeceği dış yardım politikasını açıklayan raporu Kongre'ye sunmuştur. Raporda Truman Doktrini ve Marshall Planı ile 1947'de başlayan dış yardım serüveninin artık farklı bir boyut kazanması gerektiği belirtilmiştir (Blakely ve Ginsburgh, 1971). Nixon Doktrini ile birlikte, ABD'nin, kendi müttefiklerinin savunma ve kalkınmasına katkı sağlayacağı ancak bütün yöntemleri ve planları düşünmeyeceği, bütün kararları ABD'nin almayacağı; müttefikleri ilgilendiren kararların daha dengeli bir ortaklık kurularak ve konsensüs oluşturularak alınacağı açıklanmıştır (A.e., s.31). Dolayısıyla raporda, Yumuşama Dönemi'nin etkisi altında geliştirilen ve ortaya konan Nixon Doktrini çerçevesinde, ABD'nin yapacağı dış yardımların eskiye nazaran daha temkinli ve planlı bir şekilde gerçekleştirilmeye başlanacağı ifade edilmeye çalışılmıştır.

1972 yılının Temmuz ayında Nixon, Türkiye'ye yapılan yardımın kesilmesi için hiçbir neden olmadığını ve yardımların aynen devam edeceğini açıklamıştır (Milliyet, 29 Temmuz 1972: 3). Ancak tarih dikkate alındığında bunun bir seçim kampanyası aracı olabileceği yorumunu yapmak mümkündür. Nixon, Amerika'nın Orta Doğu'daki misyonunu sürdürebilmenin getirisinin, bu amaç doğrultusunda müttefiklerine mali yardımlarda bulunmanın oluşturacağı maliyetten daha yüksek olduğunu bilmektedir. Dolayısıyla bunu bir seçim vaadi olarak kullanması da muhtemeldir. Bu açıklamadan bir ay sonra Nixon'ın 27 Temmuz'da yaptığı basın toplantısındaki "Amerika'nın Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı askeri yardım, İsrail'in güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır." sözü, Atina ve Ankara tarafından tepki çekmiştir (Milliyet, 9 Ağustos 1972: 3). Ankara bu sözün hemen ardından Arap hükümetlerine nota göndererek Türkiye'ye yapılan askeri yardımın, Türkiye'nin güvenliğini koruma amacı taşıdığını ve Ankara'nın bu yardıma başka hiçbir anlam yüklemeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Beyaz Saray sözcüsü, Nixon'ın sözlerinin "yanlış anlaşılmasını" üzüntüyle karşıladığını, NATO'nun Doğu Akdeniz'de güçlü olmasının bütün müttefikler için önem taşıdığını ifade etmiştir.

Yardım alan ülkelerin giderek blok politikasından bağımsız bir dış politika izlemeye başlaması ve Amerika'nın kendi yaptığı yardımları tahakküm aracı olarak

kullanması ile birlikte, müttefik ülkelerin kamuoyunda Amerikan emperyalizmi nefreti körüklenmiştir. Dolayısıyla Yumuşama Dönemi'nin barışçıl havası, Sovyet tehdidinin - eskiye nazaran- azalması ve Vietnam Savaşı'nın Amerikan kamuoyunda oluşturduğu büyük tepkiler, Nixon yönetiminin dış yardım konusunda bir strateji değişikliğine gitmesine neden olmuştur.

Nixon'ın Watergate süreci sonunda istifa etmesinden üç hafta önce gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı, ABD'nin Türkiye'ye yapacağı yardımları doğrudan etkilemiştir. Nitekim Nixon'dan sonra iktidara gelen Gerald Ford'un, Türkiye'ye ambargo uygulanmasını öngören yasa tasarısını kabul etmesiyle birlikte, daha önce Türkiye'ye yapılan ABD yardımları, yerini ambargoya bırakmıştır. Bu tasarının kabul edilmesinde Kongre içerisindeki "Yunan Lobisi" etkili olmuştur (Arı, 1997: 263-264). Amerikan Kongresi'nde, Gerald Ford'un "Amerikan silahlarını NATO amaçları dışında kullanan Türkiye'ye yapılan yardımların devam etmesi hâlinde, kanunları çiğnemiş olacağı görüşü hâkim olmuştur. Ancak Kongre, Yunan askerlerinin yıllar boyunca Kıbrıs'ta kanunsuz olarak bulunduğu ve Amerikan yardımından alınan silahları Türkiye'ye karşı kullandığı gerçeğini görememiştir. Kongre, Türk kuvvetlerinin Kıbrıs'tan çekilmesi şartıyla yardımın yeniden yapılabileceğini belirterek Türkiye'yi tehdit etmiştir. Ancak Türkiye, savunma stratejisini ve Kıbrıs politikasını bu baskılara göre çizmemiştir.

İngiliz gazetelerinde Amerikan ambargo kararında Kongre'nin etkisi, "Watergate olayının yaptığı tahribattan sonra Amerikan Kongresi'nin gücünü göstermek istemesi" olarak yorumlanmıştır. Watergate Skandalı'nın bir sonucu olarak Kongre'nin hükümete meydan okurcasına dış politikada kendine göre bir yol tutması nispeten yeni bir gelişme olmuştur. Çünkü daha önceki dönemlerde Amerikan dış politikası "partiler üstü" bir dış politika olarak görülmüştür. Ancak Watergate Skandalı'ndan sonra ABD hükümetinin dış politika üzerindeki mutlak hakimiyeti sona ererken, Kongre'nin etki alanı artmıştır. Türkiye'ye yapılan yardımların kesilmesi ve ambargonun uygulanmaya başlama kararı, böyle bir ortamda alınmıştır.

Gerald Ford ve Henry Kissinger, Kongre tarafından baskı altına alındığında, Kıbrıs konusunda Türkiye'den ödün beklemiştir ancak Yunan tarafından herhangi bir taviz talep etmemişlerdir. Unutulmamalıdır ki Türkiye'nin, Kıbrıs'a haklı müdahalesi konusunda katı olmaması için hiçbir gerekçe yoktur (Orkunt, 1976: 2). Bilindiği üzere

diplomasi çift taraflı oynanan bir oyundur. Dolayısıyla her iki tarafın da taviz vermesi gerekmektedir. Ancak ABD ise bunu göz ardı etmiştir.

Sonuç itibarıyla Watergate Skandalı neticesinde ABD yönetiminde karar alma konusunda değişen dengeler, Türkiye'ye yapılan dış yardımların kesilmesine ve Kıbrıs Harekâtı sonrasında Türkiye'ye ambargo uygulanma kararının onanmasına neden olmuştur.

1.2.2. Afyon Sorunu

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de yaygınlaşmaya başlayan uyuşturucu madde kullanımı, 60'lı yılların başından itibaren önemli ölçüde artmıştır.³⁶ Bu durumun, ABD yönetimini etkili önlemler almaya sevk etmesi üzerine eğitim, rehabilitasyon, bilinçlendirme ve Uyuşturucuyla Mücadele Örgütü'nün (DEA)³⁷ güçlendirilmesi gibi önlemler alınmaya başlanmıştır (Erhan, 2002: 701). Bu önlemler karşısında dahi söz konusu maddelerin kullanımının engellenemediğinin görülmesi, artan kamuoyu baskısıyla birlikte hükümetleri bu konuyla ilgili çalışmalar yapmaya sevk etmiştir.³⁸ Dolayısıyla bu konu, Nixon'ın 1968'deki ilk başkanlık seçiminin iki temel kampanyasından biri hâline gelmiş, seçim kampanyası Vietnam Savaşı'nın ve uyuşturucu sorunun sona erdirilmesi üzerinde yoğunlaştırılmıştır.

Nixon'ın ilk döneminde uyguladığı mücadele stratejisi, ülkeye kaçak uyuşturucu girişinin önlenmesi ve uyuşturucunun gerçek kaynağının bulunması üzerine kurulmuştur. Bu hususta Nixon ve DEA yetkilileri, dikkatlerini uyuşturucu madde üreten ülkelere çevirmişlerdir. Eroinin hammaddesi olan ve tarım, çeşitli gıda ürünleri, ilaç sanayii gibi pek çok alanda kullanılan haşhaş bitkisinden elde edilen afyonun, yasal olarak “Altın Üçgen” olarak adlandırılan Tayland, Burma, Laos ülkelerinin yanı sıra aralarında

³⁶ O yıllarda Amerika'daki uyuşturucu bağımlılığının artmasının ardındaki nedenlerin arasında, Vietnam Savaşı'ndan dönen askerlerin psikolojik problemleri sebebiyle uyuşturucuya yönelmeleri ve o dönemde “hippi yaşam tarzı”nın gençler arasında yaygınlaşmaya başlaması ile mutlak retçi ve apolitik görüşe sahip gençlerin kural tanımayarak uyuşturucu gibi maddelere merak salması da vardır.

³⁷ Drug Enforcement Agency, DEA

³⁸ Türk-Amerikan ilişkilerinde haşhaş ekimi krizi, Türk siyasal hayatı anlatıları, incelemeleri ve çalışmalarına bakıldığında genel olarak “afyon sorunu” olarak değerlendirilmiş olup konu “kriz” boyutu ile ele alınmamıştır. Çünkü sorun, askeri seçenekler kullanılmadan diplomasi ve müzakere yöntemleriyle yönetilmeye çalışılmıştır (Okumuş, 2018)

Hindistan, Yugoslavya ve Türkiye'nin de bulunduğu on kadar ülkede üretilmekte olduğu tespit edilmiştir (A.e., s.702). Bu noktada Nixon yönetimi, yeterli delilleri ortaya koymaksızın Türkiye'yi uyuşturucu sorununun temel kaynağı olarak göstermeye başlamış, ABD'deki bağımlılığa neden olan uyuşturucu hammaddesinin %80'inin Türkiye'de üretilen haşhaştan kaynaklandığına dair tartışmalar sıklıkla gündeme getirilmiştir.

O yıllardan itibaren ABD, Türkiye'ye haşhaş üretimini kısıtlaması hususunda baskılar yapmaya başlamıştır. Türkiye, ülkedeki haşhaş ekiminin durdurulmasının Amerika'daki uyuşturucu sorununu büyük ölçüde çözeceği gerekçesiyle, Nixon yönetimi tarafından "dış yardım" unsuruyla tehdit edilmiştir. Ancak dönemin başbakanı Süleyman Demirel, bu baskıları bertaraf etmeye çalışmış, haşhaş ekimini durdurmayı reddetmiştir.

Türkiye uyuşturucu kaçakçılığı ile suçlanırken Demirel, haşhaş ekiminin tamamen kaldırılmasından ziyade kontrolün ve denetiminin artırılması yönünde açıklamalar yapmıştır. Sorun iki taraf için de tatmin edici bir çözüme ulaşamadığı için ABD konuyu Birleşmiş Milletler'e taşımış, Birleşmiş Milletler ile yapılan görüşmelerde "Uluslararası Uyuşturucu Kontrol Sözleşmeleri" ne ait protokoller imzalanmıştır.³⁹ Demirel hükümetinin üretimi tamamen durdurmayı kabul etmemesinin en büyük nedeni, ABD'deki uyuşturucu kullanımı oranının azaltılmasının ya da ortadan kaldırılmasının tek sebebinin Türkiye'de yapılan üretime indirgenmesini doğru bulmamalarıdır. Çünkü Birleşik Devletler'in, kendi sınırları içerisinde uyuşturucu kaçakçılığı ile ilgili asayışı sağlayamazken Türkiye'den haşhaş üretimini durdurmasını istemesi kabul edilebilir bir durum değildir. Ayrıca afyon üretimi yapan tek ülke Türkiye değildir ve yapılan bir hesaplama göre, Türkiye'de üretilen tüm afyon yasadışı yollardan ABD'ye kaçırılsa bile, bu ülkedeki eroin bağımlılarının ancak bir aylık ihtiyacını karşılayabildiği gözlemlenmekteydi (Erhan, 2002: 702).

Demirel hükümeti için bir diğer neden ise, haşhaş ekimi sağlayan şehirlerde büyük oranda seçmenin bulunması ve bunun mecliste oy çoğunluğunu elinde tutmasında

³⁹ Protokoldeki bir maddeye göre, kaçakçılığı önleyemeyen tarafın afyon üretmesine izin verilmeyecek ve taraf, mevcut üretimini artıracak bir hamle yapamayacaktır. Bkz: https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Int_Drug_Control_Conventions/Ebook/The_International_Drug_Control_Conventions_E.pdf , sf. 45, 'b' bendi. (Erişim Tarihi: 09/07/2020)

önemli bir etmen olmasıdır. Demirel, haşhaş ekimini tamamen yasaklayıp söz konusu şehirlerdeki seçmenlerini kaybetmeyi göze alamamıştır (Uslu, 2016: 258). Aynı zamanda bu görüş, Time dergisinde bir makalede de ele alınmıştır. Makalenin bir bölümünde yer alan ifadeye göre, Süleyman Demirel hükümeti Türk çiftçileri tarafından son derece desteklenen bir liderdir. Türkiye’deki 70 bin çiftçinin Adalet Partisi’ni desteklediği göz önünde bulundurulduğunda, kazançlarının büyük bir kısmını afyon ekiminden sağlayan çiftçilerin desteğini kaybetme endişesi, Türk hükümetini afyon üretimini durdurmadan alıkoyan sebeplerden biri olmuştur (Milliyet, 16 Ocak 1970).

Amerikan Kongresi’nde, Türkiye’ye yapılmakta olan dış yardımın, bu ülkedeki afyon ekiminin yasaklanması doğrultusunda bir baskı aracı olarak kullanılması yönündeki talepler giderek artmıştır (Sönmezoğlu, 1995: 58). Nixon iktidara geldiğinde, Süleyman Demirel’e özel bir mektup yazmıştır. Mektupta Nixon, Başbakan Süleyman Demirel’e, komünistlerin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bir ele geçirme tehdidinde bulunduklarında Türkiye’nin yardımına koşan ülkenin ABD olduğunu hatırlatırken, Türk eroininin ABD’ye tehdit oluşturan bir unsur olması durumunda Türkiye’den de aynı yardımı beklediklerini dile getirmiştir. Ardından Türkiye’ye bir temsilci göndermiştir (Schulz, 1971: 385). Temsilci, yapılan görüşmede ABD’nin o yıl üretilen tüm afyonu çiftçiden satın almasını talep ederek pazarlık yapma girişiminde bulunmuştur. Ancak Demirel, Türkiye’nin çıkarlarını gözeterek pazarlığı kabul etmemiştir. Teklifin kabul edilmemesi üzerine Birleşik Devletler, çiftçiye önce üç milyon dolar, daha sonra beş milyon dolar yardım yapmayı teklif etmiş Süleyman Demirel bu teklifleri de reddetmiştir (Dışişleri Belleteni, 1970). Demirel hükümeti daha ziyade haşhaş ekim alanlarını denetimi daha kolay olan illere taşımaya yönelmiş, denetimleri artırmaya gayret göstermiştir. Hükümet, imkanlar dahilinde önemli güvenlik önlemleri almış, polis ve jandarmaları bu konuda görevlendirmiş, emniyet teşkilatında özel eğitim gören narkotik birimler oluşturmuştur (Sönmezoğlu, 2016: 262). ABD Dışişleri Bakanlığı bu uygulamaları “gelişigüzel politikalar” olarak nitelendirmiş, uyuşturucu meselesinin çözülmesi konusunda yetersiz bulmuştur.

Demirel’in, ABD’nin tekliflerini reddetmesi 1971 Mart’ına kadar sürmüştür. Bilindiği üzere 12 Mart 1971 tarihinde Türkiye’de ordu, hükümete Askeri Muhtıra vermiştir (Başlamışlı, 2018). Parlamento feshedilmemiş, partiler kapatılmamış olsa bile

ordu, hükümetin değişmesini istemiştir. Tarih 26 Mart 1971'i gösterdiğinde ise Süleyman Demirel başbakanlıktan istifa etmiş, yerine Nihat Erim başbakan olmuştur. Nihat Erim hükümetinin politika anlayışında öncelik verdiği en önemli konu, Türk-Amerikan ilişkilerini yumuşatmak olmuştur. Bu doğrultuda ele alınan konuların başında haşhaş meselesi gelmiştir (Gülen, Güz 2019). Nitekim iktidar olduktan kısa bir süre sonra, genç nüfus için büyük bir tehdit hâline gelen illegal haşhaş ticaretini insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak telakki eden Türk hükümetinin, konuya en üst düzeyde ve ciddiyette önem vereceğini, haşhaş üreten çiftçilerin başka ürünlere yönlendirileceğini ifade etmiştir (Uslu, 2016: 261). Ancak Nihat Erim, bunu yaparken haşhaş üretiminden geçimini sağlayan köylülerin mağdur edilmeyeceğini aşağıdaki sözleriyle ifade etmiştir:

“Hakikaten bugün afyon kaçakçılığı bizim memleketimiz de dâhil olmak suretiyle bütün dünya gençliğini kahredici bir âfet halini almıştır. Bunu bizim afyon eken bölge halklarımızın geçimini, değil bugünkü gibi muhafaza etmek, bugünkünden daha iyi bir seviyeye götürmeden yasak ettirmeyiz arkadaşlar. Buna emin olunuz. Bugünkünden daha iyi bir seviyede, daha modern, daha ileri bir tarım metodu mu olur, başka bir geçim tarzı mı olur, onu o bölgelere getirmeden bu mesele bizim nazarımızda halledilmiş olmayacaktır ve böyle bir yola asla girmeyeceğiz.” (TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanakları, 1971)

Mayıs 1971'de Türk hükümeti, o yılın tüm mahsulünü satın alacağını bildirmiştir. Erim hükümeti, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) aracılığı ile yapacağı alımlara başlamadan önce afyonun alım fiyatına üçte iki oranında zam yapmıştır (Milliyet, 6 Mayıs 1971: 7). 30 Haziran 1971'de ise resmi olarak Türkiye sınırları içerisinde haşhaş ekiminin 1972 yılının sonbaharından itibaren tamamen yasaklandığını ilan etmiştir. Nixon, Amerika'nın Türkiye büyükelçisi William Handley'e, Türkiye'de alınan haşhaş üretimini yasaklama kararının karşılığında yapılan iktisadi yardımların yanı sıra ayrı olarak 35 milyon doların Türkiye'ye hibe edileceği konusunda talimat vermiştir (Erhan, 1996: 119).⁴⁰

Haşhaş ekimi üretimine getirilen yasak kararı iç politikada tepki çekmiştir. Ancak ABD bu karardan oldukça hoşnut kalmıştır. Yasakların, Amerika'da istenen etkiyi yarattığına işaret eden bazı gelişmeler olmuştur. ABD'ye göre, uluslararası yasadışı uyuşturucu ağı kesintiye uğramış, buna bağlı olarak büyük uyuşturucu tacirleri, rotalarını

⁴⁰ 1974 Temmuz ayına kadar Türkiye'ye ABD tarafından toplamda 20 milyon dolar tutarında ödeme yapılmıştır (Uslu, 2016: 264-265).

Pakistan, Afganistan ve Hindistan'a yönlendirmiştir. Bu esnada Amerikan ajanları ve o ülkelerin yerel güvenlik güçleri söz konusu rotalardaki kritik noktalarda tacirleri beklemiştir. Bu sayede çok sayıda çete çökertilmiştir. Ayrıca Amerika'da sokakta satılan eroin fiyatları yükselmiş ve kalite kötüleşmiştir. Dolayısıyla yeni bağımlılık oranları azalma eğilimine gitmiş ve günden güne daha fazla bağımlının tedavi olmayı kabul ettiği görülmüştür (Spain, 1975: 304).

Nihat Erim'in koyduğu haşhaş üretimi yasağının ömrü fazla uzun olmamıştır. Ekim 1973 seçimlerinden sonra Bülent Ecevit ve Necmettin Erbakan koalisyon hükümetinin iş başına gelmesi ile birlikte, 1 Temmuz 1974'te alınan kararla haşhaş ekimi yasağı kaldırılmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 2012). 01/07/1974 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile ilaç hammaddesi ihtiyacının sağlanması ve geçimi büyük ölçüde haşhaş üretimine bağlı olan çiftçilerin yaşam koşullarının düzeltilmesi amacıyla haşhaş ekimi ve ham afyon üretimi 7 ilde (Afyon, Burdur, Isparta, Denizli, Kütahya, Uşak ve Konya) serbest bırakılmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 2012). Türkiye açısından bakıldığında, bu yasak sırasında Avrupa ve Amerika'ya illegal uyuşturucu girişi devam etmiş, üstelik diğer afyon yetiştiren ülkelerin üretimlerinde artış gözlenmiş ve yeni haşhaş üreticisi ülkelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer taraftan bu yasak, önemli bir gelir kaynağından mahrum olan üreticilerin üzerinde sosyo-ekonomik olumsuzluklara yol açmıştır (Toprak Mahsülleri Ofisi Genel Müdürlüğü, 2019).

Afyon sorunun yaşandığı bu dönem, uluslararası konjonktür dikkate alınarak da değerlendirilebilir. İki kutuplu uluslararası sistemin yumuşama sürecinde, Türkiye gibi orta büyüklükteki devletlerin kendi bloklarından göreceli olarak daha bağımsız ve özerk bir dış politika izleyebilmesinin önü açılmıştır. İşte tam olarak böyle bir dönemde ortaya çıkan afyon sorunda, afyon üretimi yasağının kaldırılmasını, ABD dış politikasına endeksli olmayan bir politika olarak değerlendirmek mümkündür.

Afyon yasağının kaldırıldığı 1 Temmuz 1974 tarihi, Nixon iktidarının son günlerinin yaşandığı döneme denk gelmektedir. Amerikan Kongresi'nin yasağın kaldırılması konusundaki ilk tepkisi, Türkiye'ye yapılan yardımların derhal kesilmesi olmuştur. Amerika'nın ve Nixon'ın Watergate Skandalı ile meşgul olduğu bu dönemde, Amerika'daki otorite boşluğundan dolayı, Türkiye'nin bu kararına itiraz edecek, Türk

otoritesini ikna edecek hiçbir girişimde bulunulmamıştır. Bunun yerine doğrudan yardımların kesilmesi kararı alınmıştır. Bülent Ecevit'in 1991 yılında vermiş olduğu bir röportajında, haşhaş ekim yasağının uygulandığı yıllara ışık tutacak ifadeleri şöyledir:

“O sıralarda Nixon çok sıkıntılı bir durumdaydı. Gerek Watergate Skandalı dolayısı ile, gerek Vietnam Savaşı'na karşı tırmanışa geçen baskılar dolayısı ile bir bunalımdan geçiyordu. Amerikan başkanlık sistemine ve özellikle de Nixon'a kolay ve ucuz bir zafer lazımdı. Türkiye'de haşhaş ekimi yasağını koydurmakla Nixon, Amerikan kamuoyunda Amerikan gençliğini haşhaştan kurtarmak için en yakın müttefiklerinden biri olan Türkiye'den büyük ödün koparmış olma zaferine kavuşmuş olacaktı (Yetkin ve Özen, 1991: 13).”

Bu ifadelerden anlaşılabilceği üzere, Nixon gerçekçi olmayan politikalar izleyerek Amerikan iç siyasetinde kaybettiği gücünü geri kazanmaya çalışmıştır. Nitekim o dönemde Amerikan basınında da aynı düşünce hâkimdir. The New York Times gazetesinin 4 Eylül 1977 tarihli haberinde şu ifadeler yer almıştır:

“Watergate, Nixon'ı ofisinden göndermekle kalmadı, aynı zamanda Amerikan siyasal sistemine de bir arkeolog gibi hendekler açmış oldu... Nixon, (Watergate'den sonra) Amerikan yasa ve düzenini, oylara dönüşecek şekilde değiştirdi... Beyaz Saray'ın 1972'de uyuşturucuya karşı savaş açması, 1972 seçimlerinde uyuşturucu karşıtlarının oylarını kazanması için iyi bir yoldu. Beyaz Saray, ağır diplomatik baskı yoluyla Türk Hükümeti'ni haşhaş ekimini durdurmaya ikna etmeyi başardı (Hindistan, Burma ve Laos gibi diğer ülkelerin çok daha fazla afyon üretmesine rağmen).” (Powers, 1977)

Watergate Skandalı sonrasında Amerikan Kongresi, kanunların baş uygulayıcısı olması beklenen Başkanın, kanunları sürekli ihlal eden ve dolayısıyla güven duyulmaması gereken bir kişi olduğu iddiasıyla, yönetim üzerindeki etkisini artırmıştır. Kongre'nin yönetimdeki gücünün artışı, Türkiye'ye yapılan baskılarda da kendini hissettirmiştir. Amerikan Temsilciler Meclisi'nde ve Senato'da, Ecevit'in haşhaş üretiminin serbest bırakıldığını Meclis kürsüsünden açıklamasıyla başlayan Türkiye aleyhindeki ilk kıvılcımlar, Kıbrıs müdahalesi ile şiddetlenmiştir. Bu şiddetlenmeyi üç önemli nedene dayandırmak mümkündür. Birinci neden, az önce belirtildiği gibi, Amerikan Kongre'sinde Watergate'e verilen tepki dolayısıyla Demokratlar ve Cumhuriyetçiler arasındaki çekişmedir. İkinci neden, Henry Kissinger'ın kişiliğinden ve dış politikayı tek başına yürütmesinden duyulan hoşnutsuzluktur. Üçüncü neden ise, ABD'nin genel seçim heyecanına girmesi ve üç milyon Rum asıllı seçmeni kendi

tarafında çekme yarışının başlamasıdır.⁴¹ Nixon için uyuşturucu sorununun tamamen çözülmesinden çok, halkın sorunun sona erdiğine inanması önemli olmuştur. Nixon'ın uzun ve zor bir mücadelenin sonunda elde edilebilecek gerçek başarı yerine, kendisini ikinci kez başkanlığa taşıyabilecek kısa vadeli bir zaferin peşine düştüğü görülmüştür (Erhan, 2002: 702).⁴²

Amerikan Kongresi'nde Türkiye'yi cezalandırma eğilimleri, ekim yasağının kaldırılmasından 19 gün sonra gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından alınan ambargo kararında kendisini göstermiştir. Başbakan Bülent Ecevit'in iddiasına göre, esasında Kıbrıs Harekâtı sonrasında uygulanan ambargo kararının nedeni haşhaş meselesidir. Kıbrıs Harekâtı, karara bir kılıf olarak ortaya konmuştur (Yetkin ve Özen, 1991). Bu sebeple haşhaş sorunu, ABD ile ilişkilerde önem arz eden bir meseledir. Bir başka ifadeyle haşhaş meselesi, diğer bütün sorunların (dış yardım, ambargo, Kıbrıs meselesi...) birbirine bağlandığı bir konu olmuştur. Sonuç olarak o dönemdeki diğer dış politika konularında olduğu gibi haşhaş sorununda da yine Watergate Skandalı'nın dolaylı sonuçlarının Türkiye'nin iç ve dış politikasını etkilediği görülmektedir.

1.2.3. Kıbrıs Meselesi

Kıbrıs sorunu, uzun ve karmaşık bir mazisi olan, Türkiye'nin hâlâ devam etmekte olan en önemli dış meselelerinden biridir. Orta Doğu'yu, Doğu Akdeniz'i ve Akdeniz ticaretini kontrol altında tutabilecek jeopolitik konumu ile, stratejik önemini tarih boyunca korumuş olan; Akdeniz'in en büyük üçüncü adası Kıbrıs, tarih boyunca büyük devletlerin sahip olmak için güç mücadelesi verdiği bir bölge olmuştur. Adadaki Türklerin ve Rumların barış içinde bir arada yaşadıkları tek dönem, adanın Osmanlı'nın adil yönetimi altında olduğu 307 yıllık süreçtir. Ancak bu huzur ve barış ortamı ne yazık ki Yunanistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra uyguladığı yayılmacı ve hegemonyacı politika sonucu bozulmuştur (Açıkses ve Cankut, 2014). Yunanların

⁴¹ Rum lobisi, Kıbrıs Harekâtı sonrasında Türkiye'ye ambargo konulması konusunda faaliyet göstermiştir. Bu konu bir sonraki başlık altında incelenecektir.

⁴² Ayrıca Çağrı Erhan'ın iddiasına göre uyuşturucunun asıl kaynağı olan Altın Üçgen bölgesindeki üretim, hükümetlerin otoritesi dışındaki bölgelerde gerillalar tarafından yapılmaktaydı. ABD'nin gerilla liderlerini muhatap alıp, üretimi durdurmalarını istemesi düşünülemezdi. Ayrıca, bu bölgede, komünist yönetimlere karşı savaşan Amerikan yanlısı gerillaların, silah ihtiyaçlarını uyuşturucu satarak sağlamaları, Nixon yönetiminin müdahalesini engelleyen ikinci bir unsurdur (Erhan, 2002:702).

“Megali İdea”⁴³ (Büyük Fikir) adını verdikleri düşüncelerinin bir parçası olan “Enosis” politikası, Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasını amaçlayan bir düşüncenin ürünüdür. Ancak bilindiği üzere adada yaşayan tek topluluk Yunanlar değildir. Çok sayıda Türk’ün de yaşadığı Kıbrıs Adası, 1878 yılında Osmanlı Devleti tarafından İngiltere’ye kiralanmıştır. Bu noktadan sonra Yunanların Enosis girişimleri giderek artmaya başlamıştır. Rum baskılarından dolayı birçok Türk, adadan göç etmek zorunda kalmıştır ve bu göç uzun yıllar boyunca sürmüştür.

Kıbrıs’taki Enosis mücadelesinin iki aşamalı olarak cereyan ettiğini söylemek mümkündür; 1878-1955 yılları arasındaki birinci aşamada Rumlar, diplomasi aracılığıyla barışçıl yollardan Enosis hayalini gerçekleştirmeye çalışmışlardır. İkinci aşama ise 1 Nisan 1955 yılından, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulma sürecinin başlamasına kadar olan aşamadır ve bu aşama Rumların terör eylemleri yaparak Enosis’i hayata geçirmeye çalıştıkları dönemdir (Şahin, 2020: 24). Kıbrıs’ta Rumların lideri olan Başpiskopos Makarios, Enosis düşüncelerini anlaşmalarla ve görüşmelerle gerçekleştiremeyeceğini idrak ettikten sonra EOKA adında bir terör örgütü kurarak adadaki Türkleri ortadan tamamen kaldırıp Enosis’i gerçekleştirmeye çalışmıştır. 1 Nisan 1955 yılında faaliyet göstermeye başlayan bu örgüt, Kıbrıs Türklerine saldırarak katliamlar yapmaya başlamıştır (Açıkses ve Cankut: 2014). Bu olaylardan sonra Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamak için harekete geçmiştir. Adada artık Enosis tezinin bir zıttı olarak “Taksim” tezi ortaya atılmış; Yunanistan adadaki Rumları desteklerken, Türkiye de Kıbrıslı Türklerin ardında ağırlığını göstermeye başlamıştır. EOKA terör örgütüne karşı, Türkiye’nin desteğiyle kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT), adada Rumların saldırılarına karşı Türkleri korumuş ve olası bir ilhak ihtimaline karşı teyakkuz halinde olmuştur (Manisalı, 2000: 9).

Bir süre sonra iki taraf arasında yaşanan anlaşmazlığın Birleşmiş Milletler’e taşınmasıyla ve tarafların bir araya gelmesiyle yapılan görüşmeler neticesinde; 16 Ağustos 1960’da iki toplumun kurucu olarak egemenliğinde ve yönetiminde, konfederal niteliklere sahip federatif Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur (Açıkses ve Cankut, 2014).

⁴³ Megali İdea, İstanbul başkent olmak üzere Girit, Teselya, Epir, Makedonya, Trakya, Ege Adaları, Batı Anadolu, Marmara ve çevresi, Kıbrıs, Trabzon ve civarına sahip, büyük Yunanistan’ı gerçekleştirme hayalidir (Açıkses ve Cankut, 2014).

Ancak üç yıl ayakta kalabilen bu yapı, Rumların Türklere karşı yeniden başlattığı silahlı saldırılar sonucunda yıkılmıştır. Günlerce süren iç savaş sonrasında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan garantörlüğünde geçici bir anlaşma sağlanmış, Kıbrıs Adası'nda bir Birleşmiş Milletler Barış Gücü göreve başlamıştır (Sönmezoğlu, 2016: 167).

Rumların saldırıları Yunanistan tarafından desteklenirken, Türkiye de Kıbrıs'taki soydaşlarını desteklemiştir. Türkiye, Kıbrıs konusunda tavizsiz ve dirayetli bir dış politika izlemiştir. Taraflar arasında barışın sağlanması ve iki tarafı memnun edebilecek bir yönetim sistemi kurulması konusunda müzakereler yapılmış, ancak kalıcı bir çözüme ulaşılamamıştır. Sonuç vermeyen barış görüşmelerinin ardından adada çatışmalar yeniden alevlenmiştir. Özellikle Makarios'un adada bir Rum ordusu kurma girişimleri Ankara'yı oldukça kışkırtmış, ertesi gün adaya müdahale kararı alınmıştır. 1964 yazında Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahale gerçekleştirmeyi planladığı sırada, dönemin Amerikan Başkanı Lyndon Johnson tarafından İsmet İnönü'ye bir mektup gönderilmiştir. Diplomatik üsluptan uzak ve muhatabına yüksekten bakan bir biçimde yazılmış bu mektupta, Türkiye'nin herhangi bir müdahale kararını müttefiklerine danışmadan alamayacağı, ABD tarafından temin edilmiş askeri malzemelerin Kıbrıs'ta yapılması düşünülen müdahalede kullanılamayacağı ve Kıbrıs müdahalesi karşısında olası bir Sovyet tehdidi gerçekleşirse, Amerika'nın Türkiye'yi savunmakla mükellef olmadığı bildirilmiştir. Bunun üzerine Türkiye, adaya askeri müdahalede bulunma düşüncesinden vazgeçmiştir (İlhan, 2015: 265). Johnson mektubu olarak tarihe geçen bu mektup, Türk-Amerikan ilişkilerinde bir kırılma yaşanmasına sebep olmuştur. O döneme kadar Batı Bloğu çıkarlarına endeksli olan Türk dış politikasının, Johnson mektubundan sonra blok çıkarlarını öncelemekten uzaklaşarak daha bağımsız hâle geleceği dönem başlamıştır.

Kıbrıs'ta uzun bir müddet uzlaşma sağlanamamış, çatışmalar şiddetli bir şekilde devam etmiştir. Yunanistan'da cunta yönetimi⁴⁴, Kıbrıs'ta Rum lider Makarios'a karşı 15 Temmuz 1974 yılında bir askeri darbe gerçekleştirmiştir (Sönmezoğlu, 2016: 276). Bu askeri darbenin sebebi, Rum lideri Makarios'un komünist bir görüşe sahip olması ve Sovyetler Birliği tarafından destekleniyor olmasına dayandırılmaktadır. Onlara göre Makarios; Enosis için mücadele eden ancak bu mücadelede Türklere tavizsiz yaklaşan,

⁴⁴ 1967'de Yunanistan'da bir darbe gerçekleşmiş ve Albaylar Cuntası yönetimi ele geçirmiştir.

kendi dışındaki tüm hükümet ve milliyet kavramlarına saldırarak Türklerin her zaman dışlanacağı bir devlet yaratmaya çalışan bir liderdir.⁴⁵ Bununla birlikte Başpiskopos Makarios, Doğu Bloğunun desteğini kazanmaya çalışmaktan çekinmeyen tavrından dolayı Yunan cuntası için, adada kesin çözüme ulaşma noktasında büyük bir engel olarak görülmüştür (Uslu, 2016: 293).

Yunanistan cuntasının Makarios'a darbe yapmasının üzerinden beş gün geçtikten sonra Türkiye adaya askeri müdahalede bulunmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başlatmış olduğu Kıbrıs Barış Harekatı'na giden süreç bir sonraki başlık altında incelenecektir.

1.2.3.1. Kıbrıs Meselesinde ABD'nin Tutumu

Kıbrıslı Rumların 26 Aralık 1963'te "Kanlı Noel" olarak anılan saldırıyı gerçekleştirmeleriyle yeniden başlayan ve 1964 olayları ile devam eden gerginlik, Kıbrıs sorununun NATO içinde çözülemeyeceğinin anlaşılması üzerine BM Güvenlik Konseyi'ne başvurulmasına ve farklı çözüm arayışlarına gidilmesine sebep olmuştur. Kıbrıs hükümetinin iki toplumdan oluşan yapısını kabul ederek adadaki çatışmaları sona erdirmesi planlanan BM Barış Gücü, ABD ve İngiltere'nin karar tasarısı ile devreye girmiştir. Ancak bir müddet sonra BM Barış Gücü adadaki çatışmaları sona erdirmesi konusunda yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine Türkiye'de adaya müdahale etmek üzere başlayan hazırlıklar, yukarıda belirtildiği gibi dönemin ABD Başkanı Johnson tarafından sert üsluplu bir mektup gönderilerek engellenmiştir. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün Johnson'a cevaben yazdığı mektupta ise "Türkiye, adada düzenin tekrar sağlanması için müdahale edilmesi gerektiğini belirttiğinde, ABD Makarios'a gerekli dersin verileceğini ve Türklerin hak ve çıkarlarının korunmasını sağlayacak bir plan hazırlamakta olduğunu belirtmiştir." ifadesi kullanılmıştır (Erhan, 2002:687). Bu ifade, bir sonraki safhada ABD'nin Kıbrıs sorunu karşısındaki genel tutumunun anlaşılması açısından önem arz edecektir.

Johnson mektubu sonrasında yapılan Johnson-Papandreou ve Johnson-Ecevit uzlaşma görüşmelerinin de sonuç vermemesi üzerine, ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson

tarafından Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, BM arabulucu temsilcisinin nezaretinde bir araya gelmek üzere Cenevre'ye davet edilmişlerdir. Ancak taraflar bir araya gelmeyi reddettiği için Acheson iki heyetle ayrı ayrı görüşmek zorunda kalmıştır (Fırat, 2002:728). Acheson Planı olarak adlandırılan çözüm planına göre, Kıbrıs adasının Karpaz bölgesinde (Kıbrıs'ın kuzeydoğu ucu), Türkiye'ye, egemenlik hakları kendisine ait olacak ve anavatanın ayrılmaz parçası sayılan bir arazi verilecektir. Sınırların, yapılacak görüşmelerle belirlenecek olan bu bölgede Türkiye istediği kadar asker bulundurabilecek, Kıbrıslı Türkler bir saldırıya uğramaları halinde buraya iltica edebileceklerdir. Ayrıca Kıbrıs'ın Rumlar veya Yunanistan'ın egemenliğinde kalacak bölgesinde yaşayacak Türklerin çoğunlukta oldukları iki ya da üç bölge tam bir kendi kendini yönetme hakkına yani özerkliğe sahip olacaktır. Bununla birlikte, merkezdeki siyasal otoriteye karşı bağılıkları ve sorumlulukları sürecektir (A.e., s.728).

Hem Taksim hem de Enosis tezlerinin büyük ölçüde gerçekleşebileceği bir plan olan Acheson Planı, ulusal ve uluslararası gücü artan ve Yunanistan için giderek "Enosis'e karşı bir tehdit" olarak görülmeye başlanan Makarios'un reddetmesiyle sonuçsuz kalmıştır.⁴⁶ Kıbrıs'ın Yunanistan ve Türkiye arasında paylaşılmasını öngören Acheson Planı, esasında ABD'nin Kıbrıs konusundaki genel stratejisini ortaya koymaktadır. Nitekim 10 yıl sonra gerçekleşecek olan Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili Kissinger'in politik tutumu, ABD'nin Acheson Planı'nda önerdiği çözümün bir kısmının gerçekleşmesine yönelik olarak ilerleyecektir.

Nixon'ın ilk başkanlık döneminde (1968-1972) Birleşik Devletler, Kıbrıs Meselesi ile yakından ilgilenmemiştir. ABD, Kıbrıs konusunda Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanan gerginlikleri izlerken öncelik listesine Vietnam Savaşı, Çin ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerin Yumuşama Dönemi etkisinde sürdürülmesi gibi konuları almıştır. Dolayısıyla Kıbrıs konusunda barış görüşmelerini teşvik etmekten öte bir tutum sergilenmemiştir. 1970'li yıllarda krizin tırmanmaya başladığı dönemde, Henry Kissinger Kıbrıs konusu ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. 25 Ekim 1970'te Nixon, Makarios ve Kissinger üçlü görüşme yapmıştır (FRUS, Eastern Mediterranean, 1969-1972: 883).

⁴⁶ Acheson Planı, Yunanistan açısından önemli bir fırsatın kaçırılmasıdır: Enosis'e en çok yaklaşıldığı anda, Türkiye'nin kabul etmesine rağmen, söz konusu planın Makarios'un baskısıyla reddedilmesi Yunan dış politikası bakımından önemli bir hata olarak kabul edilebilmektedir (Fırat, 2002:729)

Görüşmede Makarios, Kıbrıs'ın coğrafyası ve kendine özgü koşulları gereğince bağlantısız bir politika izlediğinden söz ederken Nixon da barış görüşmelerinin başlatılıp sürdürülmesi konusunda telkinde bulunmuştur (A.e., s.883).

1967 yılında Yunanistan'da yönetimi ele geçiren Albaylar Cuntası, Enosis politikalarına hız vermeyi amaçlarken Kıbrıs'taki liderlerinin kendileri için güvenilir bir kişi olmasına önem vermişlerdir. Ancak Makarios'un Albaylar Cuntası ile ilişkileri iyi değildir. Makarios, her şeyden önce Cuntanın "Kıbrıs'taki adamı" olma rolünü kabullenmeye yanaşmamıştır (Sümer, 2007: 211). Dış ilişkilerde Bağlantısızlar Hareketi'ne Kıbrıs'ı temsilen üye olarak ve Doğu Bloğu ile yakınlaşarak Yunan cuntasından bağımsız hareket etme çabaları sergilemiştir. 1972 yılında Makarios, milisleri için Çekoslovakya'dan gizlice yüklü miktarda silah satın almıştır. Bu durum Yunan cuntasının eline makul bir eylem gerekçesi sunmuştur (Miller, 2009: 183). Cuntanın Makarios'a ultimatö vermesi sonucunda yaşanan gerginlik, ABD'de Kissinger'ın danışmanları ile birlikte özel bir toplantı yapmasına sebep olmuştur. Bu toplantıda Kissinger'ın ileride Makarios'a yapılacak olan darbeye karşı sessiz kalma politikasının ilk adımının atıldığı iddia edilmektedir. 11 Şubat 1972'de yapılan görüşmede Yunanistan'ın Makarios'a verdiği ultimatömun aslında ileride yapılacak olan darbenin bir işareti olduğu yorumu yapılmıştır. Dışişleri bakanlığının önemli diplomatlarından biri olan Joseph Sisco, Yunanların, Kıbrıs'ta Atina'ya karşı daha duyarlı olacak yeni bir Kıbrıs hükümeti kurmak için, Çeklerden alınan silah meselesini bir bahane olarak kullanılacağını düşündüğünü dile getirmiştir (FRUS, Eastern Mediterranean, 1969-1972: 974). Kissinger, bu sorun karşısında seçeneklerin neler olduğunu sorduğunda Sisco'nun yanıtı şu şekilde olmuştur:

"BM'yi iyi niyet rolü oynamaya teşvik edebiliriz. Ya da iyi niyet rolünü kendimiz oynayabiliriz... Şu anda beklememiz ve hiçbir şey yapmamamız gerektiği argümanı çok cazip geliyor. Yunanistan'ın istediğini yapmasına izin vermemiz gerektiğini söylemek de cazip geliyor -ve bu Makarios'un düşmesi anlamına geliyorsa bile, öyle olsun. Zaten Makarios artık tüm tarafların gözüne batan bir diken durumunda. Yunanistan durumu oldu bittiye getirirse, muhtemelen çok fazla gözyaşı dökülmeyecek (FRUS, Eastern Mediterranean, 1969-1972: 976)."

Sisco'nun tavsiye ettiği davranış biçimi karara bağlandıktan sonra Türk ve Yunan Büyükelçilerine gerekli talimatlar verilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere, ABD'nin Makarios'a yapılan darbeye giden süreçte izlediği politika, 1972 yılında oluşmaya

başlamıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi, Makarios'un Sovyetler Birliği ile kurduğu ilişkiler ve bağlantısız, bağımsız bir ülke gibi hareket etmesi, Yunanistan'a karşı sadakatli bir politika izlemeyerek Yunan cuntasını neredeyse Türklerden daha büyük bir tehdit olarak görmesi, Yunanistan yönetimi ile arasının açılmasına sebep olmuştur. Ayrıca aynı dönemde gerçekleşen Arap-İsrail Savaşlarının da etkisiyle ABD'de Doğu Bloğu yanlısı Arap ülkelerine karşı negatif bir tutum oluşmuştur. Makarios ise bu Arap ülkeleri ile sıkı ilişkiler kurma çabası içine girmiştir. (Bu ülkelerin başında Mısır gelmiştir.) Böylece Yunan Cuntası artık Makarios'un, Yunanistan'ın beklentilerini karşılamayacağını düşünerek 15 Temmuz 1974 yılında darbeyi gerçekleştirmiştir.

Makarios'un Sovyetler Birliği ile kurduğu yakın ilişkiler halihazırda anti-komünist ideolojiye sahip olan Nixon yönetimini rahatsız etmiştir. Ancak Makarios'un Üçüncü Dünya ülkeleri ile yakınlaşmasını daha fazla kabul edemeyen Yunan Cuntası, onu devirmeyi ve Kıbrıs'ta Yunanistan'a sempati duyan bir rejim kurmayı planlarken bunun karşılığında Türkiye'den gelebilecek tepkiyi göz ardı etmiştir. Aslında göz ardı etmiş olmasının müsebbibinin ABD'nin (Kissinger'ın) izlemiş olduğu dış politika olduğu yorumunu yapmak mümkündür. 15 Temmuz 1974'deki darbe için Kissinger şu sözleri kullanmıştır:

“Darbenin ardından gelecek bir kriz kaçınılmazdı. Ancak özellikle iki NATO müttefikini içeren bir kriz, isteyeceğimiz en son şeydi... Kimi desteklersem destekleyeyim ve sonuç ne olursa olsun, bu krizden dolayı Akdeniz'in doğu kanadı tehlikeye girecekti. Ve hükümetimiz bu duruma ne uzun süre uyum sağlayabilecek durumdaydı ne de Başkanın uzun süreli bir gerginlik dönemini sürdürebilmek için yeterli otoritesi vardı (Kissinger, Years of Upheaval, 2011: 840).”

Kıbrıs uyuşmazlığı hususunda olası bir Türk-Yunan savaşı; NATO'nun ağır yara alarak güvenilirliğini büyük ölçüde yitirmesine, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan ile olan askeri, ekonomik ve siyasi ilişkilerinin zedelenmesine, dolayısıyla NATO'yu zayıflatmak için Sovyetler Birliği'nin eline büyük bir fırsat geçmesine sebep olacaktır (Uslu, 2016: 291).

Kıbrıs meselesinin son merhalesinde, Amerikan dış politikasında Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın hareket ve yetki alanı genişlemiştir.⁴⁷ Çünkü tam o sıralarda Başkan

⁴⁷ Kissinger, 1973 yılında Dışişleri Bakanı olarak görevlendirildiğinde eskisi gibi Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak görev yapmaya da devam etmiştir. Milli Güvenlik Konseyi başkanı olarak her büyük

Nixon, Watergate Skandalı ile meşguldür ve iktidarının son günlerini yaşamaktadır. Bu sebeple dış politikada dizginler bütünüyle Kissinger'in eline geçmiştir. Kissinger, Nixon Başkanlığı dağılmış olsa bile, Amerikan dış politikasını Kıbrıs konusunda karara bağlayacak kadar güçlü bir konuma sahip olmuştur (O'Malley ve Craig, 2001: 161).

Nixon, başkanlığının son üç haftasında yaşanan bu gelişmelerle ilgili dış politika konusunda yeterince efor sarf edebilecek durumda olmadığı için Kıbrıs konusunda Kissinger'a tam yetki vermiştir (O'Malley ve Craig, 2001:146). Kıbrıs sorununu etnik gruplar arasındaki çatışma olarak ele alan Kissinger'a göre, yüzyıllar boyunca Yunanlar ve Türkler karşılıklı nefretlerini kontrol altında tutsa bile periyodik olarak birbirlerini katliamlara ve zulümlere maruz bırakmışlardır.⁴⁸ Bu sebeple her iki etnik gurubun da neden kendi kaderini diğerinin iyi niyetine emanet etmemesi gerektiğine dair ikna edici kanıtları bulunmaktadır (Kissinger, 1999: 196). Ünlü tarihçi Prof. Dr. Salahi R. Sonyel, Kıbrıs sorununu ele aldığı kitabında, Nixon'ın Watergate Skandalı ile meşguliyeti sebebiyle Kissinger'ın izlemiş olduğu Kıbrıs siyasetini “yapıcı müphemiyet” (constructive ambiguity) politikası olarak tanımlamıştır.⁴⁹ “Yapıcı belirsizlik” anlamına gelen bu politika esasında bir müzakere taktiğidir. Taktiğe göre, müzakere yapacak tarafların birbirinden uzak kaldığı ve anlaşmazlık konusunun hassas olduğu durumlarda, bazı siyasi amaçları ilerletmek ve kazanç sağlamak için kasıtlı olarak muğlak bir dil kullanılmaktadır. Bu muğlak dil, her iki tarafı müzakereye teşvik etmek için fırsatlar yaratabilmektedir. Bu politikada üçüncü şahıs, keskin çizgileri olan bir politika izlemek yerine her iki tarafa da ucu açık yaklaşımlarda bulunmaktadır. Dolayısıyla mevcut koşullarda zıtlıkların çatışmaya dönüşmesinin engellenmesi ve tarafların uzlaşmaya ikna edilebilmesi adına, karşılıklı endişelerin belirsizliğinden yararlanılarak caydırıcı ve riskten kaçınma/kaçındırma politikaları izlenmesi sağlanmaktadır (Sonyel, 2014: 49).

Birinci bölümde de değinildiği gibi, Nixon başkanlığı döneminde iç veya dış politika konularında karar alınırken Başkan ve yakın çevresindeki kişiler dışında başka hiçbir kişi, kurum veya erk, kararları etkileme gücüne muktedir değildir. Nixon

istihbarat planı onun elinden geçmiştir. İkili rol ona hem dış politikada hem de gizli istihbarat operasyonları üzerinde benzeri görülmemiş bir kontrol gücü sağlamıştır (O'Malley & Craig, 2001: 161).

⁴⁸ Esasında Kıbrıs, ABD için etnik değil, stratejik bir sorundur.

⁴⁹ Detaylı bilgi için bkz: Sonyel, S. “Gizli Belgelerle Kıbrıs Sorunu: Kaygılı Yıllar (1974-1975)”, 2014, Ankara, s.49

döneminin en önemli özelliklerinden biri şüphesiz ki bu durumdur. Henry Kissinger da bu gizli karar alıcılar arasındadır. Kissinger, karar sürecinde bulunması gereken kişileri devre dışı bırakarak ve sadece birkaç kişi ile bu kararları paylaşarak “gizlilik ilkesi” ni en üst düzeyde uygulamıştır. Bu tarz bir çalışma şekli Nixon ve Kissinger’a, uyguladığı bir politikayı kamuoyuna sunarken diğer yandan başka bir politikayı gizlice sürdürebileceği “çift yönlü diplomasi”yi kullanma imkânı tanımıştır (O’Malley ve Craig, 2001: 162). Nitekim bunun en büyük örneklerinden biri Kıbrıs krizi sırasında görülmüştür. Kissinger ne Yunanistan cuntasının darbesine karşı net olarak tepki göstermiş, ne de Kıbrıs Harekâtı’nın gerçekleşmesine itiraz etmiştir.

Birçok araştırmacıya göre ABD, Makarios’a yapılması planlanan darbeden haberdardır. Yunan Cunta lideri Dimitris Ioannidis’in⁵⁰ darbe planlarının CIA’nın haberi dahilinde yapıldığı, ancak CIA’nın bunu engellemek için hiçbir girişimde bulunmadığı iddia edilmektedir.⁵¹ Bilhassa Yunanlar, Amerika’nın, Türkiye’nin adaya müdahale edeceğini bilmesine rağmen buna göz yummuş olduğunu düşünmektedir. Bu görüşün ortaya çıkmasında Kissinger’ın izlemiş olduğu politikanın etkisi bulunmaktadır. Yunan kaynaklarına göre Kissinger, Türklere karşı kayırmacılık yapmıştır ve Kıbrıs üzerinde bir Yunan askeri diktatörlüğünü desteklemiş gibi görünürken aslında Kıbrıs adasını Türklerin “işgal” etme çabasını desteklemiştir (The National Herald, 2018). ABD yönetimi, Ioannidis’in darbe temayülünü önlemeye yönelik kayda değer bir girişimde bulunmamıştır. Nitekim bununla ilgili resmi kayıtlara geçmiş birkaç uyarının dışında somut anlamda bir belge bulunmamaktadır. Darbeyle ilgili söylentiler yayılmaya başladığında Amerikan yönetiminin Yunan cuntasını sert bir dille uarmaması, darbenin gerçekleşmesinde önemli etkenlerden biri olmuştur.

1974 Haziran’ında Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı William Fullbright, Kissinger’ı ziyaret ederek kendisine Ioannidis’in Makarios’a karşı bir darbe için hazırlık yaptığını dile getirmiş ve Kissinger’a müdahaleyi önlemek için aksiyon alınmasını salık vermiştir. Kissinger cevap olarak bu fikri beğenmediğini ve Yunanistan’ın iç meselelerine karışmamak gerektiğini dile getirmiştir (Bölükbaşı, 1988: 183-184). Diğer

⁵⁰ Birçok kaynakta “Dimitrios Yuannides” olarak da geçmektedir.

⁵¹ Bu iddia ile ilgili önem arz eden CIA belgesi için bkz: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP89B00552R000800090008-5.pdf> (Erişim Tarihi: 08 Mart 2021)

tarafından ABD için Kıbrıs meselesi kangren olmuş bir mesele haline gelmiştir ve Türkiye adaya müdahale ettiği takdirde yeni bir denge kurulacaktır. Ayrıca Türkiye eğer istediğini alırsa, son yıllarda zaman zaman Doğu Bloğuna kayan politik çizgisi tekrar Batı Bloğuna geri dönmüş olacak ve Amerikan çıkarları için gereken müttefiklik yeniden garanti altına alınacaktır. Kissinger'ın bu konudaki en büyük kaygısı, olası bir Türk-Yunan savaşında NATO'nun ve Amerikan çıkarlarının zarar görmesi ihtimalidir. Buna istinaden resmen taraf olmamak adına darbe gerçekleştikten sonra ABD darbeyi fiilen kınamamıştır (Uslu, 2016: 297).

1.2.3.2. Kıbrıs Müdahalesine Giden Yol

Henry Kissinger, Bülent Ecevit'in herhangi bir uzlaşma arayışına girmekten kaçındığının ve adaya müdahale etmeyi çoktan kafasına koymuş olduğunun farkındadır. Kissinger, Nixon yönetiminin Watergate yüzünden çok zor durumda bulunmasının Ecevit'in hareket alanını genişlettiğini öne sürmüştür (Sümer, 2007: 215). Ancak dikkat çekilmesi gereken konu, Ecevit'in hareket alanından ziyade Nixon'ın başkanlığının siyasi ve psikolojik anlamda yıkılış döneminde Kissinger'ın otoritesinin artması ve kritik anlarda adeta bir başkan vekili konumuna gelmiş olmasıdır. Kissinger'ın dış politika ve karar alma üzerinde elde etmiş olduğu bu hakimiyet kudreti, Nixon'ın halefi Gerald Ford yönetimi sırasında da devam etmiştir. Henry Kissinger, anılarını anlattığı *Years of Renewal* (Yenilenme Yılları) kitabında, Kıbrıs meselesinin Nixon'ın son döneminin olduğu kadar Gerald Ford'un başkanlık döneminin de en kritik konularından biri olduğunu belirtmektedir (Kissinger, 1999: 192). Çünkü Watergate Skandalı'ndan sonra Kongre'nin yürütmeye yaptığı baskılar ve çoğunlukla karar alma mekanizmasını sınırlandırması, Kıbrıs konusuna yeterince vakıf olmayan Gerald Ford'u zor duruma sokmuştur.

15 Temmuz 1974 sabahı Yunanistan Cuntası tarafından Kıbrıs Rum Lideri Makarios'a darbe yapılmıştır. Darbe günü Makarios'un ölüp ölmediğine dair net bir bilgi verilmemiştir. Ancak daha sonra Makarios yerel radyodan yayın yapmış ve sağ olduğunu

söylemiştir (Milliyet, 16 Temmuz 1974: 6). Yunan darbesi kanlı bir şekilde gerçekleşmiş ve adanın her yanında Makarios yandaşlarının öldürülmesi için emir verilmiştir.⁵²

15 Temmuz sabahı Afyon'a gitmeye hazırlanan ve haşhaş ekim yasağının kaldırılması üzerine konuşma yapmayı planlayan Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs'ta Yunan Cuntası tarafından Makarios'a karşı askeri darbe yapıldığı haberini alır almaz bunun bir Enosis olduğuna karar vererek adaya askeri bir müdahalenin artık kesin olarak gerektiğine kanaat getirmiştir (Birand, 1975: 30). Ecevit Ankara'ya döner dönmez bir toplantı düzenlemiştir ve şu ifadeleri kullanmıştır:

"Bu darbe, Yunan Cuntası tarafından düzenlenmiş ve ileride açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir. Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Enerjik hareket etmekten başka çıkar yolumuz yoktur. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır (Birand, 30 Sıcak Gün, 1975)."

Türkiye'nin kriz diplomasisini açıkça ortaya koyması, her şeyden önce o güne kadar izlenmiş olan politikaların aksine, menfaatleri gözetebilme amacının fiili müdahale aracılığıyla gerçekleştirilmesini ifade etmiştir. Adaya yapılacak müdahalenin sınırlarının önceden planlanması, Türkiye'nin bir maceraya sürüklenmesinin önünü kesecek bir adım olmuştur. Ayrıca Türkiye müdahale kararı konusunda acele etmek istemiştir. Bunun sebebi ise darbeden sonra Makarios'un yerine gelen Nikos Sampson'ın ABD tarafından tanınacağı ve bu şekilde Kıbrıs'taki yeni durumu legalleştireceğini düşünmeleridir (Uslu, 2016: 300). Ecevit, müdahaleye karşı çıkan bakanları ve komutanları ikna etmek için gayret göstermiş ve ortak bir karar ile adaya müdahale edilecek gün olarak 20 Temmuz Cumartesi günü seçilmiştir (Birand, 1975: 42). Darbe tatbik edildikten sonra Kissinger Türk hükümetine bir mektup göndermiştir. Bu mektupta, Kıbrıs'ın bağımsızlığının ve güvenliğinin korunması, adadaki politik ve Anayasal düzenin bozulmaması gerektiğini belirtmiş; toplumlararası görüşmelerin Türk Toplumunun güvenliğini sağlayacak biçimde devamı suretiyle barışçı bir çözüm bulunmasını desteklediğini, bugünkü durum içinde, ilgili devletlerin itidalle hareket edeceklerini ümit ettiklerini kaleme almıştır

⁵² Bu emri Lefkoşa'nın Rum mezarlığı Papazı Papatsetos, bizzat kulaklarıyla duyduğunu iddia etmektedir. Kendisine "Türkler adayı işgal etmeselerdi, darbeye daha çok Kıbrıslı Rum öldürülecek miydi?" sorusu sorulduğunda, şu cevabı vermiştir: "Evet, pek çok. Beni de öldürmek istediler. Söylemesi biraz zor ama, daha sonraki Türk müdahalesi bizi insafsız bir iç savaştan kurtarmıştır. Darbeciler Makarios yandaşlarının bir listesini hazırlamışlardı ve hepsini de katledeceklerdi." (Sonyel, 2014)

(TBMM Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), 18 Temmuz 1974). Ancak Ecevit, Nikos Sampson rejimini yıkmamanın tek yolunun askeri müdahaleden geçtiğini ve bu defa müdahale edilmediği takdirde Türkiye'nin Kıbrıs'ı kaybedeceğini bilmektedir. Her ne kadar Samspon, yönetimin başına geçer geçmez vermiş olduğu demeçlerde darbenin Kıbrıs Türklerini hedef almadığını söylemiş olsa da bu darbe operasyonunun amaçlarından birinin Enosis ilan etmek olduğu tahmin edilmiştir (Sonyel, 2014: 36). Diğer taraftan Sampson'un önceki yıllarda Kıbrıs Türklerine karşı gerçekleştirmiş olduğu şiddet eylemleri hafızalardan silinmemiştir ve dolayısıyla Sampson'un Kıbrıs'ta yönetimin başına geçmesi Türkler için asla kabul edilebilir bir durum değildir. Nitekim bu nefretin bir örneği olarak Bülent Ecevit, 20 Temmuz'da TBMM'nin Gizli Oturum Toplantısı'nda Samspon için "Psikopat bir cani", "cunta uzantısı", "katil hüviyetli" gibi ifadeler kullanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), 20 Temmuz 1974).

Aynı gün (20 Temmuz) Bülent Ecevit, Mecliste yaptığı gizli oturum konuşmasında Kıbrıs Barış Harekâtı'nın gerekliliğinden ve meşruluğundan söz etmiştir. Ecevit, Zürih ve Londra Antlaşmalarının Türkiye'ye vermiş olduğu bir garantörlük hakkının olduğunu ve Türkiye'nin müdahale meşruiyetini taraf olduğu anlaşmalardan aldığını ifade etmiştir.⁵³ Adada sağlanan anayasal düzenin bozulması durumunda garantör devletlere Kıbrıs'a müdahale hakkı verilmiştir. Bunun üzerine Kıbrıs müdahalesini bu hakka dayanarak gerçekleştiren Türkiye'nin amacı adayı işgal etmek değil, ada halkının güvenliğini ve bütünlüğünü sağlamak olmuştur (Duran, 2008: 125). Bu doğrultuda 20 Temmuz 1974 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'ın Girne bölgesinden Ada'ya çıkmaya başlamıştır. Aynı zamanda da Türk askeri Lefkoşa-Girne yolu arasındaki bölgeye hava indirme harekâtı yapmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesi sırasında şiddetli çatışmalar olmuşsa da Türk askeri, ateşkesin başladığı 22 Temmuz akşamına kadar Lefkoşa-Girne arasını kontrol altına almıştır (Bektaş, 2013: 129-130).

⁵³ Bilindiği üzere Yunanistan, Türkiye, Kıbrıs ve İngiltere yönetimlerince imzalanan bu anlaşmalarda, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere adanın barış ve güvenliğini sağlamak adına garantör devlet durumundadır.

1.2.3.3. Askeri Müdahale Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

20 Temmuz'da gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Kissinger'in tutumu, esas itibarıyla bir "bekle, gör politikası" niteliği taşımaktadır (Sönmezoğlu, 1995: 84). Hem iki NATO müttefikinin savaşmasının NATO için en son istenen şey olduğunu belirtip hem de Yunan darbesine ve ardından geleceğinden emin olduğu Türk müdahalesine sessiz kalarak iki ülkenin savaşın eşiğine gelmesine göz yummuş olması ve buna rağmen büyük bir Türk-Yunan savaşının önüne geçilmesinde, Kissinger'ın uyguladığı politikanın etkisi bulunmaktadır. Kissinger idaresindeki Amerikan dış politikası, Türkiye'nin yapmış olduğu müdahaleye engel olmaktan kendini çekmiştir. Dolayısıyla yeniden belirtmekte fayda vardır ki Türk yöneticileri için, Amerikalıların aşırı derecede tehdit edici baskılarına karşı koyarak Kıbrıs'a müdahalede bulunduklarını söylemek zordur (Uslu, 2016).

Kıbrıs Barış Harekâtı'nı yakından takip eden Kissinger, Başbakan Ecevit ile sık sık telefon görüşmeleri yapmıştır. Harekâtın ikinci günü başladığında Kissinger, Yunanistan'da bir iktidar değişikliği olabileceğine dair haber almış ve Türkiye'nin durması gerektiğini düşünerek ateşkesi sağlamak üzere Ecevit'i yeniden aramıştır (Birand, 1975: 224). Bu telefon konuşmalarından bazılarını dinleyen yetkililer Kissinger'in o sıradaki tutumunu şu şekilde aktarmışlardır:

"Müthiş bir askerî bilgisi vardı. Zaman zaman olayları bizden iyi bildiğini anlıyorduk. Değerlendirmeleri de çok doğruydı. Türk ordusunun yeteri kadar köprübaşı tuttuğunu, ikinci dalga askerin Kıbrıs'a ulaştığını, dolayısıyla güvenliğini yeteri kadar sağladığını söylüyordu. Asıl genişlemenin tüm (askeri) takviye gelmeden gerçekleştirilemeyeceğini biliyor ve bundan dolayı derhal ateşin kesilmesini istiyordu. Yunan ordusunun can çekişme anındaki deliliğini önleyip, iktidar değişikliğinin sükûnet içinde yapılmasından yanaydı gibi geldi bize... Hatta zaman zaman zaman ateş-kesten sonra ufak tefek ilerlemelerin normal olabileceğini, takviyeye de devam edilebileceğini söylüyordu. Büyük bir gerçekçilik içindeydi." (Birand, 1975: 225)

Kissinger, Nixon ile telefon görüşmesi yapmış, çıkarmanın başladığını ve Sisco'yu, Atina'ya Ioannidis'i kontrol etmek için gönderdiğini ve her şeyin kontrol altında olduğunu söylemiştir. Bir ihtimal Yunanistan ve Türkiye arasında çatışmalar çıkması durumunda ise Kissinger, Nixon'a Beyaz Saray'a gitmesini ve kendisine göndereceği açıklamayı yapmasını rica etmiştir (Toman, 2019: 137). Burada alenen dış politikanın Watergate sebebiyle Kissinger'in elinde olduğu görülmektedir. ABD Başkanı

olarak son günlerini yaşayan Nixon'ın, Kissinger'ın tavsiye ve talimatlarını dinlemekten başka şansı yoktur.

Türk müdahalesinden sonra Ioannidis, Türkiye'ye karşı saldırı emri vermiştir ancak ordudaki generaller, askeri donanımlarının savaşabilmek için yeterli olmadığını farkında oldukları için bu emri yerine getirmemişlerdir. ABD Dışişleri Bakanlığı yardımcılarında Joseph Sisco, Ioannidis'e Türkiye'ye saldırmaları durumunda ABD'nin resmen müdahalede bulunacağı ve askeri yardımı keseceğini bildirmiştir (Sümer, 2007: 217). Ioannidis ise Amerika'nın kendilerini aldattığını dile getirmiştir.

25 Temmuz'da, Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs müdahalesinin sonlandırılması için aldığı ateşkes kararından sonra taraflar, Cenevre'de barış görüşmeleri için toplantıya davet edilmiştir.⁵⁴ Barış görüşmelerinde ABD, Kıbrıs'taki Türk toplumunun durumunun önemli ölçüde iyileştirilmesi ve korunması gerektiğini ileri sürmüştür ve Kıbrıs Türklerine daha ileri derecede özerklik tanınmasını desteklemiştir. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da şudur; SSCB ve ABD'nin Cenevre görüşmelerinde gözetmenlik yapmaları, Kıbrıs barış görüşmelerinin yokuşa sürülmesine sebep olmuştur. Öyle ki, Kıbrıs adasının akıbeti ile ilgili üç seçenek vardır; birincisi adanın tam bağımsız olması, ikincisi adanın bağımsızlığının tamamen ortadan kaldırılması, üçüncüsü ise Türklerin ve Rumların federal veya kantonal olarak barış içinde bir arada yaşaması. İlk ihtimalde adanın tam bağımsız olması, ABD için Kıbrıs adasının Sovyet komünizmi etkisi altına girme potansiyeli kazanması anlamına gelmektedir. Tam aksine adanın bağımsız olmaması ihtimali ise Moskova'yı kaygılandırmıştır. Halihazırda Yunanistan'daki ABD yanlısı cuntanın, Sovyetlerin Kıbrıs'ta desteklediği lider Makarios'a karşı darbe yapması, her ne kadar Yumuşama Dönemi de olsa Komünizm yayılmacılığının önünde büyük bir engel oluşturmuş ve stratejik olarak Orta Doğu'daki en önemli üslerden birinin Sovyetler tarafından kaybedilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bu çift taraflı gerginlik, Cenevre barış görüşmelerinden sonuç alınamamasının en önemli sebeplerinden birini oluşturmuştur. Üçüncü ihtimal, yani adada kanton bölgelerin oluşturulması gibi çözüm önerileri zaten uzun yıllardır tartışılan ancak anlaşmaya varılamayan konulardan biridir.

⁵⁴ Türkiye, Yunanistan ve İngiltere dışişleri bakanları Cenevre'de toplanmışlardır. Aynı zamanda ABD, SSCB ve Birleşmiş Milletler gözlemci olarak bu görüşmelere katılmıştır.

Türkiye, birinci harekât ile adaya yerleşmiş ve ateşkes kararından sonra da güvenliğini sağladığı bölgenin sınırlarını genişletmeye devam etmiştir. Türkiye’de bir zafer havası hâkim olmuştur ve halk, Kıbrıs’taki zaferi coşkuyla karşılamıştır. Diğer taraftan Yunanistan’da askeri cunta yönetimi, Kıbrıs’taki başarısızlık sebebiyle oluşan iç baskıların artması sonucunda iktidardan çekilmiştir. Bir başka deyişle ordu, yönetimi siyasilere bırakmıştır.⁵⁵ Siyasiler kendi aralarında fikir birliği sağlayarak Konstantin Karamanlis’i Cumhurbaşkanı olarak seçmişlerdir (Nation, 1999: 295).

İngiltere, Kıbrıs kriziyle ilgili barış görüşmelerinin sağlanmasına ön ayak olma çabaları dışında etkili bir politika izlememiştir. Ancak ABD açısından durum farklıdır. Kissinger’ın politikası Birleşik Devletler açısından “başarılı” bulunmuştur. Çünkü hem Atina’da hem de Kıbrıs’ta Amerikan yanlısı liderler iktidar olmuştur. Geriye sadece Türk müdahalesinin sükûnet içinde sona ermesi ve barışın sağlanması kalmıştır. Türkiye için ise durum en kritik noktaya gelmiştir; Kıbrıs’ta Türklerin haklarını askeri olarak ele geçirmeyi başardıktan sonra, davayı masa başında da kazanmak...

25 Temmuz’da büyük bir gerginlik ortamında başlayıp 14 Ağustos’ta son bulacak olan Cenevre görüşmeleri için, belirli bir hazırlık yapılmadan yola çıkılmıştır (Birand, 1975: 273).⁵⁶ Cenevre görüşmelerinde Türkiye’yi Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan’ı Karamanlis yönetiminin yeni Dışişleri Bakanı Yeoryios Mavros temsil etmiştir. İngiltere’nin temsilcisi Dışişleri Bakanı James Callaghan ise tarafları görüşmeye çağıran kişi olmuştur. Türkiye, Kıbrıs’ta çözüm sağlamak için önemli bir fırsat yakalamıştır ve bu fırsatı kaybetmek istememektedir. Ancak görüşmelerde kesinti yaşanırsa Türkler, görüşmelerin empoze edeceği kısıtlamalardan kurtularak adadaki durumlarını güçlendirmeyi sürdüreceklerdir (Sonyel, 2014: 124). Türkiye’ye göre ancak ve ancak kabul edilebilir bir federal yapının kurulması durumunda görüşmeler olumlu sonuçlanacaktır. Buna karşılık Yunan tarafı ise Türk askerinin adadan çıkmasını şart koşmuştur. Tabi bu şart Türkiye tarafından kabul edilmemiştir. Günlerce gergin bir hava içerisinde süren 1. Cenevre görüşmesi 30 Temmuz’da sona ermiştir. Ardından 2. Cenevre görüşmesi 8 Ağustos’ta başlamıştır. Ecevit, Cenevre’den hiçbir sonuç çıkmaz ise vakit

⁵⁵ Ancak her ihtimale karşı cunta tamamen yönetimden çekilmemiş, arka planda varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Konstantin Karamanlis başbakan olduğunda bu durumu fark etmiştir ve Karamanlis ile Cunta arasında çekişme başlamıştır (Birand, 30 Sıcak Gün, 1975).

⁵⁶ 8 Ağustos aynı zamanda Richard Nixon’ın başkanlıktan istifa ettiği gündür.

kaybetmeden Kıbrıs'ta ilerleneceğinden emindir. Bu yüzden konferansın haftalarca sürmesi olanaksızdır. En nihayetinde Cenevre görüşmelerinin son celsesinden de bir sonuç alınamamıştır. Karşılıklı gerilimler yaşandıktan sonra Ecevit, eğer bir uzlaşmaya acil olarak varılmaz ise Türkiye'nin güç kullanacağına dair Kissinger'ı uyarmıştır. Kissinger da Callaghan, Karamanlis ve diğerlerine Türklerin haklarının korunması ve genişletilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Sonyel, 2014: 129-130). Konferansta Callaghan açık bir biçimde Rum tarafını desteklerken Kissinger da Türkiye'den yana bir tavır sergilemiştir. Diğer taraftan da Yunanistan, sert tutumunu sürdürmeye devam ettirirken adadaki Türk askeri birliklerinin çevresine mayınlar döşenmeye devam etmiştir. Türk askeri devamlı olarak şikayetlerde bulunmuş ve hükümete, "Ateş ettirmiyorsunuz ama bu duruma daha fazla dayanamayız. Durum tehlikelidir. Mayınlanan bölgeden kaçamayacağımıza göre, bir hava hücumunda binlerce askerimizi kaybederiz. Kendimizi canlı bir hapishaneye sokuyoruz." şeklinde sitemde bulunmuştur (Birand, 1975: 395). Dolayısıyla Türkiye için "beklemek" giderek tehlikeli bir duruma dönüşmüş; bir an önce gerçek niyetlerin masaya yatırılması ve anlaşmaya varılması icap etmiştir.

Görüşmeler sonuç vermeyip çıkmaza sürüklenirken en son Türkiye'nin iki ayrı özerk yönetim sistemini önermesi üzerine Rum tarafından ve İngiltere'den olumlu bir yanıt gelmemiştir ancak net bir yanıt verebilmek için "düşünmek" istemişlerdir. Bu sebeple Türkiye'den 36 saat süre talep edilmiştir. Ancak Türkiye'nin böyle bir lüksü o an için yoktur. Ağustos'un 13'ünü 14'e bağlayan gece görüşmelerin yarıda kesilmesi üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Turan Güneş saat 04.15'te Ecevit'i özel hattından arayarak telefonla bilgilendirmiş, İngiltere ve Yunanistan'ın barış için çaba sarf etmediğini belirtmiştir. Telefon görüşmesi sona ererken Güneş, Başbakan'a gizli mesajını şu şekilde vermiştir (Ediş, 2018: 115):

"Sayın Başbakanım, az kaldı unutuyordum. Ben belki birkaç gün daha Cenevre'de kalabilirim. Benim eve haber salsanız, Ayşe tatile çıkabilir."

Bu mesaj üzerine Ecevit, makam odasında kısa bir durum muhakemesi yaptıktan sonra Genelkurmay Başkanını arayarak, "Sayın Sancar, Ayşe artık tatile çıksın." Emrini vermiştir. Bunun üzerine "karıncaezmez Ecevit", 26 günde ikinci kez Türk savaş mekanizmasını harekete geçirecek düğmeye cesaretle basmıştır (A.e., s.115). Böylece

Türkiye, 14 Ağustos'ta Kıbrıs'ta üç gün sürecek olan ikinci müdahalesini başlatmıştır. Ecevit, Türkiye'nin başlatmış olduğu ikinci harekâtı şöyle nitelendirmiştir:

“Cenevre konferansının olumu sonuçlar getirmeyeceği anlaşılınca, Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'taki görevlerini yerine getirmeyi başarmışlardır (Sonyel, 2014: 142).”

İkinci harekât resmen başladıktan sonra Türk Silahlı Kuvvetleri, Lefkoşa'yı hedef alarak hava taarruzları, topçu bombardımanlarına hız kesmeden devam ederek ilerlemiştir. Girne yakınlarında Türk savaş gemileri Kıbrıslı Rum savunmasını çembere almış, Türk jetleri Rum birliklerinin olduğu bölgeleri ve havaalanı çevresini bombalamıştır. Aynı zamanda Türk kara birlikleri de Kıbrıslı Rumları güneye doğru ilerlemeye zorlamışlardır (O'Malley ve Craig, 2001: 217).

Türkiye'nin ikinci harekâta başlamasının ardından Amerika'nın gösterdiği ilk tepki, Türkiye ve Yunanistan'ın birbiriyle savaşması durumunda her iki ülkeye de silah ambargosu uygulayacağını resmen açıklaması olmuştur. Amerika'da hâlâ Nixon'ın istifasının etkileri sürmekte ve yeni hükümet kurulmaya çalışılmaktadır. O aşamada Kissinger'in, taraflar arasında görüşmelerin yeniden başlatılarak sorunların müzakere yöntemi ile çözülmesi taraftarı olması anlaşılabilir bir durumdur (A.e., s.315). Ancak genel bir ifadeyle bu müdahale, Türkiye'nin aleyhine bir havanın oluşmasına neden olacaktır. Çünkü ikinci müdahale garantörlük hakkından ziyade toprak genişletme amacıyla gerçekleştirilen bir eylem olarak algılanmıştır. Bunların yanı sıra Kıbrıs'ta insan haklarının çiğnediğine dair iddialardan, Türkiye'ye açılan davalara; Türkiye'ye verilen kınamalardan, Türklerin -sözde- katliamlarını konu alan filmlere kadar neredeyse her alanda Türklere karşı negatif bir algı operasyonu başlatılmıştır.

1.2.3.4. Ambargo Kararında Amerikan Kongresi'nin ve Yunan Lobisi'nin Etkisi

Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden etnik gruplar arasında “geç gelenler” kategorisinde sayılabilecek olan Rumlar, kendi kimliklerini koruyabilmek için bir hayli çaba göstermişler ve bu amaca uygun olarak çeşitli örgütlenmeler oluşturmuşlardır (Sönmezoğlu, 1995: 84). Diğer etnik gruplar gibi Yunanlar da Amerika'da lobicilik faaliyetleri sürdürmüşlerdir. Bulundukları ülkedeki siyasal süreci kendi çıkarlarına uygun olarak etkilemek ve anavatanları olan ülkeler hakkındaki konularda karar alma sürecini

çeşitli araçlarla kendi lehlerine çevirmeyi amaçlayan bu gruplar, Amerika'nın bir göçmen ülkesi olması dolayısıyla bazen beklenilenin üzerinde etki yaratmayı başaramışlardır. Karar alıcılar, izledikleri politikaları kimi zaman bu grupları manipüle etme, kimi zaman da kitlesel bir oy toplama aracı olarak kullanmaktadırlar.⁵⁷ Etnik lobiler olarak adlandırılan bu gruplar, Amerikan Kongresi'nde kendilerine belirli bir yer edinmişlerdir. Bürokratların, karar alma sürecindeki etkisinin son derece fazla olduğu ABD yönetim sisteminde, Kongre içerisindeki çıkar grupları bazen yönetim için bir zafiyet oluşturmaktadır. Ancak gerçek şudur ki bu gruplar sadece Amerika'da değil, dünyanın diğer birçok ülkesinde de faaliyetlerini sürdürmektedirler.

ABD'de Yunanlar adına lobi faaliyetleri yapan örgütlerin başında Amerikan Helen Enstitüsü Halkla İlişkiler Komitesi (The American Hellenic Institute Public Affairs Committee: AHIPAC) gelmektedir (Arı, 1997: 260). Bu örgütün yanı sıra başka birçok örgüt bulunmaktadır.⁵⁸ 1974 yılında Türkiye'ye ambargo uygulanması tartışmalarında öne çıkan örgüt ise Amerikan Helen Enstitüsü (American Hellenic Institute: AHI) olmuştur. Federal lobi yasası kapsamında faaliyet gösteren bu örgütler, yukarıda belirtilen amaçlar için Kongre'de ve yönetimde faaliyet göstermektedirler.

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Yunan lobisi, Kongre'de çoğunluğun desteğiyle ambargo kararının onanması için yoğun çaba sarf etmiştir (Arı, 1997: 264). Nitekim AHI'nin kurucularından biri olan Cumhuriyetçi parti üyesi Eugene Rossides, Türkiye'ye uygulanacak ambargo kararının alınmasında önemli rol oynamıştır. 14 Ağustos 1974'te Türkiye'nin ikinci harekâtını müteakiben ABD Temsilciler Meclisi'nin dört Yunan üyesi Kissinger'a bir mektup göndererek ABD yasaları gereği, Türkiye'ye yapılan yardımın kesilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Sönmezoğlu, 1995: 87). Daha sonra John Brademas öncülüğünde bir grup Yunan asıllı Kongre üyesi, ikinci Türk harekâtı başlar başlamaz bir randevu alarak Kissinger'ı ziyaret etmiş ve oldukça sert bir biçimde şu sözleri sarf etmiştir:

“Bütün suçu tamamen size yüklüyoruz beyefendi. Amerikan politikasının Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da başarısız olmasında Başkan Gerald Ford'u değil, sizi sorumlu tutuyoruz. Makarios'a karşı darbeye ve Türklerin müdahalesinde neden tek

⁵⁷ Bu gruplar bizzat kendileri lobcilik faaliyetleri sürdürebilmelerinin yanı sıra, Amerika'da bulunan lobi şirketlerinden de yararlanabilmektedirler.

⁵⁸ Lobcilik faaliyetlerinin en etkili odaklarının arasında, Yunan Ortodoks Kilisesi de bulunmaktadır.

bir açıklama yapmadınız? Neden Callaghan'ı desteklemediniz ve Türklerin masadan ayrılmasını engellemediniz? (Uslu, 2016: 316)”

Bu ziyarette Brademas, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanmış olduğu silahların ABD'nin müttefiklerine yapmış olduğu yardımlar kapsamında elde edildiğini, bu sebeple meşru savunma, iç güvenlik ve Birleşmiş Milletler'in amaçlarına yönelik olarak kullanılmasının dışında başka maksatla kullanılmasının, yardım anlaşmasını çiğneme anlamına geldiğini; dolayısıyla Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesinin bu amaçlarla çelişmekte olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple Türkiye'ye silah ambargosu uygulanması gerektiğini savunmuştur (Halley, 1985: 48-49).

Brademas'a göre Kissinger'ın Nixon'dan bir farkı yoktur ve Watergate'e rağmen hâlâ gizli pazarlıklarla, Kongre başta olmak üzere hiç kimseye hesap vermeden dış politikayı yürütmeye devam etme çabası kabul edilebilir bir durum değildir. Ancak Kissinger, Brademas'ın ve diğer Yunan asıllı Kongre üyelerinin bu sözleri karşısında sadece gülümsemiştir ve ambargo fikrini ortaya atanları o ana değin olduğu gibi o andan sonra da önemsememeye devam etmiştir (Birand, 1990: 28). Ancak belirtmekte fayda vardır ki Watergate Skandalı sebebiyle başlayan ve yıllarca sürecektir olan Kongre-Beyaz Saray mücadelesi, Türkiye'ye sosyoekonomik anlamda büyük zarar verecek bir dönemin başlamasında neden olmuştur.

Gazeteci/yazar Mehmet Ali Birand, Kıbrıs'a yapılan ikinci harekâtın, birinci harekâta kıyasla daha bilinçli bir şekilde ilerlediğini ifade etmiştir. Birand'a göre, ikinci harekâta verilen tepkiler karşısında Türkiye, bu harekâtı gerçekleştirmesinin ardında yatan haklı sebeplerini dünya kamuoyuna açıklayabilmek için yeterli çaba gösterememiştir. Türkiye'nin Uluslararası basın ve kamuoyu oluşturma konusunda eksik kalması, tüm Rum ve Rum yanlılarının yapmış olduğu propagandalara konu olmasına ve Türk askerinin “yağmacı”, Türkiye'nin de “işgalci” olarak nitelendirilmesinin önüne geçilememesine sebep olmuştur. Birand'a göre Türkiye ne Rumların yaptığı katliamları anlatabilmiş ne de Kıbrıs sorununun mazisini, Türklerin haklı gerekçelerini tam anlamıyla dünyaya duyurabilmiştir. Birand'ın bu düşüncesinin aksine Türklerin, Yunanlar gibi “mağdur” görünme çabası içinde olmamasının, dolayısıyla haklılığın ispatına gerek duyulmamasının, iki toplum arasındaki yapısal farklılıklardan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Adadaki Rumların Türklere yaptığı zulüm,

Rumların, NATO silahlarını Türklere karşı kullanması ve Yunanistan'ın Türkiye'yi hiçe sayarak Kıbrıs'ta darbe eyleminde bulunması gibi olaylar yeterince aşıkârken, Türk müdahalesindeki haklılığı ispat etme uğraşına yoğunluk verilmemesi anlaşılabilir bir durumdur.

Harekâtın 48 saat sonra konu Birleşmiş Milletler'e taşındığında, başta Sovyetler Birliği olmak üzere diğer Doğu Bloğu ülkeleri ve Bağılantısız ülkeler Makarios'un yanında yer almışlardır.⁵⁹ Hâl böyle iken Batı Bloğunun Türkiye'nin yanında yer alması beklenmiştir ancak Türkiye "yalnız" bırakılmıştır.⁶⁰

16 Ağustos'ta Türkler ateşkes ilan ettikten sonra Kissinger'ın sözcüsü, ABD'nin Kıbrıs'ta savaşın sürmesini "anlayışla karşılamayacağını" ifade etmiştir. Bu açıklama Türklerin geri çekilmesiyle ilgili herhangi bir ifade içermediği için Rumlar bu tepkiyi yetersiz bulmuşlardır. Bu sebeple Rum tarafında Kissinger'a karşı büyük bir nefret oluşmuştur. Nitekim 19 Ağustos tarihinde bu öfkenin tezahürü, kanlı bir suikast ile kendini göstermiştir. Lefkoşa'da ABD karşıtı gösteriler başlamış, "Katil Kissinger" pankartlarıyla birlikte Kissinger'ın temsili kuklası yakılmış ve protestocular Lefkoşa'daki Amerikan Büyükelçiliği'nin önünde toplanmıştır (O'Malley ve Craig, 2001: 221). Gösteriler ayaklanmaya dönüşmüş, grubun içindeki silahlı protestocular tarafından elçiliğe ateş açılmıştır. Bu saldırıda Amerikan Büyükelçisi Roger Davies hayatını kaybetmiştir (A.e., s.221). Amerikan elçisine yapılan suikasttan hemen sonra Kıbrıs Rum Lideri Klerides ve Henry Kissinger arasında geçen konuşmada, Klerides elçinin ölümü üzerine üzüntülerini dile getirirken, Kissinger bu olayın en önemli sebeplerinden birinin Yunan liderlerin "Kıbrıs'ta olanlar konusunda ABD'yi suçlaması" olduğunu dile getirmiştir (FRUS, Cyprus 1973-1976: 756-759). Ardından Kissinger tam olarak şu ifadeyi kullanmıştır: "Eğer bu tutumlar Atina'da ve Kıbrıs'ta devam ederse o zaman biz olan biten her şeyden elimizi yıkayıp çekiliriz." (FRUS, Cyprus 1973-1976: 758). Olaydan sonra BBC Radyosunda, Amerika'nın Lefkoşa büyükelçisine yapılan suikasttan

⁵⁹ Makarios, bağılantısız ülkelerin liderleri tarafından Kıbrıs'a geri dönmeye davet edilmiştir. Sovyetler Birliği için önemli olan ise Kıbrıs'ın bölünmeden bağımsız bir devlet olarak kalması ve NATO etkisi altına girmemesidir.

⁶⁰ Mehmet Ali Birand bu durumda Batılı ülkeler için "Tümü içinden memnun, ancak dıştan Türk-Yunan dengesini bozmamak için Ankara'yı cezalandırma çabasına giriyordu. Batı, Ada'nın iki NATO üyesi arasında bölüşülmesinden memnundu. Ancak bu oyunun, yine Batı açısından iki yerine tek perdede oynanması gerekiyordu. Şimdi görünümü kurtarabilmek için, ikinci harekâtı 'cezalandırmak' zorundaydılar." ifadesini kullanmıştır.

sonra Kıbrıs politikasını sertleştireceğine dair bir haber yayınlanmıştır (Milliyet, 21 Ağustos 1974: 4). Bunun üzerine 20 Ağustos'ta, yani suikasttan bir gün sonra Kissinger bir basın açıklaması yapmıştır. Açıklamasında ABD'nin Kıbrıs meselesi için müzakereleri başlatacağından söz ederken, Türk hükümetinin Kıbrıs'ta askerlerini aşamalı olarak azaltmasını gerektiren hükümleri yerine getireceğinden emin olduğunu dile getirmiştir (Associated Press Television, 1974). Ancak garip bir şekilde elçiye öldürdüğü iddia edilen sanıklar, birkaç ay hapis yattıktan sonra çıkarıldıkları mahkemede delil yetersizliğinden dolayı serbest bırakılmışlardır (Fitchett, 1977). Elçiye yapılan suikast üzerine Başbakan Bülent Ecevit olayı kınamış ve yaptığı açıklamada Rumların kendi hatalarını ve günahlarını başkalarına ödetmeleri konusundaki becerilerini ve Türklerin bu tarz olaylarla Kıbrıs'ta her gün karşı karşıya kaldığını dile getirmiş; Adada yaşanan bu gibi olayların Türkiye'yi müdahaleye sevk ettiğini de eklemiştir.

Dış politikada başkanın takdir yetkisini kısıtlamayı kendine görev edinen Amerikan Kongresi'nde artan gerginlik üzerine, 3 Eylül 1974'te Amerikan Dışişleri Bakanlığı'ndan bir diplomat, Senatör Thomas Eagleton'un⁶¹ bürosuna gitmiş ve danışmanı Brian Atwood ile görüşmüştür (Birand, 1990: 42). Diplomat bu görüşmede, Watergate Skandalı'ndan sonra tüm olan bitenlere rağmen Kissinger'ın hâlâ kanunları değiştirmek/çiğnemek istediğini ve Türkiye'nin Kıbrıs çıkarmasında Amerikan silahlarını kullanmasının kanun ve anlaşmalara uymayışına Kissinger'ın göz yumduğunu iddia etmiştir. Senatör Eagleton ise Dışişleri Bakanlığı'ndan gelen diplomatın sözlerini haklı bulmuştur. Bu olaydan sonra Brademas'ın başını çektiği Rum kulisi, Senatör Eagleton'un da katılımıyla güçlenmeye başlamıştır.

Amerikan halkı Watergate'den dolayı iç ve dış politika konularına duyarlı hâle gelmiştir. 8 Eylül'de Başkan Gerald Ford'un Nixon'ı affetmesiyle birlikte kamuoyundaki öfke, yeniden alevlenmiştir. Kissinger'ın Kongre'yi saf dışı bırakma çabalarının devamlılığını koruduğu göz önünde bulundurulduğunda, Nixon'a karşı duyulan öfkenin yavaş yavaş Kissinger'a da sirayet ettiğini söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Amerika'da sonbahar seçimlerinin yaklaştığı o günlerde Rumlar bu durumu fırsata

⁶¹ Thomas Eagleton, Watergate döneminde Nixon'a karşı mücadele eden, Senato'nun güvenilir üyelerinden birisidir. Birçok önemli komiteye üye olan Eagleton, Rum asıllı değildir. (Çok sayıda komitede faaliyet göstermek, Kongre'de elinin güçlü olması anlamına gelmektedir.)

çevirmiş ve her platformda bu konuları ele almaktan geri durmamışlardır. Mehmet Ali Birand'ın da deyimiyle, yıllardır varlığından kimsenin haberdar olmadığı Rum lobisi birdenbire ortaya çıkmıştır. Rumlar, “kanuna saygı ve sadakat” başlığı altında ambargo konusunu rahatlıkla Kongre'ye sunabilmişlerdir (Birand, 1990: 39).

Rum lobisi, Kissinger üzerindeki baskısını hızla artırmıştır. Artık Kissinger için önemi ağır basan konuların başında Kıbrıs konusunda Yunanistan'ın isteklerinden ziyade Türkiye'ye uygulanması planlanan ambargo kararı yer almaya başlamıştır. Türkiye'ye uygulanacak bir silah ambargosunun, Kıbrıs meselesinde Türkiye'yi daha sert politikalar izlemeye yönelteceğini dile getiren Kissinger, aynı zamanda bu durumun Amerika'nın Türkiye üzerindeki mukavemet gücünü azaltacağını da öne sürmüştür (Toman, 2019: 146). Kissinger, Kongre ile yaptığı tüm görüşmelerde Türkiye'nin ABD için önemini vurgulamaya çalışmıştır.

Kissinger'a göre Kongre, bağlayıcı kararlar vermede her zaman başarısız olmuş, onun yerine genelde sonuçların sorumluluğunu üstlenmeyeceği “Kongre bakış açılı” kararlar ortaya atmaktan öteye gitmemiştir (Kissinger, 1999: 232). Watergate düğümü çözülmeye başladıkça Kongre, kendisinin dış politika hakkında söz sahibi olmasını engelleyen kısıtları ortadan kaldırmış ve Kıbrıs politikasının taktiklerini belirlemeye başlamıştır. Tarih 19 Eylül 1974'ü gösterdiğinde Eagleton, 20 senatörle birlikte hazırlamış olduğu ambargo kararı tasarısını Genel Kurul'da görüşmeye açmıştır.⁶² Kissinger da görüşmeye katılmış ve söz hakkı almıştır. Öncelikle Demokrat Parti'nin bu yaklaşımının yanlış olduğunu dile getirirken, Eagleton ise yasaların uygulanmasını istemekten başka gayelerinin olmadığını ifade etmiştir (Birand, 1990: 42). Kissinger, “Bu karar, çok önemli bir müttefikimizle olan ilişkilerimize son derece ters bir etki yapacaktır.” dediğinde, Eagleton gülümseyerek “Sayın bakan, bizim düşüncemize gelmekte çok geç kaldınız.” demiştir (A.e., s.42).⁶³ Rum lobisinin yoğun çabası neticesinde Türkiye ambargo uygulanması kararı Kongre'de onanmıştır. Buna ek olarak Türkiye'ye yapılacak askeri ve ekonomik yardımların Kıbrıs şartına bağlanmasını içeren

⁶² Bu olaydan bir gün önce, 18 Eylül'de Türkiye'nin iç siyasetinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bülent Ecevit ve Necmettin Erbakan koalisyonu, özellikle Kıbrıs konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklardan dolayı dağılmıştır.

⁶³ Kissinger Amerikan dış politikasını “eskisi gibi” sürdürebilmek için Kongre yönetimine ilk kez başkaldırmıştır.

tasarı, Başkan Gerald Ford tarafından veto edilmiştir. Temsilciler Meclisi veto kararını aşmak için girişimlerde bulunsa da az bir oy farkı ile başarısız olmuştur (Sönmezoğlu, 2016: 288) Kısa bir süre sonra Kongre'den yine aynı karar çıkmış, kara yine Ford tarafından veto edilmiştir. Ardından gelen Temsilciler Meclisi müdahalesi ise yine başarısız olmuştur ancak bu sefer oy farkı 2 olarak kayda geçmiştir. Gerald Ford, bu vetonun kırılması gibi bir durumda, prestijinin zedeleneyeceğini bildiği için uzlaşma yoluna gitmiştir (A.e., s.288). Sonuç olarak ABD, Kıbrıs konusunda ciddi tavizler vermemesi durumunda, 10 Aralık 1974'te Türkiye'ye yapılan askeri yardımın durdurulmasını öngören yasayı yürürlüğe koymuştur.

Ambargo kararı onandıktan sonra Kissinger, barış görüşmelerini başlatmak ve Türkiye'nin kontrolü altında tuttuğu bölgelerin bir kısmından taviz vermesini istemek için harekete geçmiştir. Kararın hemen ertesi gününde Ankara'ya ve Atina'ya gideceğini açıklamıştır. Kissinger, kendine ait dış politikaya Kongre'nin müdahale etmesini kabul edememiştir. Ford yönetiminin güçsüzlüğü, “son sözü Başkan söyler” anlayışını ortadan kaldırmıştır. Kongre'nin bu tavrını sürdürmesi, Kissinger'ın “Amerika'nın çıkarları için uygulanan politika, yeri geldiğinde yasaları göz ardı edebilir.” anlayışına ve politik karar alma sürecinin gizliliğine verdiği önemle ters düşmüştür. Dolayısıyla bu ikiliğin ortadan kaldırılması elzem olmuştur.

Türkiye'nin Kıbrıs'ta bazı toprak tavizlerinde bulunması ve adadaki 40.000 askerden yaklaşık 5.000'ini geri çekilmesi kararını verirken Necmettin Erbakan ve Bülent Ecevit'in kurduğu koalisyon hükümeti arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Bunun sonucunda Bülent Ecevit başbakanlıktan istifa etmiştir (Uslu, 2016: 319). İç siyasette yaşanan bu kriz, Kissinger'ın, karşısında “muhatap bulamaması” sebebiyle Türkiye ziyaretlerini iptal etmesine neden olmuştur. Böylesine kritik bir dönemde yaşanan hükümet kurma krizi sonucunda Amerikan Senatosu ve Gerald Ford tarafından askeri yardımın kesilmesi 5 Şubat 1975'e kadar ertelenmiştir (A.e., s.319). Ecevit, Kıbrıs meselesi ve ambargo kararının akıbeti ile ilgili en önemli karar aşamasında yaşanan bir otorite boşluğunun, bu zamana kadar verilmiş mücadeleyi boşa çıkaracağı kanısındadır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ile bu düşüncelerini paylaşmıştır ve azınlık hükümeti kurulması konusunda destek talep etmiştir. Ancak Korutürk bu talebi reddetmiştir. Onun yerine Korutürk tarafından görevlendirilen Sadi Irmak, bir teknokratlar hükümeti

kurmuştur.⁶⁴ İç politikadaki karışıklık Türkiye'nin ambargo kararı sürecine müdahalesini sınırlandırmıştır. Yine de Türk diplomatlar bu konuda büyük gayret göstermişlerdir. Bu süre zarfında Gerald Ford ve Kissinger, Kongre'nin ambargo kararını yumuşatması için çabalamıştır.

31 Mart 1975'de Süleyman Demirel'in başbakanlığında 4 partili bir koalisyon hükümeti kurulmuştur.⁶⁵ Demirel, ilk iş olarak ambargo kararının 17 Temmuz 1975'e kadar geri alınmaması hâlinde Türkiye'deki Amerikan üslerinin faaliyetlerinin durdurulacağını duyurmuştur (Sönmezoğlu, 1995: 96). Lâkin bu karar duyurulmadan önce Kissinger ve Ford, Kongre'yi, ambargonun Kıbrıs sorununu hiçbir zaman çözmeyeceğine inandırmaya çalışmışlardır.

ABD ambargosundan sonra Türkiye açısından oluşacak potansiyel sonuçların değerlendirildiği 21 Şubat 1975 tarihli bir Amerikan belgesi, Kurumlar arası İstihbarat Memorandumu başlığıyla kayıtlara geçmiştir (FRUS, Turkey, 1973-1976: 703). Belgede dikkat çeken noktalar ise şöyledir:

“Silah ambargosu devam ederse, Türklerin ABD'nin Türkiye'deki tesis kullanımını kısıtlama adımları da dahil olmak üzere aşamalı olarak ABD'ye misilleme yapması kuvvetle muhtemeldir. Bu, ABD kuvvetlerinin -özellikle deniz ve hava- bölgede operasyon yapma yeteneğini ciddi şekilde zayıflatabilir ve önemli istihbarat toplama programlarını tehlikeye atabilir. Ortadoğu ülkeleri, özellikle silah alımlarının finansmanında Türklere yardımcı olabilir. Örneğin, Türkiye ile Libya arasındaki ilişkiler, geçen yıl Kıbrıs'ta patlak veren çatışmalardan bu yana önemli ölçüde iyileşti. ...Türkler ayrıca Ortadoğu'daki diğer zengin devletlerle ilişkilerini geliştirmeye çalışacaklar: Örneğin İran. ...Türklerin şu anda askeri malzeme için Sovyetler Birliği'ne veya herhangi bir başka Varşova Paktı ülkesine dönmeyi ciddi olarak düşündüğüne inanmıyoruz. SSCB'nin Türk kuvvetlerini yeniden donatma kapasitesi olmasına rağmen, Türkler muhtemelen Sovyetlere bağımlı hale gelmenin çok fazla bir kazanç getirmeyeceğini öngörmektedirler. Ankara yine de Batılı devletleri kendi ihtiyacı olan askeri teçhizatları temin etmek için SSCB ile ilişkilerini daha üst seviyeye taşıma adımı bir koz olarak kullanmaya çalışabilir.” (FRUS, Turkey, 1973-1976: 703)

Türkiye'de ambargo yıllarında yaşananlar, ülkede bulunan Amerikan yanlılarına büyük ekonomik fırsatlar sunmuştur. Piyasada arzın azalması sonucunda ülke ekonomisi alt üst olmuş, temel gıda maddeleri dahil olmak üzere hayati öneme sahip birçok ürünü tedarik etmenin adeta imkansızlaştığı bir süreç yaşanmıştır. Halkın en temel ihtiyaçları

⁶⁴ Teknoratik hükümet, yönetimin sadece uzmanların elinde olduğu, tüm siyasi ve ekonomik süreçlerin rasyonalist bir biçimde işlediği yönetim şeklidir.

⁶⁵ Millî Selamet Partisi, Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi

olan un, şeker, tuz, yağ, bakliyat, deterjan, tütün, mutfak tüpü, gaz yağı kara borsada fahiş fiyatlarda satılmış, halkın büyük bir kesimi bu temel maddelere ulaşmakta zorluk çekmiştir. Türkiye, temel ihtiyaçlarda kendi kendine yeten ülkeler arasında ön sıralarda bulunmasına rağmen Amerikan ambargosunun ülke ekonomisine vurduğu darbe, maddi kayıplardan çok bir Amerikan karşıtlığına dönüşmüştür. Nitekim Türkiye'nin, SSCB ile temasını artırması ABD'yi endişelendirmiş, iç siyasette var olan Türkiye karşıtlığına son vermeye mecbur bırakmıştır. Bu nedenle 1975 yılı sonlarına doğru ambargo belirli bir ölçüde yumuşatılmıştır. Ardından ABD açısından Türkiye'deki üs ve tesislerin yeniden faaliyete geçmesinin zeminini oluşturan bir anlaşma taslağı Kongre'nin onayından geçmiş, Türkiye ile müzakereler başlamıştır.

Türkiye'de 1977 Haziran'ında "Kıbrıs Fatih'i" Ecevit, ikinci kez başbakan seçilmiştir. Aynı zamanda Demokrat aday Jimmy Carter 1976'da seçimi kazanmış, 1977 yılında göreve başlamıştır. Carter, ilk aylarından itibaren Kıbrıs konusunu ele almış, ambargo kararını eleştirmiştir. Bu eleştirinin başlıca sebebinin, Ecevit'in izlediği "SSCB ile yakınlaşma" politikası olduğunu söylemek mümkündür. Kıbrıs meselesinde yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Ecevit, askeri ambargo adı altında, ekonomik ambargoya dönüşen Amerikan ablukasını 25 Temmuz 1978'de kaldırtmayı başarmıştır.

Watergate Skandalı'nın Türkiye üzerindeki sonuçları, Nixon yönetiminin dış politika ile ilgili "yalnız" almış olduğu "yanlış" kararlarla hüsrana dönüşmüş; Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında iki ülke arasında yaşanan gelişmeler, özellikle Türkiye'ye uygulanan ambargo, Türkiye'deki siyasal kitleyi derinden etkilemiş ve ülkedeki Amerikan karşıtlığını artırmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

WATERGATE SKANDALI İLE İLGİLİ ÖNE ÇIKAN YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde hem Watergate Skandalı ile ilgili hem de Watergate sonucunda gelişen olayların Kıbrıs meselesine etkisi ile ilgili ortaya atılmış olan görüş ve iddialara yer verilecektir. Bu doğrultuda söz konusu yaklaşımlar iki ayrı başlık altında incelenecektir. Birinci başlıkta, Watergate Skandalı ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olan konularla ilgili farklı yabancı yazarların ortaya atmış oldukları iddialara yer verilerek olayların daha geniş bir perspektiften incelenmesi hedeflenmiştir.

İkinci başlık altında ise Türk basınının Watergate Skandalı'nı nasıl ele aldığına, aynı zamanda dönemin Türk dış politikasının güncel sorunlarının ve Watergate Skandalı'nın bu sorunlar ile olan bağlantılarının tahliline değinilmesi amaçlanmıştır. Bunun için bilhassa Türkiye'nin başlıca köklü gazetelerinden olan Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri detaylıca incelenmiştir.⁶⁶ Bunun yanı sıra Watergate Skandalı'na ve dönemin dış politikasına ışık tutmak amacıyla, o dönemde Türkiye'de yayın yapmış olan Sol düşünce dergileri de incelenmiştir.

1. YABANCI YAZARLARA AİT İDDİALAR

1.1. ABD'nin Kıbrıs Politikasının Yunan Perspektifinden Değerlendirilmesi

Eski İngiliz Diplomat ve Siyası Fikirler ve Kurumlar Profesörü William Mallinson, yazmış olduğu “Cyprus; a Modern History” kitabında, Amerika'nın Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilenmesinin nedenlerini açıklamaya çalışmıştır. Mallinson'a göre ABD, Soğuk Savaş döneminde Kıbrıs Adası gibi belirli stratejik bölgelerde kendi kendine bir sorumluluk üstlenmiştir. Kıbrıs meselesinde ABD, NATO'nun menfaatlerini, Amerikan dış politikasını ve savunma stratejilerini incelemenin, bölünmüş bir Kıbrıs'ta daha mümkün olacağını düşünerek hareket etmiştir. Mallinson'a göre ABD, Türk askerlerinin geri çekilmesi ve adanın yeniden birleştirilmesi çağrısında bulunan çeşitli

⁶⁶ Bu tezin 3. bölümü hazırlanırken İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin arşivlerinden yararlanılmıştır.

Birleşmiş Milletler kararlarını sunumsal olarak desteklemiş gibi görünse de temel olarak Orta Doğu stratejisini, Türkiye-İsrail askeri paktının ve NATO'nun çıkarlarının korunması üzerinden sürdürmüştür. Mallinson bu noktada ABD'nin 1980'lere kadar Kıbrıs'ta barışı sağlama konusunda rahat bir tavır sergileme eğiliminde olduğunu, 1980'den sonra ABD-Türkiye arasındaki ilişkilerin ısınmaya başladığını ve bu doğrultuda ABD'nin, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki tutumunu desteklemeye yöneldiğini iddia etmiştir. Mallinson'a göre Ronald Reagan başkan olduğunda (1981) ABD politikası Türkiye'nin istikrarını korumaya eskisinden daha fazla özen göstermiştir. Mallinson bunun bir sonucu olarak, Türkiye'ye yapılan yardımın miktarını artıran Reagan yönetiminin, Kongre'nin itirazına rağmen Türkiye için hazineden 855 milyon dolar aldığı dönemde, Rauf Denktaş'ın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu duyurduğunu ifade etmiştir.

Bilindiği üzere Kıbrıs konusunda Türkiye-İngiltere-Yunanistan garantörlüğünde yapılmış bir anlaşma bulunmaktadır. Profesör William Mallinson, Kıbrıs'taki bir gerginliğin ABD'den ziyade İngiltere'yi ilgilendiren bir konu olması gerektiğini ileri sürmektedir. Çünkü ona göre ABD'nin Kıbrıs ile tarihi veya yasal hiçbir bağı bulunmamaktadır. Ancak İngiltere'nin, Kıbrıs'ın kuruluş ve garanti antlaşmalarının eş-imzacılarından biri olmasından kaynaklanan yasal sorumluluğu bulunmaktadır. İngiltere, Kıbrıs'ın durumu için Amerika'dan daha fazla tarihsel sorumluluk taşımaktadır.

İngiltere'de Callaghan'ın görev süresi boyunca ABD ile iniş çıkışlı ilişkiler yaşansa da İngiltere, Amerika'nın stratejik hedeflerine ulaşmasının önünde bir engel oluşturmamıştır. Callaghan hükümeti, Türk "işgaline"⁶⁷ tepki göstermiş olsa da sonunda ABD'nin Kıbrıs politikasına ayak uydurmuştur. Mallinson'a göre ABD'nin Kıbrıs konusuna müdahil olmasında ve İngiltere'nin buna engel olmaya muktedir konumda iken olaylar karşısında pasif davranmasının altında jeostratejik sebepler bulunmaktadır. Mallinson, Amerika'nın Kıbrıs konusundaki emellerinin İngiltere'nin çıkarlarıyla bağdaştığını ileri sürmektedir. Ona göre Amerika'nın Kıbrıs meselesine müdahil olmasındaki başlıca etmen, İsrail'in güvenliğini sağlamak ve Akdeniz'de kendi varlığını sürdürebilmek için Kıbrıs'ta etki alanı yaratarak bölgede kontrol sahibi olmaktır.

⁶⁷ William Mallinson, kitabında Kıbrıs Barış Harekâtı'nı "işgal" olarak nitelendirmiştir.

Mallinson'a göre polemikler ne olursa olsun açıktır ki, ABD'nin Kıbrıs'ta hakimiyet alanı kurması, İsrail'i daha da güçlendirecektir. Dolayısıyla bu durum, ABD'nin Orta Doğu stratejisinin de bir parçasıdır (Mallinson, 2005: 140-141).

Serbest gazeteci-yazar Brendan O'Malley ve Ian Craig'ın kaleme almış olduğu; Kıbrıs'ın etnik çatışmalar yüzünden bölündüğü düşüncesinin aksine bir Amerikan komplosunun Kıbrıs'ı bölünmeye zorladığını iddia eden "The Cyprus Conspiracy"⁶⁸ isimli kitapta, ABD'nin Kıbrıs politikası ve bu politikalar karşısında İngiltere'nin tutumu ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Kitapta genel olarak Kıbrıs konusunda jeostratejik ve jeopolitik faktörlerin, İngiltere ve ABD açısından uyum içerisinde olduğu belirtilmektedir. Kitabın önsözünde yazarlar düşüncelerini şu sözlerle ifade etmişlerdir;

"Tarih, Kıbrıs'ın bölünmesini Yunan güdümlü bir askeri darbe ve Türk işgalinin sonucu olarak kaydeder. Ancak biz gerçeğin bundan daha karmaşık olduğunu keşfettik. Her şey adayı bölmek için hazırlanmış bir Amerikan komplosuydu ve İngiltere de bunu desteklemişti. Kıbrıs krizi hakkında yapılan önceki çalışmalarda görmezden gelinen asıl neden, adanın bir askeri ve istihbarat üssü olarak stratejik önemi ve Amerika'nın Türkiye'deki kayda değer askeri menfaatleriydi. Bunlar Amerika için her şeyin üstündeydi. Aslına bakılırsa son 50 yılda tüm İngiliz ve Amerikan politikaları Kıbrıs üzerinden yapılmıştır. Bu kitap, bugün Kıbrıs'ın etnik düşmanlıklar yüzünden bölünmüş olduğu mitini çürütmektedir. Kitap, ilk önce ada İngiliz yönetimindeyken bir taslak olarak geliştirilen, daha sonra ABD Başkanı Johnson'un görevlilerinin elinden geçerek 1974 yılında, Watergate Skandalı'nın doruğuna ulaştığı dönemde bile, nihayet amaçlarını gerçekleştiren hayret verici uluslararası bir kumpası ortaya çıkarmaktadır." (O'Malley ve Craig, 2001)

Söz konusu kitaba göre, Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında yeni nükleer silahlar ve füzeler geliştirme yarışı Kıbrıs'ın stratejik önemini artırmıştır. Çünkü ABD için nükleer alanda üstünlüğü korumanın esas yolu, Sovyet teknolojisindeki gelişmeleri yakından takip edebilmektir. Bu sebeple Birleşik Devletler; Kıbrıs, Türkiye ve İran'da bulunan tesislerden yararlanmak ve tüm nükleer denemeleri izlemek için Kıbrıs'taki İngiliz casusluk istasyonlarını kullanmıştır (O'Malley ve Craig, 2001: 141). Kıbrıs'taki tesisler, olası bir Sovyet bombardımanını durdurmak üzere avcı uçaklarını harekete geçirecek bir erken uyarı sistemini içinde barındırırken, aynı zamanda Sovyet nükleer füze çalışmalarının her aşamasını izlemek için on yıllardır Batı tarafından geliştirilen elektronik istihbarat ve radar tesislerinin en

⁶⁸ Tam adı: "The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion" (Kıbrıs Komplosu: Amerika, Casusluk ve İşgal)

önemli parçası olmuştur.⁶⁹ Askeri tesislerin birleşik ve bağımsız bir devlettense ikiye bölünmüş bir Kıbrıs'ta daha iyi korunacağını öngören bir dış politika davranışı, hem ABD'nin hem de İngiltere'nin savunma çıkarlarını ustalıkla korumuştur.

Türkçe karşılığı “Kıbrıs Komplosu” olan O'Malley ve Craig'in kitabından yola çıkıldığında, Amerikan Kongresi'nin Kıbrıs konusundaki taleplerinin ve dış politikada Henry Kissinger'ın Dışişleri Bakanı'ndan öte bir rol üstlenerek izlediği politikaların bir analizini yapmak mümkündür. Kongre'deki genel kanıya göre Dışişleri Bakanlığı, Kıbrıs'ın demokratik yollarla seçilmiş Cumhurbaşkanı olan Başpiskopos Makarios'u desteklememiş, Türkiye'nin askeri müdahalesini engelleme konusunda ihmalcı davranmıştır. Kongre üyelerinin çoğunluğu, Türklerin adanın üçte birini ele geçirmesine izin verdiği için Yunanların Amerika tarafından ihanete uğramış hissettiklerini ifade ederken, bazı üyeler ise Atina ile Washington ilişkilerinin bozulmasının düşünüldüğü kadar geri döndürülemez bir durum olmayacağını; ABD'nin, Yunanistan'ın NATO desteğinden yoksun kalması hâlinde Doğu Bloğunun tehditleri karşısında savunmasız kalacağını ve uzun vadede yeniden Batı safında yer alacağını hesaplayarak bir kumar oynadığını iddia etmişlerdir (O'Malley ve Craig, 2001: 224).

Yunanlara göre Kissinger, kapalı kapılar ardındaki pazarlıkları ve Kıbrıs üzerine kurduğu kumpaslardan oluşan uzun geçmişini yok sayarak, seçilmemiş bir başkanın doğrudan “Türk-Yunan girdabına” dalmasının “kaderin acı bir cilvesi” olduğunu ima etmiştir. O'Malley ve Craig'e göre Kissinger, kitaplarında Soğuk Savaş döneminde Türkiye'deki Amerikan istihbarat tesislerinin öneminden açıkça söz ederken, Kıbrıs'taki İngiliz ya da Amerikan tesislerinden hiç bahsetmemiştir. Oysa 1974 yılında silahlanma yarışında Kıbrıs, İngilizlerin kurduğu, Amerikalıların işlettiği son derece gelişmiş teknolojiye sahip ufuk ötesi radar tesislerine ev sahipliği yapmaktadır.

Sonuç olarak yukarıda bahsi geçen yazarlar, Kissinger'ın Kıbrıs politikasının esasında büyük bir komplo üzerine kurulduğunu iddia etmektedir. Bu komploya göre, Kissinger, Yunan cuntasının Makarios'a yapacağı darbenin Türkiye'yi kışkırtacağını

⁶⁹ İngiliz istihbarat tesislerinde toplanan bilgilerin ABD tarafından kullanılabilmesinin önünü açan bir anlaşma yapılmıştır. UKUSA Anlaşması adı verilen bu anlaşma, Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda arasında elektronik istihbarat konusunda iş birliği yapılmasını öngören bir anlaşmadır. <https://www.nsa.gov/news-features/declassified-documents/ukusa/> (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2021)

öngörerek hem darbenin gerçekleşmesi için cuntayı dolaylı yoldan cesaretlendirmiş hem de Türkiye'nin Kıbrıs'ı işgaline -en iyi ihtimalle- göz yummuştur. Mallinson'a göre Nixon, Batı yanlısı rejimleri iktidarda tutmak için çabalamış ve Doğu ile ilişkisi olan liderleri gözden çıkarmakta çekinmemiştir. Dolayısıyla ABD hem Kıbrıslı Rumlar için Batı yanlısı bir lider tayin edilmesinin önünü açmış hem adadaki bölünmenin devamını sağlamış hem de Kıbrıs meselesinin Türklerle olan müttefiklik ilişkilerinin önünde engel olması ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Ancak Kongre, Kissinger'ın son amacını gerçekleştirmesine engel olmuş ve Türkiye ile ilişkileri tamamen bozacak olan ambargo kararını onamıştır.

Yazarlara göre ABD'nin Kıbrıs meselesiyle yakından alakadar olmasının en önemli nedenlerinden biri, Kıbrıs'ın jeostratejik konumundan dolayı sahip olduğu istihbarat tesislerinin Amerikan dış politikası için son derece önemli olmasından kaynaklanmaktadır. İstihbarat tesislerinin İngiltere için de azımsanmayacak ölçüde ehemmiyetli olması, iki ülkenin Kıbrıs politikalarında hemen hemen aynı çizgide ilerlediğinin önemli bir kanıtıdır. Kissinger'ın Kıbrıs konusundaki bu önemli gerekçeyi sakladığını; ancak Kissinger'ın sakladığı konuların sadece bundan ibaret olmadığını iddia eden yazarlar, Kissinger'ın, Watergate Skandalı'nın kendisinin belirli bir süre “elini kolunu bağladığı” iddiasını, onun gerçekleri saklama konusunda bir çeşit savunma mekanizması olarak kullandığını da ileri sürmektedir.

Tıpkı yukarıdaki yazarlar gibi gazeteci/yazar Christopher Hitchens da Kissinger'ın sıklıkla Watergate'in yükünü kendisi taşıyormuş gibi lanse ettiğini ve Kıbrıs meselesindeki pasifliği konusunda kendisinin bu gerekçenin arkasına sığındığını iddia etmektedir. Ona göre, Amerika Birleşik Devletleri yönetimi, Makarios'a karşı yaklaşmakta olan darbeyi biliyordur ve bunu engellemek için hiçbir eylemde bulunmamıştır (Hitchens, 1989: 78). Bu pasifliğin sebebini, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesine Kissinger tarafından göz yumulması olduğunu dile getiren Hitchens, aynı zamanda Kıbrıs meselesini, Amerikan dış politikası için zamanlama ve karakter olarak Watergate'in iç politikadaki karşılığına benzetmiştir. Ona göre Kıbrıs meselesi, Watergate olayında “kötü adamların” itibarını yitirmelerine rağmen yaptıkları karşısında cezasız kalmış olması gibi bir çıkmazla sonuçlanmıştır (Hitchens, 1989: 125).

1.2. Rum Lobisi'nin Nixon'ın Seçim Kampanyasına Destek Sağladığı İddiası

Christopher Hitchens'ın iddia ettiği bir diğer konu ise Rum lobisinin Nixon'ın seçim kampanyasına destek sağladığıdır. Hitchens'ın "The Trial Of Henry Kissinger"⁷⁰ (Kissinger'in Yargılanması) adlı kitabında, Washington'da yaşayan Elias P. Dimitrakopulos isminde bir Yunan gazeteciden bahsedilmektedir. Bu gazeteci, Yunanistan'da 1967'de yapılan darbeyle yönetime gelen cuntaya karşı duruşuyla ün kazanmıştır. İddiaya göre; çok sayıda Senatör, Kongre üyesi, bürokrat, diplomat ve gazeteci, onun Atina'daki askeri cuntaya karşı tek başına yürüttüğü lobi ve istihbarat kampanyasına tanıklık etmiştir. Fakat cunta yönetimi aynı anda Washington'da ekonominin nabzını elinde tutan güçlü çevrelerde sempatiyle karşılanmıştır. Bu sebeple Dimitrakopulos iki cephede birden mücadele etmek zorunda kalmıştır (Hitchens, 2002: 109). Kıbrıs harekâtının ardından 1974'te Yunanistan'da cunta rejiminin yıkılmasıyla Dimitrakopulos, Atina'daki gizli polis dosyalarına ulaşmış ve bazı yazışma belgelerinde kendisinin infaz edilmesine/kaçırılmasına ilişkin verilen emirler ile ilgili bilgiler bulmuştur. Söz konusu yazışmalar Yunan cunta lideri Yorgo Papadapulos'un vekili ile Washington'daki Yunan Ataşeliği arasında geçmektedir. Dimitrakopulos, ABD kurumlarının ne tür bir "iş birliği" içinde olduğunu anlamak için bir avukat tutmuş, Haber Alma Özgürlüğü Yasası ve Mahremiyet Yasası'na dayanarak bir dava açmıştır. Bu sayede FBI, CIA ve Dışişleri Bakanlığı'nın yanı sıra Adalet Bakanlığı ve Pentagon'dan yüzlerce belge elde etmiştir. Bu belgelerin büyük bir kısmında, belgelerin nüshalarının o dönemde Kissinger'in hakimiyeti altında olan Ulusal Güvenlik Konseyi'ne gönderildiği belirtilmesi üzerine Dimitrakopulos bu belgeleri alabilmek için UGK'ye başvurmuş ancak sonuç alamamıştır. Ancak uzun bir mücadele sonucunda 1977'de bu gizli belgelerin sadece fihristini almayı başaramıştır (Hitchens, 2002: 114). Söz konusu kaçırılma veya ölüm emirlerini analiz etmeden önce, akla gelen ilk soru, Kissinger konumundaki birinin, muhalif bir gazetecinin varlığıyla neden ilgileniyor ve onunla ilgili neler biliyor olduğudur. Dimitrakopulos'un ABD yönetimi içinde nefret kazanmasına yol açan olayın, herhangi bir sebeple Nixon ve Kissinger aleyhine bir tutum içerisinde olmasına dayandırmak mümkün müdür?

⁷⁰ Hitchens, C. "The Trial Of Henry Kissinger", 2002, Verso, İkinci Baskı, New York.

Kissinger'ın kendisinden nefret ettiğini söyleyen Dimitrakopulos, ilk etapta Yunanistan siyasetine yönelik askeri bir müdahalenin sinyallerini aldığında bunu engellemek adına uyarılarda bulunmuş ve kendi çapında protesto etmiştir. İddiaya göre CIA, böyle bir müdahaleyi desteklemekte ve bunu planlayanlarla yakın ilişkiler sürdürmektedir. Bu yakın ilişkileri deşifre etmeyi amaçlayan Dimitrakopulos, askeri darbe gerçekleştikten sonra Washington'a yerleşerek sürgündeki direniş kampanyasını başlatmıştır (Hitchens, 2002: 115).

Dimitrakopulos direniş kampanyasının ikinci adımında, Nixon ve Yunan asıllı yardımcısı Spiro Agnew'in 1968'de yürüttükleri seçim kampanyasına dair birçok şey bildiğini iddia etmiştir. Dimitrakopulos'a göre, Vietnam görüşmelerini ertelemekle lekelenen bu seçim kampanyası, Yunanistan'daki askeri diktatörlükten yasadışı bağışlar alınarak yürütülmüştür. İddiaya göre para, KYP'deki (CIA'nın Yunanistan'daki muadili) Mihail Roufogalis'den gelip aşırı muhafazakâr, Yunan asıllı bir Amerikalı iş insanı olan Thomas Pappas tarafından nakit olarak John Mitchell'e teslim edilmekteydi. (Dimitrakopulos, söz konusu paranın miktarının o günün ölçütlerine göre son derece büyük olduğunu söylemiştir; yaklaşık 549 bin Amerikan Doları.) Bu bağışın alınmasında büyük bir kanunsuzluk bulunmaktaydı. Çünkü hem yasalara göre yabancı ülkelerin seçim kampanyalarına bağış yapılması yasaktı hem de KYP'nin CIA'dan maddi yardım alıyor olması Amerikan istihbaratına ait paranın, yine Amerikan siyaset hayatına geri gelmesi demekti ki bu da CIA'nın kuruluş yasasının doğrudan doğruya ihlal edilmesi anlamına gelmekteydi. Dimitrakopulos, 1968 yılında bu belgeleri Demokratik Ulusal Komite Başkanı Larry O'Brien'a götürmüştür. O'Brein bunun üzerine Thomas Pappas'ın faaliyetleri ile Nixon-Agnew kampanyası ve Atina cuntası arasındaki sıcak ilişkilerin araştırılması çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıdan sonra Nixon ve ekibinin, Dimitrakopulos'a düşman olması gayet anlaşılabilir hâle gelmiştir.

O günden sonra birçok tarihçi, Nixon ile John Mitchell adına çalışan hırsızların 1974 yılında gece yarısı O'Brein'in Watergate'deki bürosuna girdiklerinde aradıkları şeyin, esasında büyük bir felakete yol açma potansiyeline sahip olan bu "Yunan bağlantısı" ile ilgili belgelerin olup olmadığı sorusunu sormuştur. Çünkü bu sorunun düşünülmesini destekleyecek bir diğer önemli bulgu, Nixon'ın, Beyaz Saray'ın hırsızlara

ve tanıklara verdiği sus payını yine Thomas Pappas'tan temin etmesidir.⁷¹ Boston ve Atina arasında gidip gelen, hem Başkan Nixon hem de Başkan Ford için fon yaratan, çifte milliyete sahip müreffeh bir Yunan-Amerikalı iş adamı olan Thomas Pappas, Başkan Nixon tarafından Beyaz Saray kasetlerinde Watergate hırsız E. Howard Hunt'ın taleplerini karşılamak için “para için başvurulmuş adam” olarak adlandırılan ilk kişi olmuştur (Hitchens, 1989: 128). Hitchens, 1976'da Temsilciler Meclisi İstihbarat Komitesi'nin, Nixon'ın Yunanistan büyükelçisi Henry Tasca'dan yeminli ancak kayıt dışı kanıtlar da aldığını öne sürerek Tasca'nın, Yunan cuntasının Nixon-Agnew seçim kampanyasına katkı yaptığını doğruladığını bildirmiştir.

Hitchens'ın anlatımına göre Dimitrakopulos daha sonra gizli kampanya bağışları hakkında sahip olduğu bilgiler ile Nixon ve Kissinger'ın Atina'daki uydu rejimleri (cunta) aleyhine Kongre'de ve basında sürekli lobi faaliyetleri yürütmüş ve dikkatleri üzerine çekmiştir. Hitchens, birçok zorlukla ve baskıyla baş başa kalan ve Pappas tarafından bizzat tehdit edilen Dimitrakopulos'un, yönetim üzerinde sahip olduğu etkinin herhangi bir kötü niyetten kaynaklanmadığını; Yunan diktatörlüğünün kendi toplumunu ezdiğini, sansür ve işkence uyguladığını, Kıbrıs'ı tehdit ettiğini ve Washington'da parayla siyasal bir nüfuz kurduğunu söylediğinde yalnızca “gerçekleri” dile getirdiğini iddia etmiştir.

Hitchens, Nixon'ın, 23 Mayıs 1973 tarihinde -Watergate sonrasında- Beyaz Saray'da kayda alınan bir kasette Yunan Cuntası, Pappas, Tasca ve kirli paranın iki yönlü akışı arasındaki bağlantıyı bizzat doğruladığını iddia etmiştir. Bu konuşmada Nixon'ın karşısında, ünlü özel sekreteri Rose Mary Woods vardır;

“Bizim ihtiyar Tom Pappas'ın, Mitchell'in isteği üzerine sanıklardan bazıları için para toplanmasına yardım ettiğini herhalde biliyorsundur ya da duymuşsundur... Pappas 7 Mart'ta beni görmeye geldi. Benimle Yunanistan büyükelçimiz hakkında konuşmayı amaçlamıştı ve Henry Tasca'nın görevinde kalmasını özellikle istiyordu.” (Hitchens, 2002: 120)

⁷¹ Christopher Hitchens bu iddiayı, 1972 başkanlık seçiminde Nixon'ın rakibi olan ve aynı zamanda Yakın Doğu ve Güney Asya İşleri Senato Alt Komitesi başkanı olan Senatör George McGovern'ın, Nixon döneminde çözülmemiş sorunlarla ilgili hazırladığı ve 9 Ekim 1976'da Senato İstihbarat Seçme Komitesi başkanı Senatör Daniel Inouye'ye yazdığı mektuptan yola çıkarak ortaya atmıştır. Hitchens, bu mektubun 1983'te eline geçtiğini belirtmektedir.

Hitchens, Dimitrakopulos'un, ortadan kaldırılmak istenmesinin nedenlerini yukarıdaki şekilde anlatırken, son olarak Kissinger'ın, Dimitrakopulos'a karşı bir kan davası güttüğünü iddia etmiştir. Bunların yanı sıra Kissinger'ın Yunan cuntasıyla yüksek düzeyde iş birliği yaptığını ve Başpiskopos Makarios'u öldürme planından önceden haberdar olduğunu hatırlatarak, Kissinger'ın Washington'da sivil bir gazetecinin kaçırılıp sorguya çekilmesi ve öldürülmesi planından en azından haberdar olduğunu ifade etmiştir.

1.3. Kargaşa Yılları: Henry Kissinger'ın Kıbrıs Meselesi ve Watergate Skandalı Hakkındaki Görüşleri

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, anılarını anlattığı kitapların ikinci cildi olan ve Nixon yönetiminin sarsılış ve düşüş döneminde gerçekleşen dış politika olaylarını ele aldığı "Kargaşa Yılları – Years of Upheaval" kitabında, Nixon yönetiminin çöktüğü sırada patlak veren Kıbrıs krizine değinmiştir.

Kıbrıs krizinin yaşandığı 1974 Temmuz ayını anlatırken, Nixon'ın istifasından bir ay önce Amerikan iç siyasetindeki gerginlikten, uyuşmazlıklardan ve yönetim içinde karar alma yollarının tıkanıklığından söz eden Kissinger, uluslararası arenada temel aktörlerden biri olan Amerika'nın yönetiminin felç oluşuna karşı diğer ülkelerin itidal göstermesinin temel nedeni olarak Yumuşama Dönemi'nin etkisi olduğunu belirtmektedir. Kissinger'a göre "diğer devletler, o dönemde uluslararası sistemde hayal edebilecekleri herhangi bir alternatiften daha iyi durumda olduklarını düşünmekteydi. Sovyetler Birliği, détente seçeneğini Çin'e karşı bir denge unsuru olarak korumak istiyordu; Çinlilerin Sovyetlere karşı siyasette Amerika'ya ihtiyacı vardı; Orta Doğu milletlerinin Amerikan himayesindeki barış sürecinden faydalanmaktan başka alternatifleri yoktu (Kissinger, 2011: 839)." Buna dayanarak Kissinger, dışişleri bakanlığı süresince Yumuşama Dönemi'ni çok iyi inşa ettiklerini; bunun bir sonucu olarak başkanlığın çöküş döneminde yaşanan olumsuzluklar karşısında dünya uluslarının sükunetini korumasının Nixon için bir sitayiş niteliğinde olduğunu vurgulamıştır.

Nixon'ın son haftalarında uluslararası bir kriz olarak gündeme gelen Kıbrıs krizi, NATO müttefiki olan iki ülke arasında yeniden tırmanışa geçmiştir. Bilindiği üzere Kıbrıs sorunu kriz hâlini almadan önce Kıbrıs; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantörlüğü

altında bağımsız bir yönetime sahiptir. Bu yönetim Makarios'un liderliğinde ve Türklerin yönetimde belirli kademelerde bulunduğu bir biçimde devam ederken hem Makarios ve Türk yönetim kadrosu arasında çekişmeler meydana gelmiş hem de iki taraf arasında şiddetli toplumsal çatışmalar patlak vermiştir. Bunun üzerine adaya müdahale etmek isteyen Türkiye, önceki bölümlerde değinildiği üzere, Johnson Mektubu ile durdurulmuştur. Bu hususta Kissinger kitabında, Johnson Mektubu'ndan sonra Kıbrıs'taki herhangi bir krizin Türkiye'nin müdahalesini kışkırtacağını her zaman doğal karşıladığını belirtmiştir.

Ancak Kissinger'ın deyimiyle "Makarios'un ateşle oynamaya devam etmesi", yani Kıbrıs'ta özel bir paramiliter birim oluşturma girişimleri ve Komünizm sempatisinden dolayı, Yunanistan'daki anti-Komünist askeri cunta, Enosis mücadelesinden vazgeçip bağımsız ve sosyalist bir Kıbrıs devleti oluşturma girişimlerinde bulunan Makarios'u ortadan kaldırmak ve Yunanistan'a daha bağlı bir rejim kurmak için bir darbe planlamış ve gerçekleştirmiştir. Bu noktada Kissinger darbeden sonraki süreci şöyle kaleme almıştır:

"(...) Mesele, iç siyasetimize çok hızlı bir biçimde yayıldı. Yunanistan askeri bir diktatörlüktü; bu nedenle, insan haklarına yaklaşımımızı eleştiren tüm gruplar, bizi ayaklanmanın kışkırtıcısı olarak görüp, onu çözmeye davet ediyordu. Nixon'ın geleneksel muhalifleri Kıbrıs'ta başarısızlığın, nefret edilen Yunan cuntasının devrilmesine yol açacağını umuyordu. Ancak benim için sorun daha karmaşıktı. Türkiye'nin Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesine müsamaha göstermesinin pek olası olmadığını düşündüm. Türkiye'nin bir hesaplaşmaya doğru gittiği açıktı- en azından benim için. Bir ülkenin askerî harekât için bahane mi yoksa uzlaşma temeli mi aradığının iyi bir testi yapılmak istenirse, o ülkenin teklif edeceği önerinin uygulanıp uygulanamama durumunu incelemek yeterlidir. Öneri, o ülkenin gerçek çıkarlarıyla ve önceki süreçte izlediği politika ile tutarsızsa, bir Casus Belli (savaş sebebi) hazırlığının yapıldığını söylemek mümkündür. Makarios'un devrilmesinin ilk haftasında Türkiye'de durum buydu. Önceki krizlerde Türkiye, Makarios'un görevden alınması için ısrarlı bir çaba sürdürürken, darbeden sonra Ankara aniden Makarios'un göreve geri dönmesi talebini ortaya koymuştur. Muhtemelen Ankara, Yunanistan'ın bu konudaki reddini, Türk ordusunu Kıbrıs'a taşımak için bahane olarak kullanmayı planlıyordu." (Kissinger, 2011: 840)

Yunanistan'ın müdahalesini değerlendirirken "fiyasko" terimini kullanan Kissinger, Yunan cuntasının gerçeklerle bağını tamamen kaybettiğini ve cuntanın yaptığı çılgınlıklardan sağ çıkma ihtimalinin düşük olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Aynı zamanda olası bir Türk müdahalesine karşı direnmenin mümkün olmadığını; çünkü Türklere karşı direnmenin, Amerika'nın Yunan cuntasını desteklediği şeklinde

yorumlanabileceğini dile getirmiştir. Bu hususta Kongre'nin etkisini şu şekilde açıklamıştır:

“Her halükârda yalnızca Amerika'nın bir müdahalede bulunacağı yolundaki bir tehdit, Türklerin adaya inmesini engelleyebilirdi; ama bu imkânsızdı. Kongre liderleriyle yaptığım istişareler, olaya müdahil olmamamız konusunda oybirliği ile karara bağlandı. Bir NATO krizine diplomatik angajman uygulamaktan kaçınmadık çünkü Nixon'ın Başkanlığının son üç haftasında -diplomasi araçları açısından- inandırıcı tehditler veya inandırıcı vaatlerde bulunacak durumda değildik. 15 Temmuz haftasında Joe Sisco'yu, Londra, Atina, Ankara arasında mekik diplomasisine gönderdim. Misyonu, Türk işgalini geciktirmek, İngiltere'nin arabuluculuğa başlamasını ve Kıbrıs'taki Sampson yönetimini zayıflatacak bir müzakere sürecini başlatmaktı. Ancak Türkiye, müzakereyle ilgilenmedi ve 19 Temmuz'da adayı işgal etti.” (Kissinger, 2011: 841)

Kissinger'a göre, Amerikan yönetimi, kriz karşısında stratejik bir ikileme düşmüştür. Yönetim bu ikilemde hem Yunanistan'ı hem de Türkiye'yi ittifak içerisinde tutmaya ve ilerde aşılması mümkün olmayan çatlaklar oluşmasını engellemeye çalışmıştır. Kissinger kitabında, Washington Special Actions Group (WSAG)⁷² adı verilen üst düzey yönetim ekibinin yaptığı toplantıda Savunma Bakanı Schlesinger'in, Yunan hükümetinden, ilişkilerde belirgin bir kopma anlamına gelen bir işaret aldığını belirtmektedir. Bu işaret, Yunanistan'daki Amerikan nükleer silahlarının geri çekilmesi ve Altıncı Filo'nun Yunan limanlarında gösterdiği faaliyetlerin sona ermesini içermektedir. Bu durumu Kissinger şöyle aktarmaktadır:

“Benim konu hakkındaki tutumumu güçlendirmek için, bu öneriler Washington Post'a sızdırıldı... Ben, Yunan cuntasının hafta sonuna kadar dayanamayacağından ve yıkılacağından emindim, fakat aynı zamanda Yunanistan'daki yönetimin yıkılışının müsebbibi olarak Amerika görüldüğü takdirde, bunun bedelini yıllarca ödemek zorunda kalacağımızı biliyordum. Yunan cuntasına karşı daha önce uyguladığımız ılımlı politikaların mantığı ne olursa olsun, patlak verecek bir Türk-Yunan savaşı dışında kalmamız mümkün değildi. Savaş derhal durdurmamız gerekiyordu. Türkiye Kıbrıs'ı istila ederken Yunanistan'daki nükleer silahları söküp çıkartmak, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin harekâtı üzerindeki tüm kontrolleri ortadan kaldırmak demektir. Ayrıca bir kez nükleer silahları geri çekersek, onları asla geri veremeyeceğimizden ve bunun tehlikeli bir emsal oluşturacağından korkuyordum.” (Kissinger, 2011: 841)

⁷² Temmuz 1969'da kurulan Washington Special Actions Group (WSAG), Nixon-Ford döneminde kriz durumlarında ABD Hükümeti faaliyetlerinin tüm unsurlarının koordinasyonunu sağlamaktan sorumlu üst düzey bir görev gücüdür. WSAG, hızlı gelişen bir durumda Başkan tarafından yönlendirilen çeşitli departmanların esnek ve zamanında hareket etmesini sağlamak için bir yönetim ekibi olarak hizmet etmiştir. (nixonlibrary.gov) (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2020)

Kissinger, içine düştükleri bu ikilemi anlatırken, Nixon'ın durumuna da değinmiştir:

“(…) Nixon San Clemente'deydi ve ona düzenli olarak brifing verirken, benim temel görüşümle Schlesinger'in görüşleri arasında, özellikle de hızla değişen bir durumda konsantre olacak veya karar verecek konumda değildi. Watergate ile meşguliyetimiz, bizi Kıbrıs kriziyle ilgili belgeleri paylaşıp değerlendirme yeteneğimizi bile kaybettiğimiz bir noktaya getirmişti.” (Kissinger, 2011: 841)

Kissinger tam da bu noktada, Kıbrıs harekâtında Türkiye'yi ateşkese nasıl zorladığını şu sözlerle açıklamıştır:

“21-22 Temmuz gecesi, Türkiye'de ileri hatlarda konuşlandırılmış, özellikle Yunanistan'la bir savaş sırasında kullanılabilecek nükleer silahları sökmeye tehditinde bulunarak ateşkes sağlamaya zorladık. Bu tehdit, Türk askerî harekâtını durdurdu. O noktada Türkiye, adada küçük bir bölgeyi ele geçirebilmiş idi. Bu, iki gün sonra yeni müzakerelere başlamak için; Türklerin açıkça daha iyi bir pazarlık pozisyonunda olduğu uygun koşulları ve uygun ortamı yarattı.” (Kissinger, 2011: 841)

Amerikan Dışişleri Bakanı Kissinger, 22 Temmuz günü albayların devrilip, yerine Karamanlis'in gelmesiyle, Yunanistan'ın yeniden demokrasiye döndüğünü ve ABD'de Yunanistan'a karşı esen rüzgarların bu defa Türkiye'ye yöneldiğini, bu yönelimi sağlayan grupların, kendisinden Kıbrıs konusunda tek taraflı bir tutum alınmasını talep ettiklerini bildirmiştir. Türkiye'nin adaya ikinci müdahalesinden sonra ABD'deki havanın giderek sertleştiğini vurgulayan Kissinger, anılarının bu bölümünü şu cümlelerle noktalamıştır:

“Doğu Akdeniz'deki iki stratejik müttefik arasındaki çatışmayı hafifletmeye çabalarken ve tüm bunları Amerikan hükümetinin çöküşün eşliğinde olduğu haftalarda yaparken, konuyla yeterince ilgilendiğimizi düşünüyoruz. İki hafta boyunca teyakkuzda olmaya devam ettik ancak Nixon'ın istifasını izleyen hafta sonu, kriz yeniden patlak verdi ve adaya ikinci bir Türk müdahalesi gerçekleşti. Başkan Gerald Ford, sonraki aylarda yürütme otoritesini yeniden tesis etmek için mücadele ederken, kendisini hiç olmadığı kadar serbest hisseden Kongre, daha önce kusursuz bir şekilde sürdürdüğümüz taraflar arasındaki dengeyi umarsızca bozdu; Türkiye'ye karşı, Amerikan arabuluculuğunun tüm olasılıklarını ortadan kaldıran ağır bir silah ambargosu kararı Kongre tarafından yasalaştırıldı. Temmuz ayının üçüncü haftasında bile olaylar üzerindeki kontrolümüzü kaybettiğimiz açıktı. Dış politika, defalarca belirttiğim gibi, nüansa hakimiyettir; farklı unsurları bir modelle ilişkilendirme becerisi gerektirir. Bu tutarlılık hızla parçalanıyordu. Kongre ve yönetim arasındaki iç anlaşmazlıklarımız artık öze yönelik değildi; üstünlük mücadelesi haline gelmişlerdi.” (Kissinger, 2011: 842)

Henry Kissinger, hemen hemen yukarıdaki anlattıklarıyla paralel olarak Kıbrıs meselesini ele aldığı “Kargaşa Yılları” kitabında bu konunun mirasının bugün bile çözülmeden devam ettiği gerekçesiyle Kıbrıs olayını enine boyuna tartışmayı başka bir

zamana bırakacağını ifade etmiştir. Kissinger'ın dış politikasını ve kişiliğini sıklıkla eleştiren Christopher Hitchens, "Kissinger'in Yargılanması" adlı kitabında bu konuyu da sert bir dille eleştirmiştir. Hitchens'a göre Vietnam, Kamboçya, Orta Doğu, Angola, Şili, Çin ve SALT görüşmelerinin de bugüne uzanan mirasları göz önünde bulundurulduğunda Kissinger'ın Kıbrıs meselesi ile ilgili konuşmaktan kaçınmasının altında farklı sebepler yatmaktadır. Hitchens, Kissinger'ın Yunanistan, Türkiye, Kıbrıs arasındaki kritik güç üçgeniyle yeterince ilgilenememiş olmasının nedeni olarak Watergate'i ve Nixon başkanlığının etkisini gittikçe kaybetmekte olmasını göstermesini gülünç bir iddia olarak nitelendirmiştir (Hitchens, 2002: 91). Çünkü Hitchens'a göre "NATO'nun güney kanadı" ifadesi o zamanlar jeopolitik olarak birinci dereceden önemlidir ve Kıbrıs'ın Orta Doğu'ya yakınlığı ABD'nin stratejik düşüncesinde hiçbir zaman eksik olmayan bir faktördür. İç politikadaki karışıklığın, onların bölgeye olan ilgilerini kaybettirmesi mümkün değildir. Kaldı ki, kendisinin dalgınlık ve ihmal nedeni olarak gösterdiği Nixon'ın kaybettiği otoritesi, Kissinger'ı olağanüstü bir güçle donatmıştır. Nixon'ın konumunun yıpranmış olması sayesinde Kissinger ulusal güvenlik konularında devlet başkanı konumuna gelmiştir (Hitchens, 2002: 91).

Kissinger, uluslararası siyasetin tartışmalı bir figürü olmaya devam ederken, bazı akademisyenler, yazarlar ve kamuoyu, eski dışişleri bakanını ABD ve NATO çıkarlarını ilerletmek için Kıbrıs sorununu manipüle eden biri olarak tasvir etmiştir. Bu iddialar karşısında tarafsız kalanların yanı sıra reddeden taraflar da bulunmaktadır. Örneğin bir makalede Kissinger'ın arabulucu olarak hareket ettiğini; halk arasında gerginlik ve Rum ve Türk tarafları arasında karşılıklı güvensizlik olduğu bir dönemde müzakerelerin yeniden başlamasını sağladığı iddia edilmiştir (Antonopoulos, 2018: 2).

ABD'nin Kıbrıs meselesine müdahil oluşuyla ilgili karşıt görüşler fikirlerini açıklarken, konuyu bazen doğrudan Kissinger üzerinden ele almışlar; bazen de dolaylı olarak Watergate Skandalı nedeniyle Kongre'nin dış politikadaki gücünün artmasının Kıbrıs meselesine etkisi üzerinden ifade etmeye çalışmışlardır. Ancak iki tarafın da görüşleri değerlendirildiğinde en nihayetinde Kıbrıs meselesinde Watergate Skandalı'nın -doğrudan veya dolaylı olarak- etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2. TÜRK BASININDA DİKKAT ÇEKEN GÖRÜŞLER

Watergate Skandalı'nın dönemin Türk gazetelerinde yansımaları incelenirken dikkat çeken en önemli husus, neredeyse 1973 yılına kadar konunun ayrıntılı olarak ele alınmamış olmasıdır. Türkiye basınında ilk haber, Skandal'ın yaşandığı tarihten 4 ay sonra, Milliyet gazetesinde yayınlanmıştır. 1972 seçimlerinde Nixon yeniden başkan seçildikten sonra, Watergate Skandalı 3. sayfa haberlerine taşınmıştır. Tarih 1973'ü gösterdiğinde ise Skandal, manşet ve sürmanşetler ile aktarılmaya başlanmıştır. 1972 yılındaki gazetelerde genel anlamda Amerika'nın Yumuşama Dönemi etkisindeki dış politikası, Vietnam Savaşı, Türkiye'ye yapılan yardımlar ve Amerika'daki seçim hazırlıkları gibi konular işlenmiştir.

Gazetelerdeki haberlere bakıldığında genel anlamda Türkiye'nin 1968 ve 1972 seçimlerinde, Nixon'ın rakibi olan Demokrat adayların iktidara gelmesinden yana olduğu söylenebilir. Türkiye için önemli olan konular, Kıbrıs meselesi başta olmak üzere, dış yardım programı, haşhaş sorunu ve Türkiye'nin Yumuşama Dönemi'ndeki genel dış politika anlayışıdır. Yine gazetelerden anlaşıldığı üzere Türkiye, Nixon'ın, Washington'un politika eksenine uygun düşmeyen ülkelere yardım musluğunu kapatma potansiyeli yüksek bir lider olduğunu düşünmektedir. Ancak Kıbrıs meselesi konusunda Nixon'ın tutumunun nasıl olacağı muğlaktır. Çünkü Nixon, seçim kampanyalarında Kıbrıs meselesine uzaktan veya yakından herhangi bir atıfta bulunmamıştır. Ayrıca Türkiye'ye göre 1968 seçimleri zamanında Hubert Humphrey, iç politikada daha ilerici, daha sosyal adalet yanlısı, daha esnek, daha barışçı ve uzlaşıcıdır. Ancak Nixon, bunların tam tersidir. Türkiye'deki genel kanaate göre, Nixon siyasi kariyerini ve ABD dış politikasını komünizmle mücadele üzerine inşa eden bir liderdir.

Watergate Skandalı ile ilgili olarak, Milliyet gazetesinin yayınladığı ilk haberde Nixon'ın seçim sabotajcısı kullandığı ifade edilmiştir (Milliyet, 16 Ekim 1972: 1). Gazete, Nixon'ı ve Watergate'i sivri bir dille eleştirmekten çekinmemiştir. Güncel haberleri objektif olarak yayınlasa bile çok sayıda makale ve köşe yazısında farklı bakış açılarıyla olayları yorumlamıştır. Gazetenin ilk haberi Time dergisi kaynak gösterilerek yapılmıştır. Haberin içeriğinde, Demokrat Parti merkez binasına giren hırsızların, Nixon'ı yeniden seçtirme komitesine üye olduğunun ortaya çıktığı ve Demokratların olayın soruşturulmasını istediği açıklanmıştır. Bu haberin ardından 29 Nisan 1973'e kadar başka

bir haber yapılmamıştır. Ancak 29 Nisan'dan sonra Milliyet gazetesi, Skandal'a neredeyse her gün bir köşe ayırmış ve olayları yakından takip ederek aktarmaya başlamıştır. Hatta Watergate ile ilgili en fazla sayıda haberi yapan gazete olarak Milliyet gazetesinin başı çekmekte olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Milliyet gazetesi, kendi yayınlamış olduğu "Aktüalite" isimli dergide de Watergate Skandalı ile ilgili karikatürlere ve makalelere yer vermiştir. Her ne kadar ilk haber yapıldıktan sonra Watergate Skandalı'na Nisan 1973 sonuna kadar pek fazla değinilmese de Milliyet gazetesi, Amerika, Nixon, Türk-ABD ilişkileri gibi konulara sürekli olarak değinmeye devam etmiştir.

Hürriyet gazetesinde de durum benzerdir. 4 Mayıs 1973'e kadar Watergate Skandalı ile ilgili bir haber yayınlanmamıştır. 4 Mayıs haberinde ise olayın geniş çaplı bir özeti yapılmıştır fakat habere gazetenin son sayfasında yer verilmiştir. Olayın Amerikan basınında daha çok gündem olmasıyla birlikte, Hürriyet gazetesinde de haberler günden güne birinci sayfaya taşınmıştır. İlk haber, "Nixon'ın başı dertte" başlığıyla yapılmıştır (Hürriyet, 4 Mayıs 1973: 10). Bazı manşetlerin eleştirel yönü ağır basmış olsa bile genel olarak değerlendirildiğinde, Hürriyet gazetesinin tarafsız bir çizgide ilerleyerek Skandalı yorumladığı söylenebilir.

Cumhuriyet gazetesine bakıldığında haberlerin yapılış tarihleri benzer olsa da içerik açısından biraz daha yorum katıldığı söylenebilir. Cumhuriyet gazetesinde Skandal ile ilgili kayda değer haberler 1973 Nisan'ında yayınlanmaya başlamıştır. Genel anlamda bakıldığında, olay örgüsünün anlaşılabilmesi ve Skandal'ın dünyada olup bitenlerle sentezlenerek ya da karşılaştırılarak yorumlanabilmesi amacıyla yazılmış geniş çaplı açıklamalar ve analizler içeren haberler göze çarpmaktadır (Cumhuriyet, 12 Mart 1974: 5). Bazı haberlerde, Nixon'ın dış politikasının başarılı olduğu ve bu sayede Watergate olayını Amerikan halkına bir nebze olsun unutturabildiği; ancak yine de bu durumun fazla uzun sürmeyeceği ifade edilmiştir. Skandal sebebiyle Nixon'ın prestij kaybetmesinden bahsedilirken kimi köşe yazılarında Nixon, eleştiri yağmuruna tutulmuştur. Gazete, Amerika'da Cumhuriyetçilerin olayı hasıraltı etme gayretini sivri bir dil ile haberlerine taşımaktan çekinmemiştir. Davalar sürdükçe ve yeni olaylar açığa çıktıkça Skandal, Demokrat Parti merkezine karşı yapılan kanun dışı eylemleri gölgede bırakan bir kapsam ve ivme kazanmıştır. Dolayısıyla konu Türk basınında da aynı hızda gündem olmuştur.

2.1. Köşe Yazıları

2.1.1. Amerikan Kongresi'nin Silah Ambargosu Hakkındaki Görüşleri

Milliyet gazetesindeki bir köşe yazısında Amerikan Kongresi'nin ikinci Kıbrıs müdahalesi sonrasında Türkiye'ye uygulamış olduğu silah ambargosu ile ilgili Kongre'deki bazı görüşler ortaya konulmuştur. Sami Kohen'in 15 Temmuz 1975'de Milliyet gazetesinde kaleme aldığı köşe yazısında silah ambargosunun kaldırılması için kulis faaliyetlerinin hızla sürdüğü dile getirilirken Rum kulisinin büyük çoğunlukta olduğu Kongre'de, Türkiye lehine karar çıkması konusunda Henry Kissinger'ın ve Başkan Gerald Ford'un bütün ağırlıklarını kullandıkları belirtilmiştir. Kohen'e göre Kongre'de üyeler arasında farklı görüşler hâkimdir. Bazı görüşlere göre, Kongre'nin Türk hükümetine güvenmesi gerekmektedir. Bu görüş sahibi üyeler, Türkiye'nin ABD için güvenilir bir dost olduğunu çoktan ispatladığını ve Türkiye'ye baskı yapmanın haksızlık ve yanlış bir davranış olacağını belirterek, bu durumun Türk-Amerikan ilişkilerini zedeleyeceğini düşünmüşlerdir. Ancak bir yandan da Türkiye'nin Kıbrıs'ta daha uzlaşıcı davranması, özellikle göçmenler konusunda bazı jestler yapması gerektiği kanısındadırlar.

Kongre'de bu görüşe sahip üyelerin bazı dayanakları bulunmaktadır. Yazar bu dayanakları 7 ayrı madde altında incelemiştir. Bunlardan birincisi, Rum kulisinin olumsuz etkisidir. Kıbrıs olaylarından sonra çeşitli Rum kuruluşları, konuyla uzaktan yakından ilgisi ve bilgisi olmayan Amerikan vatandaşlarının üzerinde adeta bir beyin yıkama kampanyası yürütmüşler ve çeşitli propaganda yollarıyla güçlenmişlerdir. Bazı Kongre üyeleri “ABD, ambargo kararını Rum kulisi sonucunda uyguladı.” düşüncesine tamamen karşı çıkmışlardır. Konunun böyle değerlendirilmesini kabul etmedikleri için ambargoya karşı çıkmalarını büyük çoğunlukla bu sebebe dayandırmışlardır. Ambargo karşıtlarının ikinci dayanağı ise Kongre'nin Kissinger ve Ford ile arasının açılmasından dolayı bu kararın çıkmasının Türkiye için talihsiz bir durum olduğunu düşünmeleridir. Onlara göre, Kongre'deki bazı üyeler, Kissinger'ın politikalarına alerji duymaktadırlar. Kissinger'ın, Nixon'ın adamı olduğunu düşünerek onun politikalarına muhalefet etmek için ambargo kararını desteklemişlerdir. Kongre üyelerinin üçüncü dayanakları ise Watergate Skandalı'ndan sonra Kongre'nin “kanun ve ilkelere riayet” konusunda daha çok hassaslaşmasıdır. Bu yüzden Türkiye'nin Amerikan silahlarını Kıbrıs'ta kullanması,

mevcut anlaşmalara aykırı görünmekte olduğu için ambargo kararı “kanunların ihlalinin” bir bedeli olmuştur. Ambargo karşıtlarının, Türkiye’ye silah ambargosu kararının konulmasının sebepleri konusundaki dördüncü beyanı, aksi bir kararın “kötü bir emsal” yaratabileceğini düşünmeleri olmuştur. Ambargonun kaldırılması hâlinde Amerika’dan silah yardımı alan diğer ülkeler bu silahları birbirine karşı kullanabilir duruma geleceği endişesi oluşmuştur.

Beşinci olarak; seçildikleri bölgede uyuşturucu madde sorunu çok ciddi olan bazı Kongre üyeleri ise tüm bunların dışında haşhaş meselesinden dolayı ambargoyu desteklemiştir. Türkiye yeniden haşhaş üretmeye başladığı için ambargo kararını alakasızca destekleyen temsilciler, daha çok kendi seçmenlerine sempatik görünebilmek için bunu yapmışlardır. Altıncı dayanak ise Kıbrıs konusu ile ilgili fazla bilgisi olmayan, Türkiye’ye karşı hiçbir husumet beslemeyen ve kesin bir eğilimi bulunmayan üyeler, çoğunluğa uyma gayesi ile Türkiye aleyhine tutum sergilemişlerdir. Elbette ki Ford ve Kissinger karşıtları bu ortada kalmış kişileri kolaylıkla kendi saflarına çekmiştir.

Ambargo kararının Kongre’de onanmasındaki yedinci ve en büyük dayanak ise, Türk lobisinin Rum lobisi karşısında daha az etkili olmasıdır. ABD’deki Yunan Elçiliği büyük firmalarla anlaşma sağlayıp para karşılığında her türlü reklam ve propaganda aracını kullanmıştır. Buna karşılık Amerika’daki Türk Lobisi olan biten karşısında “seyirci” kalmıştır. Sami Kohen kendi sözleriyle bu durumu şöyle ifade etmektedir;

“Ankara, bıçak kemiğe dayanınca Türk sesinin duyulması için İnan, Birgi gibi etkili kişiler göndermiştir. Nitekim gerek onların gerekse Büyükelçi Esenbel’in kişisel çabalarından da anlaşılacağı gibi, son zamanlarda birçok üyeler Türkiye’ye meyiletmeğe başlamışlardır. Türk dostu bir Amerikalı Kongre üyesi bana şöyle demiştir: *‘Türkler daha baştan ABD’de ve Kongre çevrelerinde dertlerini iyice anlatsalardı, inan ki, diğer faktörlere rağmen ambargo kararı üst üste üç kez çıkmazdı’*” (Kohen, 15 Temmuz 1975: 6)

Kohen’e göre Kongre’nin hükümete meydan okurcasına dış politikada kendine göre bir yol çizmesi nispeten yeni bir gelişmedir. Ford’un başkanlık koltuğuna seçilmeden oturması ve bu mevkie göre fazla yetenekli görülmemesi, bu uyuşmazlıkta rol oynamaktadır. Ancak Kongre’nin “uyanması” ve hükümete karşı açıkça cephe almasında asıl rolü Vietnam Savaşı ve Watergate Skandalı oynamıştır (Kohen, 10 Şubat 1976: 7). Bu iki olaydan sonra ABD’de yönetimin mutlak hâkimiyeti sona ermiştir. Senato ve Meclis, uzun bir süre yönetimin rakibi olarak faaliyet göstermiştir.

2.1.2 Yeni Dünya, Yeni Amerika ve Yeni İnfiratçılık

Watergate Skandalı'nın Amerika'yı sürüklediği anayasal buhran, ülkeyi Batı savunma sisteminin liderliğini gereğince yapamayacak bir hâle sokmuştur. ABD, Türkiye'ye uygulanan ambargo kararında Kongre'nin ısrar edişinde de görüldüğü gibi, iç çelişkiler içinde bocalamaktadır. Prof. Dr. Aydın Yalçın'ın Milliyet gazetesindeki düşünce yazısına göre; Kongre'nin ambargo kararındaki ısrarını, Amerika'yı iyi tanımayanlar, yüzeysel görüntülere göre duygusal fikirler yürüterek “Yunan lobisinden, Türk düşmanlığından” söz edebilmektedir. Aslında bunlar hiç ihmal edilmemesi gereken unsurlardır. Fakat üzerinde durulması gereken temel fikir, dünya politikasında ve Amerika'nın iç hayatında bir süredir oluşmakta olan bazı olaylara dikkat çekmektir. Yani Yalçın'a göre Kıbrıs, silah ambargosu, afyon meselesi gibi konular, aslında ortaya çıkmakta olan yeni unsurlara ortam hazırlamıştır (Yalçın, 4 Ağustos 1975: 2).

İrkçi hareketler, uyuşturucu kullanımındaki artış, Vietnam yenilgisi ve son olarak Watergate olayıyla gün yüzüne çıkan yasama ve yürütme organları arasındaki çatışma, Amerika'yı her sorunu yeniden muhakeme etmeye zorlamıştır. Bu noktada Yalçın, Amerikan dış politikasının George Kennan, Zbigniew Brzezinski, gibi ünlü düşünürleri ve Max Lerner gibi tarihçilerinin yayınlarında Amerika'nın dünyadaki yeri konusunda yeni bir düşünce akımının başladığını iddia ettiklerini belirtmiştir. Amerika'da 70'li yıllarda Vietnam yenilgisi ve Watergate Skandalı ile “Yeni İnfiratçılık (yalnızcılık)” akımı yayılmaya başlamıştır. Yalçın'a göre bu durum, Amerikan demokrasisinde en iyi tahlilleri yapmış olan Alexis de Tocqueville'nin de işaret ettiği ciddi bir sorunu ortaya çıkarmıştır; Amerikan kamuoyunun dış politika üzerindeki etkisi ve Temsilciler Meclisi ile Senato'nun dış politika konularındaki rolü problemi, Amerika'yı hem anayasal hem de dış ilişkiler açısından ciddi bir buhrana sürüklemiştir (Yalçın, 4 Ağustos 1975: 2).

Yine Aydın Yalçın'a göre bu durum Türkiye'nin dışında geliştiği için, konunun Kıbrıs buhranı ile ve orada Rumlara verilecek ödünle pek ilgisi yoktur. Bu yeni durum tamamen Amerika'nın dünyadaki rolünü yeniden gözden geçirmesiyle ilgili bir eğilimdir. Dolayısıyla Türkiye'nin küsmesine, Batı'dan yüz çevirmesine gerek yoktur. Çünkü Türkiye, Batı'nın maddi yardımları ile varlığını sürdüren bir devlet değildir. Türkiye her alanda kendisini ispatlamış bir devlettir. Öte yandan dünyada da dengeler değişmiştir. Çin ve Japonya gibi yeni kuvvetler oluşurken İslam ülkeleri ve Üçüncü Dünya devletleri

uluslararası ilişkilerde yeni roller edinmişlerdir. Değişen konjonktürün etkisi de göz önünde bulundurulduğunda Türkiye, Amerika ile yaşanan gerginliklerden etkilenecek bir ülke konumunda değildir. Türkiye için Kıbrıs meselesi, Amerika'nın talep ettiği şekilde "ufak tavizlerle" çözümlenebilecek kadar basit bir mesele değildir. Türkiye'nin bünyesi, Amerika'nın desteğini çekmesiyle ve ambargo uygulamasıyla çökmeyecek kadar sağlamdır. Türkiye, Sovyetler Birliği, Yakın Doğu ve İslam ülkeleriyle yakın ilişkiler içine girebilecek ve her türlü durumda hür bir demokrasi ve hür bir politikayla varlığını devam ettirebilecek, kendine güveni olan bir devlettir.

Dolayısıyla Aydın Yalçın'ın ifadesi özetlenecek olursa; böyle bir çerçeve içerisinde Türkiye'nin dünyadaki konumu yeniden değerlendirilmeli ve Amerika'nın iç siyasi gelişmelerinin Türkiye'yi etkilemesine izin verilmemelidir. Unutulmamalıdır ki Türk dış politikası, Watergate Skandalı sonucunda Amerikan yönetiminde yaşanan değişimler neticesinde yeniden şekillenecek kadar hassas değildir.

2.1.3. Türkiye, ABD'ye Ödün Vermeli Midir?

23 Şubat 1976'da Amiral Sezai Orkunt'un Milliyet gazetesindeki yazısında belirttiği üzere; ABD'nin 1974-1976 dönemindeki iç politika çekişmelerinin sonucunda Türkiye-ABD ilişkileri olumsuz yönde etkilenmiştir. Türkiye de bu iç politik kargaşanın bir parçası hâline getirilmek istenmiştir. Diğer taraftan Nixon'ın istifasından sonra seçime girmeden başkan olan Gerald Ford, muhalefet tarafından hem iç politikada hem de dış politikada başarısız duruma getirilmeye çalışılırken Ford yönetimi ise içte ve dışta başarı arayışına girmiştir. Tam da bu noktada Başkan Ford, Kıbrıs konusunda bir başarı sağlayabilmek üzere Türkiye'den ödün vermesini beklemiştir. Aynı zamanda Kissinger da almış olduğu dış politik başarılarının devamına muhtaç durumda kalmıştır. Ancak burada bir çelişki var ki ne Kongre ne de Ford yönetimi Yunanistan'dan ve Makarios'tan bir talepte bulunmamıştır. Orkunt'a göre uluslararası hukuk çerçevesinde Kıbrıs'a müdahale hakkını kullanan Türkiye'nin vereceği toprak ve idari ödünlerle, Amerikan Başkanının ve Dışişleri Bakanının başarısının egale edileceği zannedilmiştir. Bu sebeple Türkiye'nin bu konuda katı olması gerekmektedir.

Bunların yanı sıra Amerika’da başkanlık seçiminde olduğu kadar Senato seçimleri de önemsenmektedir.⁷³ Bu seçimlerde de azınlık oylarının ehemmiyeti büyüktür. Dolayısıyla Kongre üyelerinin, seçim şansları bakımından Rum asıllı Amerikalıların oylarına muhtaç oldukları düşünülmüştür. Buradan da görülmektedir ki Türkiye, ABD’nin iç siyasetinin akıntısına ister istemez kapılmıştır.

Amerika’nın Türkiye’ye ambargo uygulamasının altında yatan bir diğer sebep de Türkiye’nin Silahlı Kuvvetlerini Amerikan kaynaklı silah, mühimmat ve malzeme ile teçhiz etmesidir. Kongre’ye göre bu durum Türkiye’nin politik alanda kısıtlayan ve Türkiye’yi herhangi bir alanda ödün vermeye zorlayan bir nitelik taşımıştır. Ancak unutulmamalıdır ki Türkiye de hem NATO için hem de ABD için en önemli istihbarat merkezlerinden biridir. Yani ABD muhabere konusunda Türkiye’deki üslere muhtaç bir konumdadır. O yüzden ki Türkiye, Kıbrıs meselesi konusunda Amerika’ya ödün vermek zorunda değildir (Orkunt, 23 Şubat 1976: 2).

2.1.4. Türk Lobisinin Yaptırım Gücü: Bülent Ecevit’in Yorumu

Milliyet gazetesi 31 Ağustos 1976 yılında, Bülent Ecevit’in Özgür İnsan dergisinde yayınlanmış olan makalesine yer vermiştir. Ecevit bu yazısında Türkiye-ABD arasında yaşanan krizin sadece hükümetler düzeyinde olmadığını, aynı zamanda Amerikan kamuoyunun kriz üzerindeki etkisinin yadsınamaz bir önemi olduğunu belirtmiştir. Ecevit kamuoyunun dış politikadaki etkisinin nedenlerini aşağıdaki gibi maddelendirmiştir (Ecevit, 31 Ağustos 1976: 6).

- Amerikan toplumunu olağanüstü ölçüde açık ve özeleştiriyeye yatkın olması.
- Etnik grupların iç politikada çok belirgin olmayan ağırlıklarını, dış politikaya abartarak yansıtabiliyor olması.
- Amerikan basınının, radyo ve televizyonunun reklam gelirlerine aşırı bağımlılığı ve etnik grupların bu gelire en küçük katkılarını bile baskı aracı olarak kullanması.
- Amerikan siyasal sisteminin özellikleri dolayısıyla, Kongre’nin elinde yönetimi dış ilişkiler bakımından sınırlayabilecek güce sahip olması.

⁷³ 1976 yılında Amerika’da Senato seçimleri gerçekleştirilmiştir.

Ecevit'e göre Amerikan kamuoyunun Türkiye lehine bir tutum sergilemesi için Amerika'da yaşayan Türk vatandaşlarının ve Türk lobisinin etkisini artırması gerekmektedir. Amerikan halkına, Türkiye'nin dış politikasındaki temel hedeflerinin ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki haklı mücadelesinin anlatılması, bu doğrultuda kamuoyunu olumlu yönde etkileme konusunda başarılı olunabilmesi için Türklerin özenli bir şekilde örgütlenmesi elzemdir. Bu noktada etkili bir Türk lobisi oluşturabilmek için Türk hükümetine büyük görevler düşmektedir. Sadece Kıbrıs meselesi için değil, Türk-Amerikan ilişkilerinde etkili olan her konuda bu iletişim ağının kurulması önem arz edecektir (Ecevit, 31 Ağustos 1976: 6).

Ecevit'e göre, Kıbrıs konusunda Türkiye aleyhinde yaşanan gelişmeler bir kenara bırakıldığında Amerikan yönetiminin ilk kez Türkiye'ye bu denli iyi niyet gösterdiği görülmüştür. Her ne kadar Başkan Ford ve Dışişleri Bakanı Kissinger kamuoyu ve Kongre tarafından ağır eleştiri altında olsalar da Watergate Skandalı sebebiyle Nixon başkanlığının sona ermesinden kaynaklanan çetin bir iç politika ortamında bile Türkiye'ye karşı iyi niyet sergilemişlerdir. Ecevit bunun nedenini açıklarken, Türkiye'nin stratejik anlamda ne ölçüde önemli bir müttefik olduğunun Amerika Birleşik Devletlerince çok iyi bilinmesinin ve kabullenilmesinin olduğunu öne sürmektedir. Kıbrıs Harekâtı'nda ve sonrasında Türkiye'ye evvela iyi niyetle yaklaşılması bir yana, ABD iç veya dış politikasında ne olursa olsun; yönetimin, kamuoyuna ve Kongre'ye ters düşecek bir tutum uygulaması mümkün değildir. Böyle bir tutum sergilendiği takdirde, bu davranış en nihayetinde Amerika'nın siyasal sisteminin işleyişi tarafından doğal bir süreçle soğurulmaktadır. Bir başka deyişle, Amerikan siyasal sistemi karar alma konusunda böyle bir tek başınalığa belirli bir sınıra kadar müsaade etmektedir. Sonrasında sistemin erkler arası denetleme mekanizması devreye girerek kendi içinde hukuka aykırılığı absorbe etmektedir. Dolayısıyla bu noktada Ecevit, Amerika'da Türkiye lehine bir politika izlenebilmesi için karar vericilerin iyi niyetini beklemek yerine, öncelikle Amerikan kamuoyunun ve Kongre'nin fikirlerini değiştirmenin elzem olduğunu belirtmektedir. Kongre üyeleri için en önemli olan şey seçimde alacakları oy sayısı olduğu için Kıbrıs meselesinde Türkiye yanlısı bir tutum sergileyecek seçmenlerin sayısının artırılması önemlidir. Bunun için de Türk lobisinin, Türkiye'yi ilgilendiren konularda her zaman olduğundan çok daha faal olması gerekmektedir.

2.2. Alternatif Bir Değerlendirme

Yukarıda anlatılanların ışığında, bu tezin yazılış amacındaki “Watergate’in Türk dış politikasına etkisi” iddiası, Kıbrıs meselesi özelinde değerlendirildiğinde, Henry Kissinger’in bu etki sürecinde başrol oynadığı görülmesiyle desteklenmiştir. Watergate Skandalı’nın başrolünde Nixon varken, yönetimin çöküş günlerinde Nixon’ın en yakınında olmasına rağmen Kissinger ön planda durmaya devam etmiştir. Kissinger’in skandala karıştığına dair herhangi bir kanıt bulunmamakla birlikte, onun Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilenmesi dikkat çekmektedir. Bu noktada doğru soruyu sormak gerekmektedir; “Watergate Skandalı olmasaydı ve Nixon’ın gücü zayıflamasaydı, Kissinger dış politikada bu denli aktif olup Kıbrıs meselesine yön verebilir miydi?” ya da “Watergate Skandalı olmasaydı, Türkiye’ye uygulanacak ambargo kararı Kongre’den geçer miydi?”

Kissinger ve Nixon’ı temelde birbirinden ayıran ve aynı zamanda birbirine benzeten en temel özelliklerden biri, her ikisinin de son derece dindar olmasıdır. Kissinger dindar bir Yahudi iken Nixon ise dindar bir Hristiyan’dır. Bu durumda Nixon’ın Kıbrıs meselesi konusunda -eğer başkanlıktan istifa etmeseydi- Kissinger’den farklı bir politika izleyebileceğini öngörmek, kesin olarak doğru olmasa da yanlış bir ifade de olmayacaktır. Üçüncü bölümde de değinileceği üzere, Nixon seçim kampanyalarında Rum lobisinden ve Yunan cuntasından maddi destek almıştır. Bu durum, Nixon’ın Rumlarla olan iyi ilişkilerinin bir göstergesidir. Ayrıca Watergate Skandalı sebebiyle istifa edene kadar, Rum asıllı Spiro Agnew başkan yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Tüm bunlara ek olarak Nixon, bizzat kendisine ait ses kaydında Yahudilerden ne kadar nefret ettiğini ifade etmiştir.⁷⁴ Bu göstergeler bir araya geldiğinde, Watergate Skandalı’nın gün yüzüne çıkmamış olduğu bir senaryoda Nixon’ın Kıbrıs meselesi ile ilgili Rumları destekleyeceğini varsaymak mümkündür. Bu hususta dikkat edilmesi gereken nokta, Yahudilerin Kıbrıs meselesi ve Kıbrıs Barış Harekâtı hakkında ne düşündüğü ve nasıl bir politika izlediğidir. İsrail’in ve Yahudilerin Kıbrıs politikası anlaşıldığı takdirde, bu iddianın çıkış noktası da anlaşılabilecektir.

⁷⁴ Birinci bölümde bu kayda yer verilmiştir. Bkz: sayfa 26

Bu anlamda ilk olarak değinilmesi gereken konu, İsrail'in 1960'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından (dolayısıyla Kıbrıslı Rumlar tarafından) tanınması, ancak Yunanistan tarafından resmi olarak tanınmaması konusudur. Bu noktada adadaki Kıbrıslı Rumların İsrail tarihindeki yeri incelenmelidir. Avrupa'da Nazi zulmünden kaçan Yahudilerin bir kısmı, Türklerin yardımıyla Türkiye'nin büyük şehirlerinde iskân ettirilmiştir. Ancak İsrail'e göç etmek isteyen Yahudiler ise Türkiye'den geçerek Kıbrıs'ta Yahudi kamplarında yaşamış, daha sonra Kıbrıslı Rumların desteği ile Filistin topraklarına geçmiştir (Keser, 2021). Bu olaydan itibaren Yahudiler, Yunanistan'daki Rumlara göre Kıbrıslı Rumlara karşı daha ılımlı olmuşlardır.

Bilindiği üzere Türkiye'nin İsrail ile ilişkileri görünürde olumlu sürmese bile, perde arkasında temaslar muhakkak devam etmiştir. Bunun en önemli sebebi, daha önce de belirtildiği üzere, Türkiye'nin dönemin şartlarından dolayı Birleşmiş Milletler gibi platformlarda Kıbrıs Meselesi ile ilgili kararlarda Arapların desteğini kaybetmek istememesidir. Bu nedenle Türkiye, Arap ülkeleriyle ters düşmemek adına İsrail ile olan ilişkilerini aşikâr etmekten kaçınmıştır. Ancak sanılanın aksine Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde, sırasında ve sonrasında Araplardan beklenen destek bulunamamıştır. Nitekim Harekât zamanında Kıbrıslı Rumlara silah ve askeri destek sağlayan ülke, Mısır olmuştur. Ancak İsrail, Rumların kendilerinden istediği silah sevkiyatı talebini reddetmiştir. Bunların yanı sıra Kıbrıs Harekâtı sırasında bir iletişimsizlik ve yanlış bilgilendirme sonucu Akdeniz açıklarında bir Türk gemisi (Kocatepe), Yunan gemisi zannedilerek Türk hava donanması tarafından vurulmuştur. 67 Mehmetçik'in şehit olduğu gemiden sağ kurtulan 42 Türk askeri, 24 saat sonra İsrail'e ait "Mevuot Yam" isimli bir deniz okulunun tatbikat gemisi tarafından bulunmuş ve İsrail yetkililerinin de onayıyla kurtarılmıştır (Benmayor, 1998). İsrail o dönemde yalnızca bu konularda Türkiye'yi desteklemekle kalmamış, aynı zamanda ABD'nin ambargo kararının kaldırılması konusunda Yahudi lobisini devreye sokarak Amerikan Kongresi'nde Yunan lobisine karşı Türkiye'yi desteklemiştir (Russadoff, 1981). Bu destek elbette ki ambargonun kaldırılmasının nedeni olarak gösterilemez ancak yine de Yahudi lobisinin etkisi, Türk-İsrail ilişkilerinde siyasi bir kaldıraç olarak kullanılmıştır.⁷⁵ Nitekim

⁷⁵ Yahudi lobisinin o dönemde ABD'deki Türk büyükelçiliği ile ilişkileri için bkz: BENGIO, O. "The Turkish-Israeli Relationship: Changing Ties of Middle Eastern Outsiders" (2004) Palgrave Macmillan, USA

ABD'nin eski Türkiye Büyükelçisi Mortan Abramowitz'in belirttiği gibi, “Düşman Araplar denizinde yakın dost bir Müslüman devletin olması, İsrail için siyasi ve psikolojik önem taşımaktadır”.⁷⁶

Yeniden konuya dönülecek olursa, Yahudilerin Kıbrıs Harekâtı konusundaki tutumu değerlendirildiğinde, bir Yahudi olarak ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın da buna paralel bir politika izlemesinin tesadüf olup olmadığı sorusu akıllara gelmektedir. Hem ABD için hem de İsrail için, Enosis'in gerçekleşmesi ve Kıbrıs'ın tamamen Yunanistan'a bağlanması bir tehdit unsuru oluşturabileceği için Kissinger, alenen NATO'nun güneydoğu cephesinde istikrarın sağlanması çağrısında bulunurken diğer taraftan Yunanları adada bir darbeye önderlik etmeye zımnen cesaretlendirmiştir. Akabinde darbenin ardından kuvvetle muhtemel gerçekleşecek olan bir Türk müdahalesini de olumsuz karşılayacak bir tavır sergilemekten kaçınmıştır. Ayrıca Kongre'nin ambargo kararına karşı direnmiş, bunun Türk-Amerikan ilişkilerini zedeleyeceğini ifade etmiştir.

“Alternatif Tarih” kuramı ile net ve doğru bir çıkarım yapmak mümkün değildir. Ancak Watergate Skandalı'nın hiç gerçekleşmediği ya da gerçekleşse bile gizli kalmaya devam ettiği bir senaryoda Türk dış politikasında ne gibi gelişmeler yaşanacağı üzerine düşünmek, olayları değerlendirme açısından faydalı olacaktır. Böyle bir senaryoda Rum kesimi ile yakın ilişkileri bulunan Nixon yönetiminin, Kıbrıs Harekâtı'nın gerçekleşmesine engel olacağı yorumunu yapmak mümkündür. Ancak yine de bu ihtimaller hiçbir zaman tam anlamıyla Watergate'in ve Nixon'ın istifasının, Kissinger'a belirli bir süre neredeyse ABD Başkanı kadar söz sahibi olma hakkı doğurması arasındaki ilişkiyi açıklayamaz. Sonuç itibarıyla tüm bu ihtimaller birer iddiadır ve yalnızca farklı bakış açılarıyla analiz yapılması açısından ortaya konulmuştur.

ABD'nin o dönemki politikasını yalnızca Nixon ve Kissinger'ın ideolojik yaklaşımlarıyla ele almak, olayların anlaşılabilmesi için yeterli değildir. Rasyonel olarak bakıldığında, ABD'nin Kıbrıs meselesindeki tutumunda Acheson Planı'nın sınır olarak belirlendiği, ancak bu sınırlara ulaşılması hususunda, farklı isimlerin farklı taktikler

YILMAZ, Ş. “Impact of Lobbies on Turkish-American Relations” (2003) Turkish-American Relations: Past, Present, and Future, Norman Stone, Londra, ss: 181-206

⁷⁶ Tel Aviv Üniversitesi'nde görev yapan Prof. Dr. Ofra Bengio, İsrail-Türkiye arasında perde arkasında yürütülen bu ilişkiyi “Hayalet İttifak” olarak nitelendirmiştir.

geliştirdiği görülmektedir. Kissinger'ın bu doğrultuda izlediği politikanın, ABD'nin Kıbrıs politikasındaki genel stratejisine aykırı olarak ilerlediğini söylemek yanlış bir ifade olacaktır. Çünkü Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleşirken Kissinger, esasında Türkiye'nin Acheson Planı'nın öngördüğü bölgelere kadar ilerlemesinde beis görmemiş, yukarıda da açıklandığı gibi Harekât devam ederken Türkiye'yi engelleyecek herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Ancak ikinci harekât karşısında Türkiye'nin öngörülenden daha fazla toprak aldığı gerekçesi, ABD'nin Kıbrıs konusundaki genel stratejisinin ötesine geçilmesi olarak algılanmıştır. Bu sebeple ABD'nin çizmiş olduğu sınırların aşıldığı düşünülmüş, Türkiye'ye karşı birinci harekâta kıyasla daha sert bir tutum sergilenmiştir.

Tarih, “tartışılmaz bir gerçek” değildir. Bu sebeple sorgulanması ve farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. Yukarıda bahsedilen ihtimaller göz önünde bulundurulduğunda, Watergate Skandalı'nın sonuçlarının, Türkiye açısından ne ölçüde önemli olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

2.3. Sol Basının Yaklaşımı

Watergate Skandalı döneminde, Türkiye'de sosyalist düşüncüyü tahkim ve temsil eden sol basının yapmış olduğu yayınlar detaylı olarak incelenmiştir. Gazetelerden ziyade dergilerde vücut bulan sol görüşlü yayınların genel anlamda Sovyetler Birliği'nin olaylara yaklaşımıyla paralel olarak ilerlediğini söylemek mümkündür.

70'li yıllarda Doğu-Batı yakınlaşması yeni bir döneme girmişken Amerikan başkanının güçlü ve itibarlı olması gerekmektedir. Bu nedenle Watergate'in ABD'nin dış ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceği, Hindistan'da veya Orta Doğu'da bazı güçlerin bu durumdan faydalanabileceği tartışılmıştır. ABD'nin sadece hasımları karşısında değil, dostlarıyla olan ilişkileri konusunda da güvensizlik ortamı oluşabileceği yönündeki düşünceler artmıştır. Ancak bu tartışmalara rağmen o dönemde Amerika ile karşılıklı iş birliğini artırmaya yönelmiş Sovyetler Birliği'nde, Watergate Skandalı “önemsiz bir olay” gibi yer almıştır. Bir başka ifadeyle, Watergate olayı Washington-Moskova ilişkilerini yok denecek kadar az etkilemiştir. Sovyet basınında, Watergate Skandalı'na kayda değer bir yer verilmemiştir. Dolayısıyla buna paralel olarak Türkiye'de merkez-sol çizgisinde yayınlar yapan basında da durum aynı olmuştur.

Birinci bölümde Rosenau'nun Bağntı Politikasına kısaca değinilmiştir. Ancak bu noktada tekrar ele alınacak olursa, Bağntı Politikasına göre dış politikanın belirlenmesinde devletlerin karar vericilerinin niyeti önemlidir. Bu niyet kimi zaman davranışlardan, kimi zaman sembolik veya sözlü eylemlerden çıkarım yapılarak gözlemlenebilir. Bazen niyetin kendisi doğrudan gözlemlenemediği için liderler arasındaki diplomatik anlaşmalar ve bireysel iletişim, ulusal eylem veya politikalara yön verebilmektedir (Papp, 1976: 5). Buradan yola çıkıldığında, iç ve dış ilişkiler arasındaki gerçek bağlantıyı sağlayan şeyin, bir ulusun siyasi ve diplomatik liderliği olduğu söylenebilir. Nixon-Brejnev arasında “yakın” sayılabilecek ikili görüşmeler, o dönemde iki kutup arasındaki gerilimin azaltılmasında büyük rol oynamıştır.⁷⁷ Dolayısıyla Bağntı Teorisine göre Nixon-Brejnev arasında kurulan yakın ilişkinin, Sovyet-Amerikan ilişkilerinde Watergate Skandalı'nın olumsuz etkisini kırdığı yorumunu yapmak mümkündür.⁷⁸

Sovyetler Birliği için Watergate olayı temelde ülke içinde iktidar mücadelesinden kaynaklanan, Amerika Birleşik Devletleri'nde Nixon'ın yumuşama politikasına karşı muhalefetin neden olduğu bir mücadele olarak yorumlanmıştır. Watergate'in Sovyet basınında sınırlı olarak ele alınması, 1973 yılına kadar sürmüştür. 1973 yılının baharında ABD'de Nixon muhalefeti arttıkça, Brejnev olay hakkında yorum yapmanın uygun olmayacağını vurgulamıştır (Papp, 1976: 6). Sovyetler Birliği, Amerikan liderinin olası bir kaybının ABD-Sovyet ilişkilerini -Franklin Roosevelt'in 1945'teki ölümünün halef başkanın SSCB'ye daha düşman hale getirmesi gibi- tehlikeye atabilme ihtimalinden tevehhüm etmiştir.

ABD'de zamanla yeni olayların gün yüzüne çıkmasıyla, Başkan Yardımcısı Spiro Agnew'in istifası ve Savcı Archibald Cox'un görevden alınmasından sonra Ekim ayı sonlarında New York Times gazetesi, Temsilciler Meclisi Yargı Komitesi'nin Nixon'ı görevden alma konusunda ön yargılama sürecinin başladığını bildirmiştir (Times, 24

⁷⁷ Nixon ve Brejnev'in yakın görüşmelerinin bir fotoğrafı için bkz: EK-1: Fotoğraf 11

⁷⁸ Yumuşama Dönemi'nde etkili olan iki doktrin; Nixon Doktrini ve Brejnev Doktrini ile ilgili detaylı bilgiler için bkz:

Kimball, J. (2006) “*The Nixon Doctrine: A Saga of Misunderstanding*”, Presidential Studies Quarterly, Vol. 36, No. 1, s. 59-74, Presidential Doctrines (<https://www.jstor.org/stable/27552747>) ve Mithcell, Judson R. (1972), “*The Brezhnev Doctrine and Communist Ideology*”, The Review of Politics, Vol. 34, No. 2, s. 190-209, Cambridge University Press, (<https://www.jstor.org/stable/1406470>)

Ekim 1973). Bu haberlerden sonra Sovyet basınında Nixon'ın başkanlık süreci hakkındaki belirsizliklerin Amerikan dış politikasındaki olası hamlelerin öngörülememesine neden olduğu belirtilmiştir (Papp, 1976: 6). Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nde, Nixon'ın başına gelenlerin sorumlusunun Birleşik Devletler'deki detantı bozmaya çalışan güçler olduğuna dair görüşler beyan edilmiştir.

Sonuç olarak Sovyetler Birliği'nde ve dolayısıyla Türkiye'deki sol kesimde Watergate Skandalı, başkanlık iktidarı üzerindeki anayasal bir kısıtlama meselesi olarak değil, daha ziyade Nixon'ı görevden alma kararına, gazetelere ve demokratlara karşı çıkan aşırı sağcıların bir komplosu olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Sovyetlerin, Skandal'ın iç siyasi çatışmanın bir tezahürü olduğu şeklindeki tutumuyla, Watergate'in Sovyet-Amerikan ilişkileri üzerindeki etkisini azaltmak için bilinçli bir çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Nixon'ın siyasi gücü 1973 sonbaharında düşüşe geçtiğinde, Sovyet-Amerikan ilişkileri arasında nispeten bir soğukluk yaşanmıştır. Ancak bunun yegâne nedeninin Watergate olduğunu varsaymak yanlış olacaktır. O dönemde Orta Doğu'da patlak veren Arap-İsrail Savaşı'nda, her iki ülke de silahlı kuvvetlerini alarma geçirdiği için iki süper güç arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu durum yumuşama sürecini önemli ölçüde yavaşlatmıştır. Bu nedenle yumuşama sürecindeki yavaşlamanın sebebini Watergate Skandalı'na indirgemek doğru olmamaktadır.

Türkiye'deki sol görüşü yansıtan dergiler incelendiğinde her ne kadar Watergate Skandalı ile ilgili kayda değer bir fikir beyanı veya haberle karşılaşılmasa da Kıbrıs Barış Harekâtı konusunda bazı düşüncelerin ortaya konulduğu görülmektedir. 1970-1975 yılları arasında yayın yapmış olan sol dergiler olarak; "Atılım", "1 Mayıs", "Çağımız", "DİSK" ve "Durum" isimli dergiler incelenmiştir. Söz konusu yayınlarda, dünyada gelişen olaylara yer verilen bölümlerde bile Watergate'den bahsedilmemiştir. Ancak dergilerin Kıbrıs meselesiyle yakından ilgilendiği görülmüştür. Bu hususta Kıbrıs'ta Yunanistan'ın yapmış olduğu darbe şiddetle kınanarak, bunun Amerika'nın ve CIA'nın emperyalist bir planı olduğu yorumları yapılmıştır. Türkiye Komünist Partisi'nin Kıbrıs manifestosu dergilerde yayınlanmış ve hem Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin hem de Yunan halkının ortak düşmanının emperyalizm ve NATO olduğu vurgulanmıştır.

"(...) Yunan cuntası Kıbrıs'a karşı saldırıya geçerken Adayı 'kurtarmak' gibi sözler ettiydi. Oysa bu sözlerin ardında Kıbrıs'ın bağımsızlık ve egemenlik haklarını çiğnemek, Adayı Yunanistan'a katmak amaçları vardı. (...) Bu koşullarda karagün

dostumuz Sovyetler Birliği ile daha yakın, daha içten ilişkiler kurmak hem ulusal menfaatlerimiz hem de bölgede barış ve güvenliğin yeniden güçlenmesi bakımından bir zorunluluktur. (...) Olayların süreci şu gerçeği bir kez daha doğruluyor: NATO harp, kışkırtıcılık, saldırganlık ocağıdır. Bugünkü çıbanbaşını koparan Amerikan emperyalizmi ve NATO'dur. NATO sık sık Türkiye'yi harpçi serüvenlere, ekonomik yıkımlara sürüklemiştir. NATO'dan çıkmak, ikili anlaşmaları yırtmak, NATO'nun, Amerika'nın topraklarımızdaki üslerini kaldırmak ve ilk adım olarak bu üslere girmek, onları kontrol altına almak zorunluluktur." (Atılım, 1974: 1)

Yukarıda Atılım dergisinden alıntılanan bölümün yanı sıra gazetede Türkiye'deki sol görüşün Enosis'e karşı olduğuna ve adadan tüm yabancı askerlerin çekilmesi gerektiğine dair düşünceler yayınlanmıştır. Sol düşünceye göre Sovyetler Birliği, evvelden beri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bölünmezliğini savunmuştur. Ancak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'a girmesi, Amerika'nın Türkiye'yi emperyalizmin kanlı serüvenlerine itmeye çalışması olarak yorumlanmıştır. Konuyla ilgili bir başka yorum ise şöyledir:

"(...) Türk ve Rum halkları kardeştir. Onları kendi menfaatleri için iç harbe sürüklemek isteyen diktacı faşistler, umduklarını bulamayacaklardır. Türk-Yunan emekçileri, ortak düşman emperyalizm ve faşizme karşı tek cephe hâlinde savaş vermelidir." (Çağımız, 1972: 25)

Dergi incelemelerinde açıkça görölmektedir ki Türkiye'de kendisini solcu olarak tanımlayan ve Türkiye Komünist Partisi'ne bağlı olan gruplar, Sovyetler Birliği'nin yürüttüğü politikalar ışığında ülke içinde faaliyetler göstermiştir. Nitekim dergilerde doğrudan Sovyetler Birliğine ve diğer ülkelerin sol partilerine atfedilen yazılar yayınlanmıştır. Örneğin Durum dergisinin 10 Aralık 1976'da yayınlanan 22. sayısında, Kıbrıs'taki sol parti olan AKEL'in kuruluş yıldönümü için Türkiye Komünist Partisi tarafından tebrik yazısı yayınlanmıştır. Aynı zamanda İsrail Komünist Partisi'ne ve Guadelup Komünist Partisi'ne (Fransa), emperyalizme karşı savaşlarında başarı temennilerini ileten, bir taraftan da Sovyetler Birliği'ne Brejnev'in doğum gününü tebrik içerikli mesajlar yayınlanmıştır.

Sol düşünceye göre, Amerikan emperyalizmi Yunanistan ve Makarios aracılığıyla Kıbrıs'ı bir üs gibi tutmayı planlasa da başarılı olamamıştır. Çünkü Makarios, emekçi halkın desteğini alarak emperyalizmin Yunan burjuvazisi aracılığıyla Kıbrıs'a hâkim olmasının önüne geçmiştir. Bunun yerine sosyalist ülkelerle yakın ilişkiler kurma yoluna giderek üçüncü dünya ülkeleri arasında yer almaya çalışmıştır. Yine Sovyet destekli sosyalist düşünceye göre bu durumdan memnun olmayan ABD, 1972 yazında Makarios'u

devirmek için kontrolü altındaki Yunan cuntası aracılığıyla Grivas'ı kullanarak adaya el koymaya çalışmıştır. Fakat Kıbrıslılar ve özellikle işçi sınıfı Makarios'un arkasında durmuştur. Yine de ABD, 15 Temmuz 1974'de Yunanistan'daki cuntanın Makarios'a karşı darbesini desteklemiş ve Sampson'u iş başına getirmiştir. Dolayısıyla sol düşünceye göre bu durum, ABD'nin Kıbrıs'ta sosyalist düşüncenin yayılmasına engel olma politikasının bir sonucudur. Onlara göre;

“Kıbrıs'ta gerçek barış, adadaki tüm emperyalizm kalıntılarının temizlenmesi ve anti emperyalist tam bağımsızlıktan yana demokratik güçlerin iş birliği ile kurulacaktır.” (İlke, 1974: 75)

Sonuç itibarıyla sol basın incelendiğinde kayda değer olarak Watergate ile ilgili herhangi bir yorum veya habere rastlanmamıştır. Bunun sebebi de Sovyetler Birliği'nin sosyalist çizgisi dışında yayın yapmayan bu dergilerin, yine bir dış politika konusunda Sovyetler Birliği'nin izlediği politika doğrultusunda bir tutum sergiledikleri düşünülmektedir. Dolayısıyla Sovyetler için gündem olmayan bir konu, Türkiye'deki sosyalistlerin gündeminde de görülmemektedir.

Bir konuyla ilgili araştırma yapılırken o konuyu aydınlatacak verilerin olması ve bu verilere erişilmesi, her zaman o konuyla ilgili bir sonuca ulaşıldığı anlamına gelmez. Bazen bir konu hakkında kaynak bulunmaması, yazılı bir ürünün olmaması veya o konunun yeterince konuşulmamış olması da bir sonuç olarak değerlendirilebilmektedir. Sol basında Watergate ile ilgili yazılı bir belgeye ulaşılamaması veya sol basının etkin bir şekilde bu konuya yer vermemesi, bu tezde sorulan araştırma sorularından birine; “Sovyetler Birliği'nin Watergate Skandalı karşısındaki tutumu nedir?” sorusuna bir yanıt olarak kabul edilebilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında eldeki verilerden hareketle, “Watergate Skandalı nedir?” ve “Watergate Skandalı’nın Türk dış politikasına etkisi nelerdir?” sorularına yanıt aranmıştır. Bir suçu saklamanın o suçu işlemekten daha zor olduğunu gösteren Watergate Skandalı, Amerikan siyasal sisteminin yeniden değerlendirilmesine ve bu bağlamda devlet sistemi içerisinde yer alan tüm aktörlerin ve kurumların yetkilerini nasıl kötüye kullanabileceklerinin sorgulanmasına yol açmıştır. Bir defa Skandal, Amerikan toplumunun siyaset kurumuna olan güvenini azaltmış ve toplum içerisindeki apolitik tutum ve davranışların yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Amerikan toplumunun yaşadığı güven bunalımını aşmak için bir taraftan daha güvenilir olduğu düşünülen Kongre’nin yürütme karşısındaki yetkisi artırılmış, diğer taraftan ise Başkan dahil olmak üzere yürütmenin şeffaflaştırılması ve hesap verilebilirliği yeni yasal düzenlemelere konu edilmiştir.

Çalışmanın vardığı ikinci sonuç, Başkan Nixon’ın Skandal ile meşgul olmasından dolayı Dışişleri Bakanı Kissinger’in dış politikada daha etkin bir konuma geldiğidir. Bilhassa Nixon’ın yönetimde tamamen kontrolünü kaybettiği 1974 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında, Kissinger sahip olduğu gücü son derece sistematik bir şekilde kullanmış ve ABD dış politikasını neredeyse kendisi belirlemiştir. Bu doğrultuda Yunanistan cuntasının Kıbrıs’taki darbesine göz yummuş ve Türkiye’nin Kıbrıs Barış Harekâtı’nı gerçekleştirmesine engel olmamıştır. Bu duruma Türkler, Rumlar ve Amerikanlar birbirinden farklı yorumlar getirse de hemfikir olunan nokta, Kissinger’in bu politikasının Amerikan Kongresi tarafından kabul edilmediğidir. Kongre ile Kissinger kumandasında yönetilen Nixon iktidarı arasında büyüyen ihtilaf, Türkiye’nin Kıbrıs’a ikinci müdahalesi gerçekleştikten sonra kesin bir ayrılığa dönmüştür. Nixon istifa ettikten sonra Gerald Ford ile yalnız kalan Kissinger bu ayrılık neticesinde bir şey yapamamıştır. Çünkü bu noktada ABD’deki Rum lobisi devreye girmiş ve uzun yıllar boyunca etkisi sürecektir olan, Türkiye’ye bir askeri-ekonomik ambargo uygulanması kararı Kongre’de alınmıştır. Bunun sonucunda ABD-Türkiye ilişkileri günümüze kadar uzanan ölçüde ciddi bir hasar almıştır.

Araştırmanın vardığı üçüncü sonuç, 1964 yılında Türkiye’nin Kıbrıs’a olası müdahalesini “Johnson Mektubu” ile önleyen ABD’nin, bu defa Watergate Skandalı ile

Türkiye'ye adaya müdahalede bulunma imkânı vermiş olmasıdır. Hatırlanacağı üzere ABD yönetimi Johnson Mektubu ile Türkiye'nin uluslararası anlaşmalardan doğan meşru ve yasal müdahale hakkını, Türkiye'nin kullanmasına müsaade etmemiş ve bundan dolayı adada Kıbrıs Türklerinin siyasal, ekonomik ve toplumsal açılardan telafisi imkânsız zararlara uğramasına neden olmuştu. Skandal'ın Amerika'yı her türlü meşgul etmesinden dolayı bu defa Türkiye'nin Kıbrıs'a yasal ve meşru müdahalesi engellenememiştir.

Araştırmanın ulaşmış olduğu son sonuç ise, Kongre'nin Skandal sonrasında güçlenen yapısına ilişkindir. Bu yeni durum, Amerikan siyasal sisteminde var olan lobilerin, senatörler üzerindeki nüfuzlarını artırmalarına kapı aralamıştır. Nitekim lobiler ile Kongre arasında ortaya çıkan yeni ilişki, Türkiye'ye yönelik ambargo kararı alınmasında Rum lobisine uygun bir fırsat sunmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AMBROSE, S. E. (1991). **Nixon, Ruin and Recovery 1973-1990**, New York, Simon & Schuster.

ARI, T. (1997) **Amerika'da Siyasal Yapı: Lobiler ve Dış Politika**, 2. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları.

ARI, T. (2010) **Yükselen Güç: Türkiye-ABD İlişkileri ve Orta Doğu**, Bursa, MKM Yayıncılık.

BENGIO, O. **The Turkish–Israeli Relationship: Changing Ties of Middle Eastern Outsiders** (2004) Palgrave Macmillan, USA

BİRAND, M. A. (1975) **30 Sıcak Gün**, İstanbul, Milliyet Yayınları.

BİRAND, M. A. (1990) **Diyet: Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Uluslararası Pazarlıklar**, 1974-1980 7. Baskı, Milliyet Yayınları.

BLAKELY, N. D., GINSBURGH, R. N. (1971) **The Nixon Doctrine and Military Strategy**, Pennsylvania, Pennsylvania Devlet Üniversitesi.

BÖLÜKBAŞI, S. (1988) **The Superpowers and the Third World: Turkish-American Relations and Cyprus**, University Press of America.

DEAN, J. W. (2009) **Blind Ambition: The End of the Story**, New York, Polimedia.

ELLSBERG, D. (2002) **Secrets: A Memoir of Vietnam and the Pentagon Papers**, 1. Baskı, Penguin Books.

ERHAN, Ç. (1996) **Beyaz Savaş: Türk-Amerikan İlişkilerinde Afyon Sorunu**, Bilgi Yayınevi.

ERHAN, Ç. (2002) “1960-1965 Dönemi ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

FIRAT, M. (2002) “Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt I, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

FREMON, D. K. (2014) **The Watergate Scandal in United States History**, New Jersey, Enslo Publishing, LLC.

HALDEMAN, H. R., & DiMona, J. (1978) **The Ends of Power**, New York, New York Times Books.

- HALLEY, L. (1985) **Ancient Affections: Ethnic Groups and Foreign Policy**, Praeger.
- HITCHENS, C. (1989) **Hostage to History: Cyprus From The Ottomans To Kissinger** 2. Baskı, Noonday Press - Collins Publishers.
- HITCHENS, C. (2002) **The Trial Of Henry Kissinger**, 2. Baskı, New York, Verso.
- KISSINGER, H. (1979) **White House Years**, 1. Baskı, Little, Brown and Company.
- KISSINGER, H. (1999) **Years of Renewal**, 1. Baskı, Simon & Schuster.
- KISSINGER, H. (2011) **Years of Upheaval**, 1. Baskı, Simon and Schuster.
- KUTLER, S. I. (2010) **Watergate, A Brief History with Documents**, 2. Baskı, Wiley-Blackwell.
- MALLINSON, W. (2005) **Cyprus: A Modern History**, Londra, I.B.Tauris Publishers.
- MANİSALI, E. (2000) **Dünden Bugüne Kıbrıs**, 1. Baskı, YeniGün Yayıncılık.
- MCKAY, D. (1989) **Domestic Policy and Ideology: Presidents and the American State 1964-1987**, New York, Cambridge University Press.
- MILLER, J. E. (2009) **The United States and The Making of Modern Greece : History and Power 1950–1974**, The University of North Carolina Press.
- O'MALLEY, B., CRAIG, I. (2001) **The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion**, Londra-New York: I.B.Tauris Publishers.
- O'SULLIVAN, S. (2018) **Dirty Tricks: Nixon, Watergate and The CIA**, New York, Hot Books.
- RUDALEVIGE, A. (2006) **The New Imperial Presidency: Renewing Presidential Power After Watergate**, The University of Michigan Press.
- SÖNMEZOĞLU, F. (1995) **ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1974)**, İstanbul, Der Yayınevi.
- SÖNMEZOĞLU, F. (2016) **Soğuk Savaş döneminde Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Yayınları.
- SONYEL, S. R. (2014) **Gizli Belgelerle Kıbrıs Sorunu: Kaygılı Yıllar (1974-1975)**, Ankara, AKDİTK Atatürk Araştırma Merkezi.
- STROBER, G. S., & STROBER, D. H. (1994) **Nixon: An Oral History of His Presidency**, New York, HarperCollins.
- SÜMER, G. (2007) **Amerikan Dış Politikasının Kilit İsmi: Kissinger**, 1. Baskı, İstanbul, Artus Kitap.

- USLU, N. (2016) **Çatlak İttifak: 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri**, 1. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- VOLKAN, V. D., N. ITZKOWITZ; A. DOD (1997) **Richard Nixon: A Psychobiography**, New York, Columbia University Press.
- WALDRON, L. (2012) **Watergate: The Hidden History: Nixon, the Mafia, and the CIA**, California, Counterpoint Press.
- WINGET, M. M. (2007) **Gerald R. Ford**, Minneapolis, Twenty-First Century Books.
- WITTKOPF, E. R., C. JONES; & C. KEGLEY (2008) **American Foreign Policy: Pattern and Process**, 7. Baskı, Thomson Wadsworth.
- WOODWARD, B. (2005) **The Secret Man: The Story of Watergate's Deep Throat**, New York, Simon & Schuster.
- WOODWARD, B., & BERNSTEIN, C. (2012) **The Original Watergate Stories**, New York, Diversion Books.

Makaleler

- AÇIKSES, E.; A. CANKUT (2014) “Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri” **Turkish Studies**, Sayı 9/4 İlkbahar, ss. 1241-1259.
- ANTONOPOULOS, A. (2018) “Justified at Last? Kissinger's Cyprus Legacy, 1974–1976” **The International History Review**, Vol. 41, Issue 3, ss. 471-492.
- BAŞLAMİŞLİ, M. (2018) “Amerikan Belgelerine Göre 12 Mart Muhtırası’na Giden Yolda Haşhaş Sorunu” **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Cilt 5, Sayı 14, ss. 351-376.
- BAYKAN, M. A. (1993) “The Palestinian Question in Turkish Foreign Policy from the 1950s to the 1990s” **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 25, No. 1, ss. 91-110.
- BÖLME, S. M. (2012) “Soğuk Savaş’ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler” **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 9, Sayı 34, ss. 51-71.
- CHOUINARD, K. (2017) “The Watergate Scandal and Its Aftermath” **Journal of Political Sciences & Public**, Vol. 5, Issue 4, ss. 1-3.
- DURAN, H. (2008) “BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Güncel Bir Bakış” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 21, ss. 125.
- GÜLEN, A. (2019) “Nihat Erim Hükümetleri’nin Haşhaş Politikası” **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 15, Güz, Sayı 30, ss. 363-389.

- HOXIE, R. G. (1984) "The Nixon Resignation and the Watergate Era Reforms Viewed Ten Years Later" **Presidential Studies Quarterly**, Vol. 14, No. 4, Campaign 84, ss. 657-661.
- İLHAN, M. (2015) "Kıbrıs Sorununun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması (1958-1974)" **Türkiyat Mecmuası**, Sayı 25, Güz, ss. 255-280.
- İLYAS, A. (2015) "Johnson Mektubu ve Türk Dış Politikasında Eksen Kayması (1965-1980)" **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, Sayı 10, ss. 163-177.
- KIMBALL, J. (2006) "The Nixon Doctrine: A Saga of Misunderstanding", **Presidential Studies Quarterly**, Vol. 36, No. 1, ss. 59-74, Presidential Doctrines.
- KOHL, W. L. (1975) "The Nixon-Kissinger Foreign Policy System and U.S.-European Relations: Patterns of Policy Making" **World Politics**, Vol. 28, No.1, ss. 1-43.
- MITCHELL, J. R. (1972) "The Brezhnev Doctrine and Communist Ideology", **The Review of Politics**, Vol. 34, No. 2, ss. 190-209, Cambridge University Press.
- PAPP, D. S. (1976) "Nixon, Brezhnev, Ford and Watergate: The Effects of a Domestic Crisis on Soviet-American Relations" **GPSA Journal: The Georgia Political Science Association**, Vol. 4, Issue 1, ss. 3-20.
- SPAIN, J. W. (1975) "The United States, Turkey and the Poppy" **Middle East Journal**, Vol. 29, No.3, ss. 295-309.
- STATHIS, S. W. (1983) "Nixon, Watergate and American Foreign Policy" **Presidential Studies Quarterly**, Vol. 13, No.1, ss.129-147.
- ŞAHİN, İ. (2020) "Düşünceden Eyleme EOKA" **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Sayı 37, ss. 21-49.
- YILMAZ, Ş. "Impact of Lobbies on Turkish-American Relations" (2003) **Turkish-American Relations: Past, Present, and Future**, Norman Stone, Londra, ss: 181-206.
- WILKINSON, D. (1970) "Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems" **American Political Science Review**, Vol. 64, Issue 2, ss. 667-668.

Tezler

- BEKTAŞ, M. (2013) "Türkiye'nin Dış Politikasında "Kıbrıs Sorunu": Kriz Yönetimi Stratejisi Açısından Bir İnceleme" Yüksek Lisans Tezi, **Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, S.A.E.** İstanbul.
- EDİŞ, E. (2018) "Kıbrıs Barış Harekatı Odağında Bülent Ecevit" Yüksek Lisans Tezi, **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, S.B.E.** Kırşehir.

OKUMUŞ, N. (2018) “Türk-Amerikan İlişkilerinde Haşhaş Ekimi Krizi (1968-1975)” Yüksek Lisans Tezi, **Yıldız Teknik Üniversitesi S.B.E.** İstanbul.

TOMAN, M. (2019) “ABD Perspektifinden Henry Kissinger Etkisinde Türk-Amerikan İlişkileri 1969-1977” Doktora Tezi, **Sakarya Üniversitesi, S.B.E.**, Sakarya.

Belgeler ve Raporlar

Dışişleri Belleteni (1970) Mart Ayı, Sayı 66, s. 15.

NATION, R. C. (1999) “Mediterranean Security Into The Coming Millennium” **Greek-Turkish Rivalry and The Mediterranean Security Dilemma**, Strategic Studies Institute, US Army War College.

TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanakları (1971) 6 Nisan, 58. Birleşim, s. 571.

TBMM Tutanak Dergisi (1974), **Gizli Oturum**, 18 Temmuz, 2. Birleşim, 2. Oturum, (tbmm.gov.tr)

TBMM Tutanak Dergisi (1974), **Gizli Oturum**, 20 Temmuz, 3. Birleşim, 3. Oturum, (tbmm.gov.tr)

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (2019) **Haşhaş Raporu 2019**, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı (2012) 24. Dönem 3. Yasama Yılı, Ekim Ayı, 10. Birleşim.

U.S. Department of State (2008) “Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969-1976: Eastern Europe, Eastern Mediterranean, 1969-1972” Vol. XXIX, **United States Government Printing Office**, Washington.

U.S. Department of State. (2007) “Foreign Relations of the United States (FRUS), 1969-1976: Greece; Cyprus; Turkey, 1973-1976” Vol. XXX, **United States Government Printing Office**, Washington.

Web Siteleri

About Impeachment (t.y.) “Çevrimiçi”
https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Senate_Impeachment_Role.htm Erişim Tarihi 2/12/2020

BENMAYOR, G. (22 Mart 1998) “42 Denizcimizi Kurtaran Gizli Dost”, Hürriyet, “Çevrimiçi” <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/42-denizcimizi-kurtaran-gizli-dost-39010870> Erişim Tarihi 26/02/2021

Committee on the Judiciary (t.y.) “Çevrimiçi”
<https://www.judiciary.senate.gov/about/history> Erişim Tarihi 10/02/2021.

- H.R. Haldeman's Notes From Oct. 22, 1968** (2016) “Çevrimiçi”
<https://www.nytimes.com/interactive/2016/12/31/opinion/sunday/haldeman-notes.html> Erişim Tarihi 12/12/2020
- KESER, U. (2021) “Kıbrıs'ta İsrail Devleti Nasıl Kuruldu?”** “Çevrimiçi”
<https://www.indyturk.com/node/361291/türkiyeden-sesler/kıbrısta-israil-devleti-nasil-kuruldu> Erişim Tarihi 02/06/2021
- Leon Jaworski** (t.y.) “Çevrimiçi” <https://law.jrank.org/pages/7818/Jaworski-Leon.html>
Erişim Tarihi 16/01/2020.
- National Security Council Institutional Files** (t.y.) “Çevrimiçi”
<https://www.nixonlibrary.gov/finding-aids/national-security-council-institutional-files-h-files> Erişim Tarihi 28/12/2020.
- President Nixon's Speech on "Vietnamization"** (1969) “Çevrimiçi”
https://web.archive.org/web/20171208010459/https://www.nixonlibrary.gov/fo rkids/speechesforkids/silentmajority/silentmajority_transcript.pdf Erişim Tarihi 01/06/2021
- Public Trust in Government: 1958-2019** (2019) “Çevrimiçi”
<https://www.pewresearch.org/politics/2019/04/11/public-trust-in-government-1958-2019/> Erişim Tarihi 02/02/2020
- ROWAN, C. T. (20 Eylül 1974) “Inside The ‘40 Committee’”** “Çevrimiçi”
<https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP09T00207R001000020065-2.pdf> Erişim Tarihi 13/09/2020
- The CIA Report The President Doesn't Want You To Read** (2002) “Çevrimiçi”
<https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP89B00552R000800090008-5.pdf> Erişim Tarihi 08/03/2021
- The First Enemies List** (t.y.) “Çevrimiçi” <https://www.enemieslist.info/list1.php> Erişim Tarihi 30/04/2021
- The International Drug Control Conventions** (2013) “Çevrimiçi”
https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Int_Drug_Control_Conventions/Ebook/The_International_Drug_Control_Conventions_E.pdf Erişim Tarihi 09/07/2020
- The Nixon Doctrine is Announced** (2009) “Çevrimiçi” <https://www.history.com/this-day-in-history/the-nixon-doctrine-is-announced> Erişim Tarihi 8/12/2019
- The Watergate's Cubans-Burglars With A Cause** (1984) “Çevrimiçi”
<https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP90-00806R000201180028-9.pdf> Erişim Tarihi 09/02/2020
- TUNÇDEMİR, C. (13 Haziran 2018) “New York Times’ın Vietnam Savaşını ve Nixon’ın Kariyerini Değiştiren Manşeti”, Amerika Bülteni,** “Çevrimiçi”

<http://amerikabulteni.com/2018/06/13/new-york-timesin-vietnam-savasini-ve-nixonun-kariyerini-degistiren-manseti/> Erişim Tarihi 11/02/2020

UKUSA Agreement Release 1940-1956 (t.y.) “Çevrimiçi” <https://www.nsa.gov/news-features/declassified-documents/ukusa/> Erişim Tarihi 29/01/2021

Voter Turnout in Presidential Elections (2012) “Çevrimiçi” <https://www.presidency.ucsb.edu/statistics/data/voter-turnout-in-presidential-elections> Erişim Tarihi 16/03/2020.

Watergate-Charles Colson (t.y.) “Çevrimiçi” <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/watergate/charles.html> Erişim Tarihi 06/02/2020

White House 1974 Cyprus Meeting: Kissinger Backed Turkey Over Greece (2018) “Çevrimiçi” https://www.thenationalherald.com/archive_history_science_cyprus/arthro/white_house_1974_cyprus_meeting_kissinger_backed_turkey_over_greece-27169/

1974 Nixon Resignation (2016) “Çevrimiçi”, https://www.youtube.com/watch?v=_e9Ot63lSiw&ab_channel=CBSNews Erişim Tarihi 01/03/2020

Gazeteler

ALSOP, J. (12/10/1973) “The Growing Paralysis”, **The Washington Post**.

BRIGHT, B. (07/05/1973) “The Foreign Reaction to Watergate” **The Washington Post**.

Cumhuriyet (20/04/1973) “Watergate’in Skandalına Eski Adalet Bakanı da Karışmış”.

Cumhuriyet (12/03/1974/) “Nixon Yargılanacak mı?”.

Cumhuriyet (21/07/1974) “Çıkarma Olayı Kınanmadı”.

Cumhuriyet (09/08/1974) Karikatür.

Cumhuriyet (10/08/1974) Karikatür.

ECEVİT, B. (31/08/1976) “Hiçbir ABD Yönetimi Türkiye için Bugünkünden Daha İyi Niyetli Olamaz”, **Milliyet**.

FITCHETT, J. (04/06/1977) “Cyprus Drops Charges”, **The Washington Post**.

Hürriyet (04/05/1973) “Nixon’ın Başı Dertte”

Hürriyet (09/08/1973) “Spiro, Başkan Yardımcısı Olunca Fiyatını da 50 Bin Dolara Çıkarmış”.

Hürriyet (11/08/1974) Karikatür.

KOHEN, S. (10/02/1976) “Yönetim-Kongre Anlaşmazlığı İçin Tek Çıkar Yol: Seçim” **Milliyet**.

KOHEN, S. (15/07/1975) “Washington'da “Evet” “Hayır” Yarışı Başladı”, **Milliyet**.

Milliyet (11/11/1968) “Amerika'nın Bize Yardımı Değişmeyecek”.

Milliyet (16/01/1970) “Amerika'ya Giren Esrarın Yüzde 80'i Türkiye'den Kaçırılıyor”.

Milliyet (06/05/1971) “Afyon Sakızı Alım Fiyatına Zam Olması İsteniyor”.

Milliyet (29/07/1972) “Türkiye'ye Yardım Devam Edecek”.

Milliyet (9/08/1972) “Beyaz Saray'ın Açıklaması: Türkiye'ye Yardımın İsrail'le İlişkisi Olamaz”.

Milliyet (16/10/1972) “Nixon, Seçim Sabotajcısı Kullanmakla Suçlandı”.

Milliyet, Aktüalite (15/05/1973) Karikatür.

Milliyet, Aktüalite (01/01/1974) Karikatür.

Milliyet, Aktüalite (01/01/1974) “Skandallar, Krizler ve Sıkıntılar”.

Milliyet (16/07/1974) “Herkes Makarios'u 7 Saat Öldü Zannetti”.

Milliyet, Aktüalite (11/08/1974) Karikatür.

Milliyet (21/08/1974) “ABD Elçisinin Katli Önceden Planlandı”.

NOBLE, K. B. (1987/07/02) “Bork Irked by Emphasis on His Role in Watergate”, **The New York Times**.

ORKUNT, S. (23/02/1976) “ABD Politikasına Ödün Vermek Zorunda mıyız?” **Milliyet**.

POWERS, T. (04/09/1977) “Nixon's Drug Crusade”, **The New York Times**.

RUSSADOFF, D. (28/06/1981) “Mathias' Article on the Israel Lobby Angers Md. Jews”, **The Washington Post**.

TIMES, T. N. (24/10/1973) “Crisis Over Watergate Appears Deflated For The Moment”, **The New York Times**.

WISE, D. (19/01/1975) “The Secret Committee Called '40'”, **The New York Times**.

YALÇIN, A. (04/08/1975) “Değişen Varsayımlar ve Türkiye” **Milliyet**.

YETKİN, Ç.; U. ÖZEN (18/01/1991) “Türkiye'de Askeri Müdahaleler ve Amerika” **Milliyet**.

Dergiler

Atılım (Ağustos 1974) “Çağrı” Sayı 8.

Çağımız (1972) “Bugünkü Türkiye” Stuttgart, Sayı 7-8.

Durum (Aralık 1976) Sayı 22.

İlke (Ağustos 1974) “Amerikan Emperyalizmi ve Kıbrıs'ın Bağımsızlığı”, Cilt 2, Sayı 8.

Filmler ve Videolar

“American Secretary of State Henry Kissinger Speaking on Cyprus”, 2 dk, 44 sn.
Washington, AP Television, (20/08/1974).

BEVAN, T.; E. FELLNER; B. GRAZER, (Yapımcılar) (2008) R. HOWARD
(Yönetmen) **Frost/Nixon** (Film), ABD, Universal Pictures.

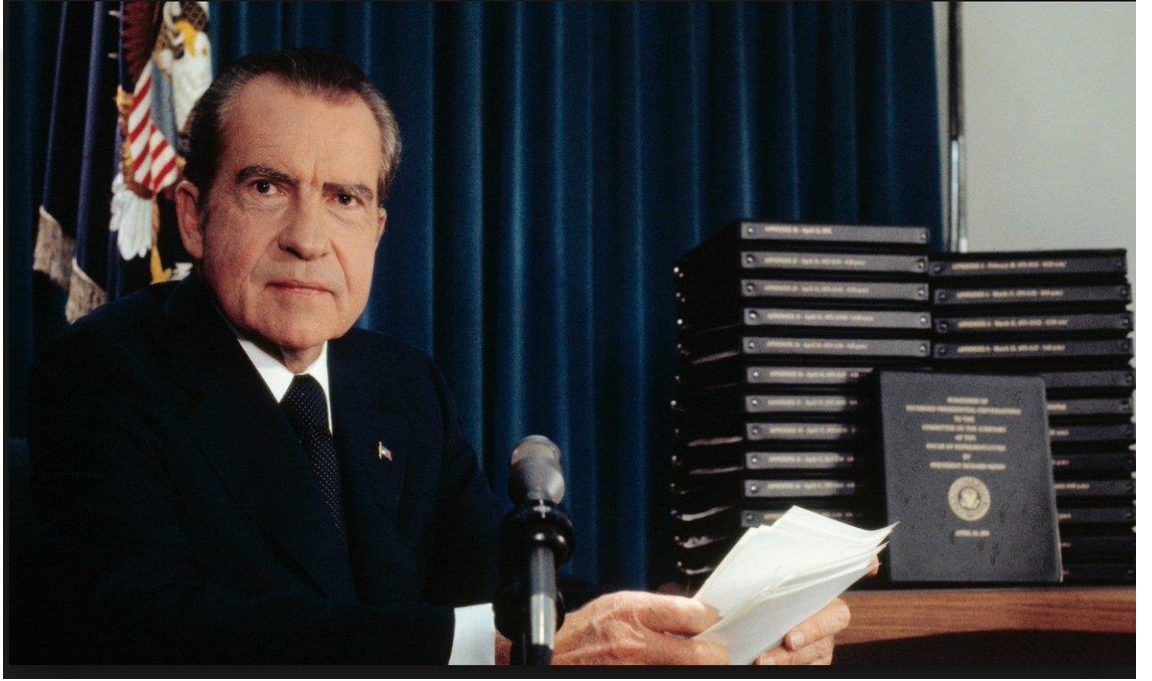
COBLENTZ, W. (Yapımcı) (1976) A. J. PAKULA (Yönetmen) **All the President's Men**
(Film), ABD, Wildwood Enterprises.

EHRLICH, J.; R. GOLDSMITH (Yapımcılar ve Yönetmenler) (2009) **The Most
Dangerous Man in America: Daniel Ellsberg and the Pentagon Papers**,
ABD, Kovno Communications.

EKLER

EK-1: Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Başkan Nixon, ses kayıt bantlarının transkriptlerini komiteye teslim edeceğini ulusal kanalın canlı yayınında söylemiştir.

Kaynak: <https://pbs.twimg.com/media/Di6cBDwW0AEi2b3.jpg> (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2019)

Fotoğraf 2: Capitol Hill'e gelen Watergate bantlarının transkriptleri, Watergate Yargı Komitesine teslim edilmek üzere.

Kaynak: <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/transcripts-of-edited-versions-of-many-of-pres-nixons> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019)

Fotoğraf 3: Watergate sanıklarının fotoğrafları. Soldan sağı: James McCord, Virgilio Gonzalez, Frank Sturgis, Valdez Martinez ve Bernard Barker.

Kaynak:<https://123watergate456.weebly.com/main-characters-of-watergate.html> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019)

Fotoğraf 4: Milliyet gazetesinde, Carl Bernstein ve Bob Woodward'ın Watergate olayının aydınlatılmasında yapmış oldukları katkıların anlatıldığı bir haberden alıntı.

Kaynak: Milliyet, 15 Mayıs 1973, Aktüalite, s.6

Fotoğraf 5: John Dean, 25 Haziran 1973'te Senato Watergate Komitesi Başkanı Sam Ervin karşısında yemin ederek ifadesini veriyor:

Kaynak:<https://media.breitbart.com/media/2015/08/john-dean-watergate-AP.jpg>
(Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019)

Fotoğraf 6: Richard Nixon ve Henry Kissinger oval ofiste sohbet ederken.

Kaynak:<https://www.nixonlibrary.gov/president/photo-gallery> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019)

Fotoğraf 7: Senato Watergate Komitesi:

Kaynak:<https://www.nixonlibrary.gov/president/photo-gallery> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019)

Fotoğraf 8: Başkan Nixon, veda konuşmasını yaparken. 9 Ağustos 1974'te istifa etmiştir.

Kaynak: <https://www.nixonlibrary.gov/president/photo-gallery> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019)

Fotoğraf 9: Başkan Nixon, istifa ettikten sonra son defa Beyaz Saray helikopterine binerken:

Kaynak: <https://www.nixonlibrary.gov/president/photo-gallery> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019)

Fotoğraf 10: Başbakan Bülent Ecevit ve Amerikan Dışışleri Bakanı Henry Kissinger görüşmesinden bir kare. Ankara - 3 Kasım 1975

Kaynak:<https://www.gettyimages.no/detail/news-photo/met-with-prime-minister-ecevit-and-senior-turkish-officials-news-photo/948978530> (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020)

Fotoğraf 11 : Richard Milhous Nixon ve Leonid İlyiç Brejnev ikili görüşmeleri

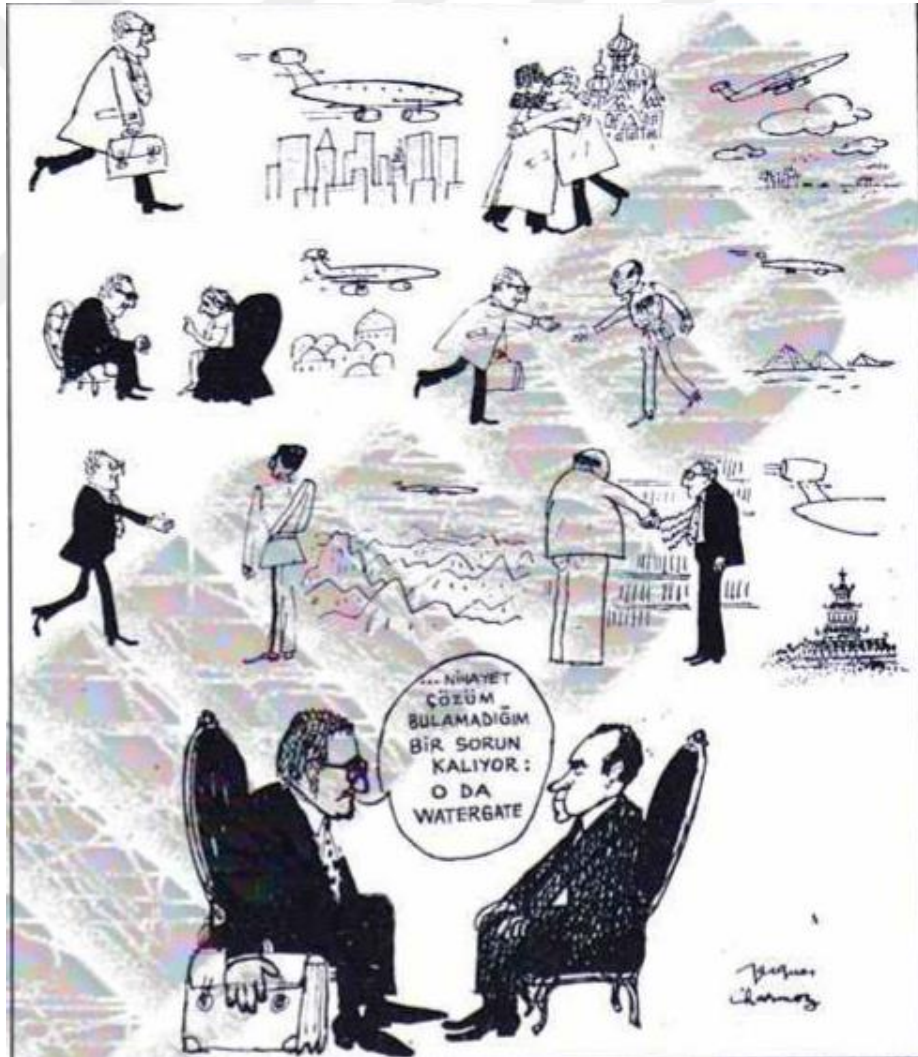
Kaynak: <https://www.rbth.com/history/331455-nixon-ussr-connection> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019)

Kaynak: <https://www.nixonfoundation.org/2017/01/summitry-president-nixons-legacy/> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019)

EK-2: Türk Basınındaki Karikatür Örnekleri

Resim 1: Amerikan dış politikasında Henry Kissinger'ın önemi herkesçe bilinen bir gerçektir. Kissinger, Ağustos 1973'de Dışişleri bakanı olduktan sonra dış politika sorunlarını çözmek adına diplomatik görüşmeleri sıklaştırmış ve Amerika'nın Yumuşama Dönemi'nde en doğru kararları alabilmesi için büyük çaba sarf etmiştir. Aynı zamanda Watergate'den kaynaklı olarak iç siyasette yaşanan bunalımı dış politikaya yansıtmamak için profesyonelce davranmıştır. Türk basınında da Kissinger'ın bu çabalarından hep övgüyle bahsedilmiştir. Hatta kendisi için Amerika'nın bir numaralı devlet adamı denmiştir.

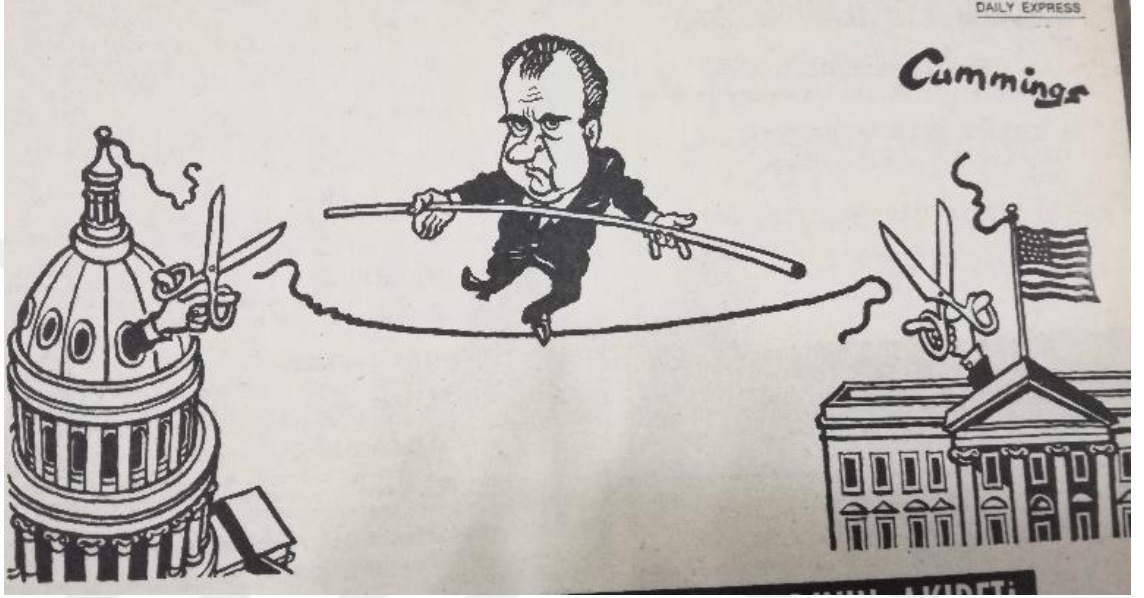
Kaynak: (Milliyet, Aktüalite, 1 Ocak 1974:10)

Resim 2: Paranoya ve hırsın sonucu olan Watergate, ses kayıtları ile başlamıştır. Ancak başkan istifa ettikten sonra, artık bunların hiçbirinin önemi kalmamıştır. Resimde Kongre ve Beyaz Saray yerli yerinde dururken Eski Başkan Nixon, sarayın merdivenlerinden tek başına inmektedir.

Kaynak: (Cumhuriyet, 9 Ağustos 1974: 7)

Resim 3: Nixon'ın Beyaz Saray ve Kongre arasında ip cambazlığı yaptığı tasvir edilen karikatürde, iki uçta bulunan Beyaz Saray ve Kongre, Nixon'ın ipini kesmiştir.

Kaynak: (Hürriyet, 11 Ağustos 1974: 8)

Resim 4: Nixon'ın eski dostlarının ve ekibinin akıbeti... Herkes suçlarından dolayı hüküm giymiş ancak suçluların yöneticisi hüküm giymemiştir.

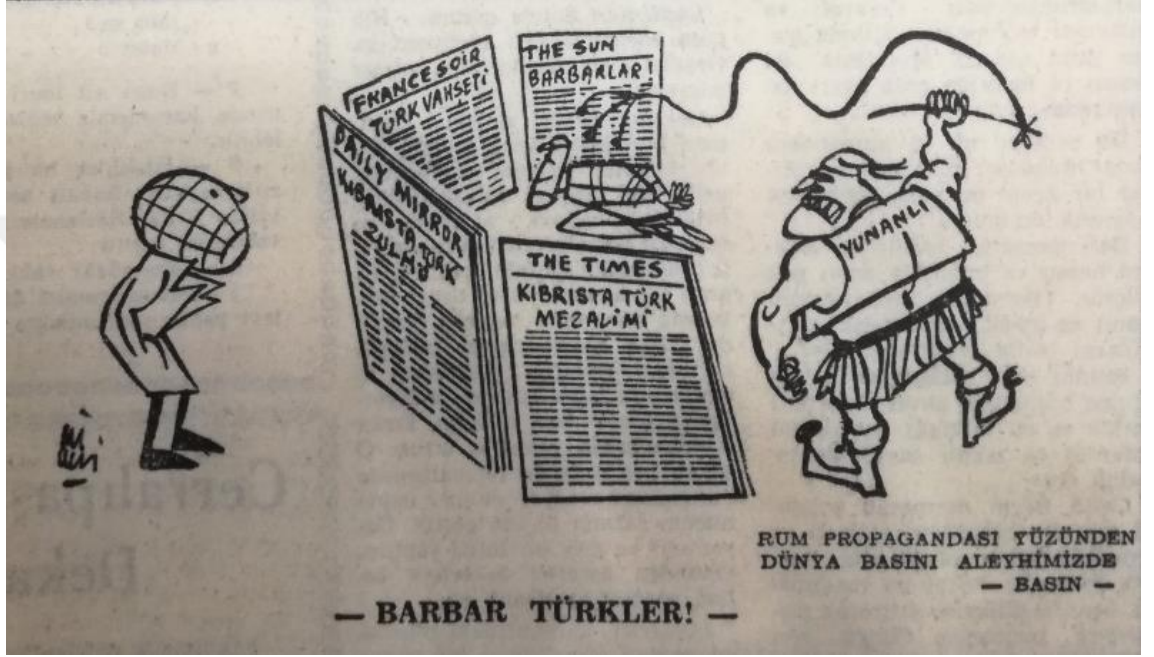
Kaynak: (Milliyet, 11 Ağustos 1974: 3)

Resim 4: ABD 20 Temmuz'da Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı müdahaleyi kınamamıştır. 2. Bölümde Kissinger'ın -dolayısıyla ABD'nin- Kıbrıs harekâtı konusundaki tutumu ayrıntılı olarak incelenmiştir. Aşağıda Kıbrıs adasının Rumlara mezar olacağı ve Nixon'ın bu mezar başında beklediği resmedilmiştir. Zeytin dalı taşıyan kuş ise mezara doğru düşmektedir. Bu da ABD'nin Kıbrıs meselesi konusunda "barışçıl" tutumunu rafa kaldırdığını tasvir etmektedir.

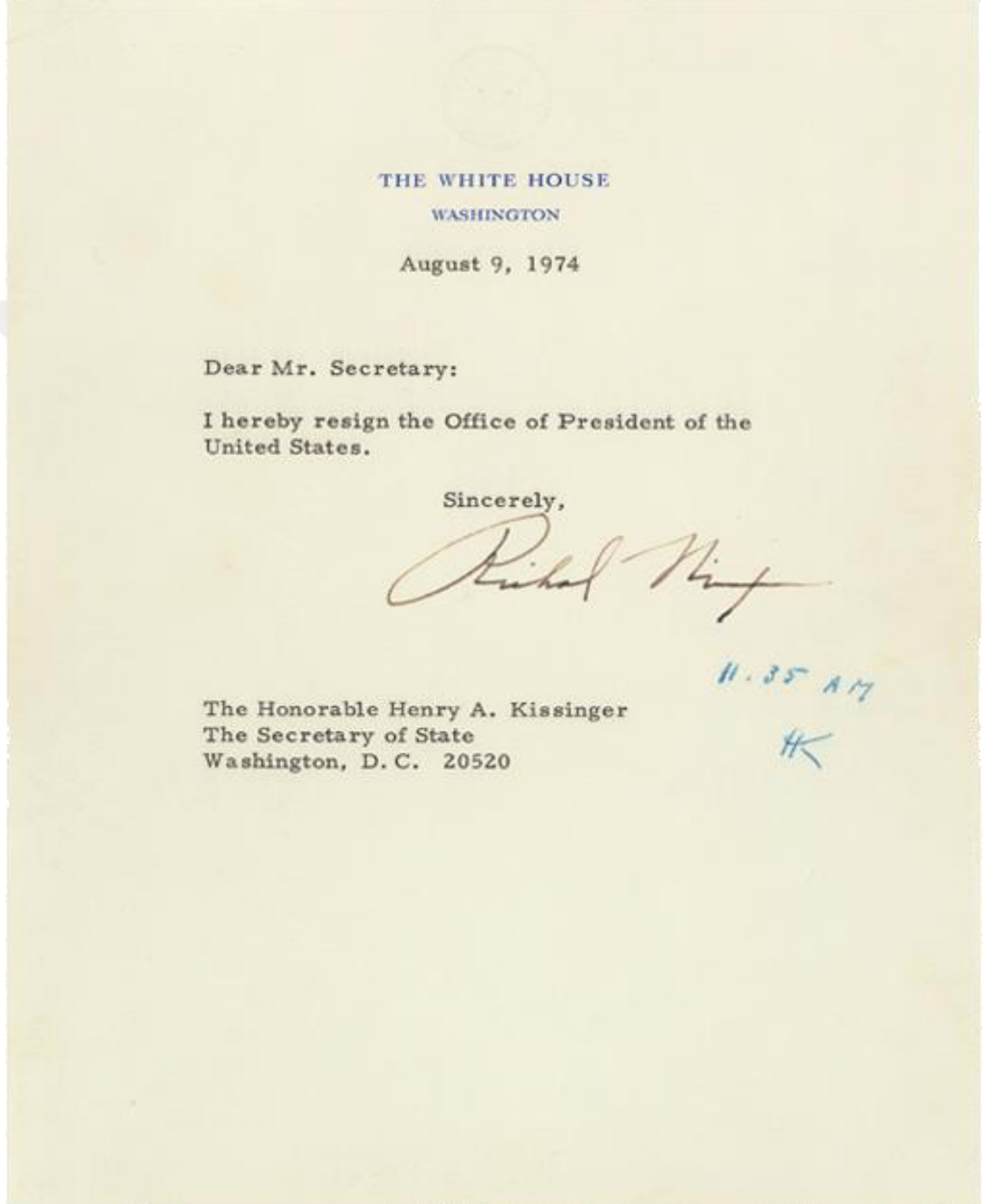
Kaynak: (Cumhuriyet, 21 Temmuz 1974: 1)

Resim 5: Dünya basını Kıbrıs Türklerine karşı yapılan zulmü görememektedir. Bunun nedeni Rumların propaganda gücünün fiili gücünden fazla olmasıdır. Türkiye ise dünya kamuoyunu etkileme konusunda eksik kalmıştır.

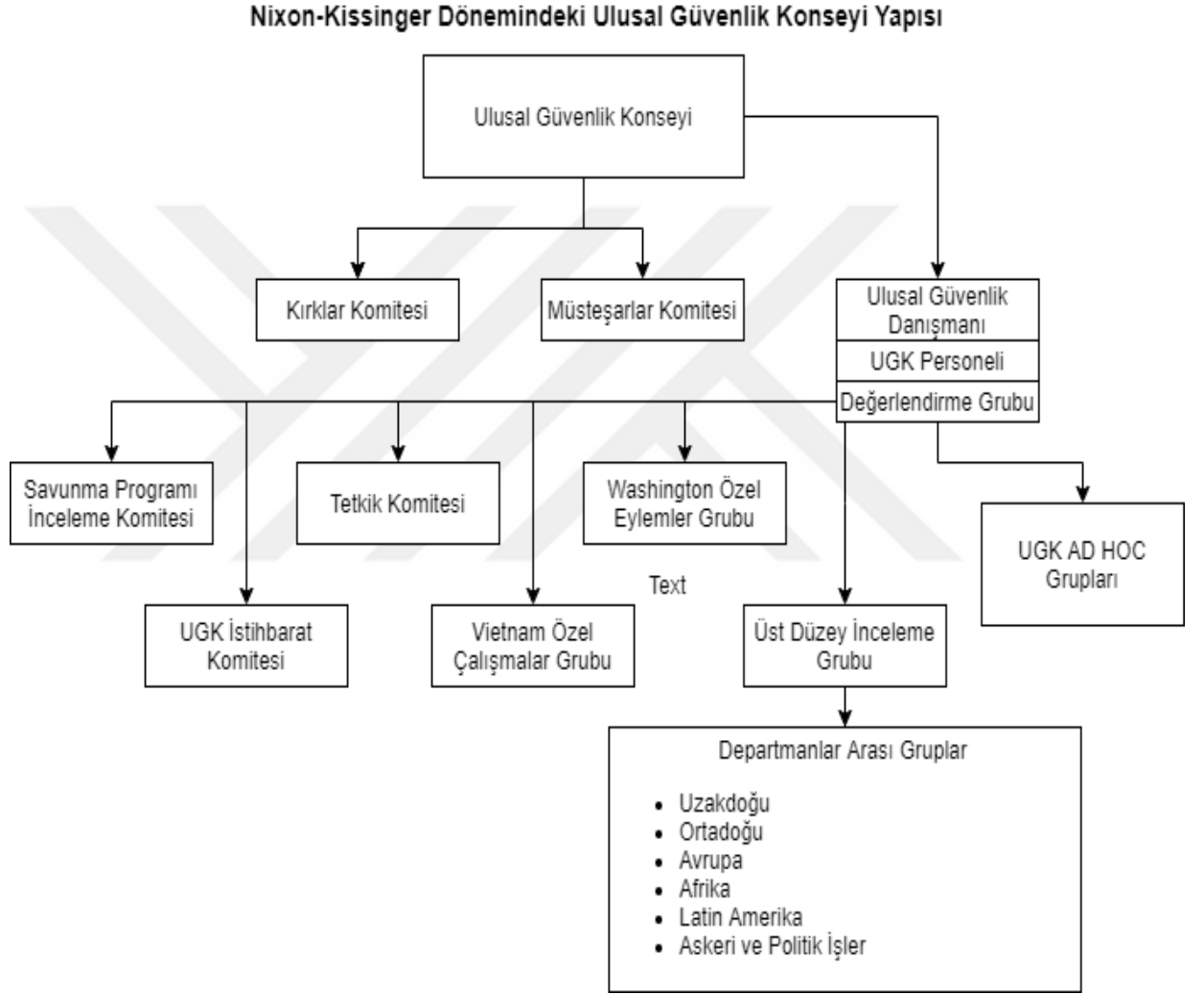
Kaynak: (Cumhuriyet, 10 Ağustos 1974: 1)

EK-3: Richard Nixon'ın İstifa Mektubu

EK-4 : Ulusal Güvenlik Konseyi Mekanizması

Nixon'ın Kissinger'a verdiği talimat ile Kissinger tarafından tasarlanan Ulusal Güvenlik Konseyi Mekanizması

Kaynak: (Wittkopf, Jones ve Kegley, 2008: 343)

EK-5: Watergate Skandalı'nın Kronolojik Gelişimi

1968

5 Kasım → Cumhuriyetçi Parti'den başkan adayı olan Nixon, rakibi Hubert Humphrey karşısında seçimi kazanmıştır.

1969

20 Ocak → Nixon, ABD'nin 37. Başkanı olarak resmen göreve başlamıştır.

25 Temmuz → Nixon Doktrini ilan edilmiştir. Doktrine göre, Amerika kuvvetli olacaktır fakat uluslararası sorunların çözümüne elde silah ile değil müzakere ile gidecektir. Bunun üzerine ABD, Avrupa ile iyi ilişkiler kurarak Transatlantik hattını canlandırmayı, Çin ve SSCB ile ilişkilerini Yumuşama Dönemi çerçevesinde sürdürmeyi ve buna ek olarak Vietnam Savaşı'nın dış politikadaki etkisini en aza indirmeyi hedeflemiştir.

1971

16 Şubat → Nixon, Oval Ofis ve Kabine Odası'ndaki konuşmaları ve toplantıları kaydetmeye başlamıştır. Bant sistemi daha sonra, çeşitli Beyaz Saray telefonlarına, İcra Dairesi'ne ve Camp David'e kadar genişletilmiştir.

13 Haziran → New York Times gazetesi, Kennedy ve Johnson yönetimlerinden başlayarak Vietnam Savaşı'nın gizli tarihini “Pentagon Papers” başlığı altında yayınlamaya başlamıştır. Aynı hafta içerisinde Washington Post'ta da yayınlanmıştır. Nixon ise daha fazla yayın yapılmasını önlemek adına ihtiyat-ı tedbir kararının talep etmiştir.

3 Eylül → Beyaz Saray'ın “Tesisatçılar” birimi, Pentagon belgelerini basına sızdıran Daniel Ellsberg'in psikiyatristinin ofisine girmiştir.

1972

Ocak → Nixon'ın “Tesisatçıları” yani E. Howard Hunt ve G. Gordon Liddy, Başkanı Yeniden Seçtirme Komitesi'ne (CRP) seçilmiştir. Watergate'e giden yol, bu tarihten itibaren çizilmeye başlamıştır.

17 Haziran → İçlerinden birinin CIA için çalıştığını söylediği beş kişi, gece saat 02:30'da Washington D.C.'de bulunan Watergate kompleksindeki Demokratik Ulusal Komite Karargahı'na gizlice girerken yakalanmıştır.

1 Ağustos → Nixon'ın yeniden seçilmesi için düzenlenen bağış kampanyası için tahsis edilen 25.000 dolarlık çek, Watergate hırsızlarından birinin banka hesabında bulunmuştur.

10 Ekim → FBI ajanları, Watergate olayının Nixon'ın yeniden seçilme çabası adına yürütülen büyük bir siyasi casusluk ve sabotaj kampanyasından kaynaklandığını söylemiştir.

7 Kasım → Nixon, oyların %60'ından fazlasını alarak yeniden başkan seçilmiştir.

1973

30 Ocak → Nixon'ın eski yardımcısı ve FBI ajanı olan G. Gordon Liddy ve Başkanı Yeniden Seçtirme Komitesi (CRP) eski güvenlik direktörü ve aynı zamanda CIA ajanı olan James McCord, Demokrat Parti Karargahına kumpas düzenleme, casusluk, telefon dinleme ve hırsızlık suçlarından hüküm giymişlerdir. Howard Hunt da dahil olmak üzere diğer dört kişi de suçlarını zaten itiraf etmiştir.

23 Mart → Watergate hırsızlarından James McCord'un olayın arkasında daha geniş bir komplonun var olduğunu itiraf ettiği mektubu, Yargıç Sirica tarafından açık mahkemede okunmuştur.

6 Nisan → Beyaz Saray avukatı John Dean, Watergate soruşturması savcılarını iş birliği yapmaya başlamıştır.

30 Nisan → Nixon, önde gelen adamları olan H.R. Haldeman ve John Ehrlichman'ın Beyaz Saray'dan istifa ettiğini açıklamıştır. Aynı gün John Dean, Nixon tarafından kovulmuştur. Yine o gün, başsavcı Richard Kleindienst istifa etmiştir.

18 Mayıs → Senato Watergate Komitesi'nin, duruşmaları ulusal kanallarda yayınlanmaya başlamıştır. Başsavcı Elliot Richardson, hukuk profesörü ve eki başsavcı Archibald Cox'u Adalet Bakanlığının Watergate özel savcısı olarak seçmiştir.

13 Temmuz → Başkan'ın eski sekreteri Alexander Butterfield, 1971'den beri Beyaz Saray'da gizli ve kapsamlı bir ses kayıt sisteminin bulunduğunu ifade etmiştir.

18 Temmuz → Nixon, böyle bir bant sisteminin varlığını kabul ederek, kayıt sisteminin kesilmesini emretmiştir.

23 Temmuz → Nixon, bant kayıtlarını Senato Watergate Komitesi'nin soruşturmasına teslim etmeyi reddetmiştir.

20 Ekim → Cumartesi Gecesi Katliamı: Nixon, Archibald Cox' u görevden almış, özel savcılık kurumunu kaldırmıştır. Başsavcı Elliot Richardson ve yardımcısı istifa etmiştir. Kongre'de Impeachment baskısı artmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere; bu olay, Amerikan kamuoyunun Nixon üzerindeki baskısının hat safhaya çıkmasına neden olan kırılma noktası olarak addedilebilir.

17 Kasım → Nixon, Watergate davasındaki masumiyetini koruyarak “Ben sahtekâr değilim” demiştir.

21 Kasım → Nixon bazı ses bantları teslim etmeyi kabul ettikten sonra, Beyaz Saray avukatlarından biri olan J. Fred Buzhardt, bazı kayıtların transkriptlerini çıkarmaya başlamıştır. Mahkeme ise bu kayıtlara 18,5 dakikalık bir bölümün eksikliğini fark etmiştir.

7 Aralık → Söz konusu boşluğun olduğu kaset, Watergate'den birkaç gün sonra yani 20 Haziran 1972 yılına ait olup, Nixon ve Haldeman arasındaki bir konuşmayı içermektedir. Beyaz Saray, bu boşluğun sebebini açıklayamaz.

1974

30 Nisan → Beyaz Saray, Nixon kasetlerinin 1200 sayfalık düzenlenmiş transkriptlerini Meclis Yargı Komitesine yayınladı.

24 Temmuz → Yargıtay, Nixon'ın tüm kayıtları mahkemeye teslim etmesi gerektiğini hükmetmiştir.

27 Temmuz → Meclis Yargı Komitesi, Impeachment davası için gereken üç koşulun sağlanmış olduğunu, bu sebeple Nixon'ın görevden alınması gerektiğini bildirdi. (Söz konusu üç koşul şöyledir; adaleti engelleme, gücün/iktidarın kötüye kullanılması, kongreye saygısızlık/itaatsizlik.)

8 Ağustos → Nixon, tüm ülkede canlı yayınlanan konuşmasında, istifa ettiğini duyurmuştur.

9 Ağustos → Nixon, istifa dilekçesini imzalamış, resmi olarak başkanlıktan istifa etmiştir.

8 Eylül → Nixon'ın eski başkan yardımcısı olan Gerald Ford, Yeni başkanı Gerald Ford, Nixon'ı Watergate davasıyla ilgili bütün suçlamalardan affetmiştir.

EK-6: Kıbrıs Meselesinin Kronolojik Gelişimi

1954

Yunanistan Hükümeti, BM'de Kıbrıs için "kendi kaderini tayin hakkını" öne sürmüştür. Yunan Albay George Grivas, adaya dönmüş ve EOKA'yı Enosis için savaşmak üzere organize etmiştir.

1956

Mart → Başpiskopos Makarios, Seyşeller'e sürülmüştür

1957

Mart → Makarios, Seyşel Adaları'ndan kurtarılmış ancak Kıbrıs'tan men edilmiştir.

1958

Kasım → Makarios, Kıbrıs'ın Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'den bağımsız olmasını önermiştir. Kıbrıs sorunu NATO'ya götürülmüştür.

1959

Şubat → Amerikalıların baskısı üzerine, Yunanlar ve Türkler, Kıbrıs'ın bağımsızlığını garanti altına almayı kabul etmişlerdir. Macmillan (İngiltere Başbakanı), İngiltere'nin üslerini koruyabilmesi koşuluyla egemenliği devretmeye hazır olduğunu söylemiştir.

1960

16 Ağustos → Makarios'un Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük'ün Başkan Yardımcısı olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.

1963

30 Kasım → Makarios anayasada, siyasi kurumların yapılanması ve teşkilatlanma ile ilgili 13 maddelik bir değişiklik talep etmiştir. Kıbrıs Türkleri de bu değişikliğe kendi anayasal haklarının kısıtlandıkları gerekçesiyle reddetmiştir.

21 Aralık → Rumların iki Türk'ü öldürmesi üzerine iki taraf arasında şiddet patlak vermiştir. 1960 yılında kurulan hükümet sistemi çökmüş ve Türkler yönetimden çekilerek Kıbrıs Cumhuriyeti'ni feshetmişlerdir.

1964

BM Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964 tarihli 186 sayılı kararı ile Ada'da Birleşmiş Milletler Barış Gücü oluşturulmasına karar vermiştir.

1967

21 Nisan → Yunanistan'da Askeri darbe gerçekleşmiş ve tamamen anti-komünist görüşe sahip askeri cunta, yönetimi ele geçirmiştir.

1973

25 Kasım → Yunan cunta rejiminin başına Dimitris Ioannidis geçmiştir.

1974

15 Temmuz → Ioannidis önderliğinde Yunanistan cuntası, Kıbrıs Rum lideri Başpiskopos Makarios'a darbe gerçekleştirmiştir. Cunta, Kıbrıs'ta yeni lider olarak Nikos Sampson'u seçmiştir.

16 Temmuz → Makarios, İngilizler tarafından Malta Adası'na götürüldü. Başbakan Bülent Ecevit, acil olarak toplantı düzenlemiştir ve Kıbrıs'taki darbenin askeri müdahalenin önünü açtığını bildirmiştir.

17 Temmuz → Bülent Ecevit, heyetiyle birlikte darbe hakkında görüşme sağlamak için Londra'ya hareket etmiştir.

19 Temmuz → Türk Deniz Kuvvetleri savaş gemileri Mersin'den demir almış, Türk Ordusu'nun Kıbrıs Barış Harekâtı için yaptığı hazırlıklar tamamlanmıştır.

20 Temmuz → Sabaha karşı Türk askeri uçakları havalanmıştır. Başbakan Bülent Ecevit hareketin başladığını radyo yayını ile duyurmuştur. Saatler 8:30'u gösterdiğinde Türk askeri Kıbrıs'a çıkmıştır. Akabinde TBMM'de olağanüstü toplantı gerçekleştirilmiştir.

21 Temmuz → Birleşmiş Milletler “ateş-kes” çağrısında bulunmuştur. Türkiye, Yunan donanmasının Kıbrıs'a hareket etmesi hâlinde kendilerine ateş açılacağını bildirmiştir. Uyarılar dikkate alınmamıştır ve Yunan donanması Kıbrıs'a hareket etmiştir. Burada Türk ve Yunan birlikleri muharebe etmiştir. Türk askeri Kıbrıs'ta Türklerin yaşadığı bölgeleri kontrolü altına almıştır.

22 Temmuz → Birleşmiş Milletler'in "ateşkes" çağrısı Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmiş ve uygulanmıştır.

23 Temmuz → Yunanistan'da cunta yönetimi, iktidarı Karamanlis'e bırakmıştır ve dolayısıyla Kıbrıs'ta cuntanın belirlemiş olduğu lider Nikos Sampson yerine Klerides getirilmiştir.

25 Temmuz → Cenevre görüşmelerinin ilk oturumu üç ülke arasında başlamıştır. Yunanistan Türkiye'nin geri çekilmesini istemiştir ancak Türkiye kabul etmemiştir. Cenevre görüşmeleri daha ilk oturumdan olumsuz sonuçlanmıştır. Daha sonra ikili görüşmeler başlamıştır. Türkiye Cenevre konferansının devamını talep ederken Yunanistan reddetmiştir.

27 Temmuz → Kissinger'ın müdahalesiyle Yunan heyeti Cenevre görüşmelerine devam edeceğini duyurmuştur.

29 Temmuz → Bülent Ecevit Kıbrıs'tan çekilme maddesiyle ilgili tüm tekliflerin Kıbrıslı Türklerin güvenliğinin fiilen garanti edilemeyeceği gerekçesiyle kabul edilemeyeceğini açıklamıştır.

30 Temmuz → Türk askerinin adadan çekilmesi hususunda anlaşmaya varılmıştır. Bunun üzerine "Cenevre Deklarasyonu" imzalanmıştır.

1 Ağustos → Yunanistan Dışişleri Bakanı Mavros, Türkiye'nin Cenevre Deklarasyonu'nu ihlal ettiğini belirtmiş ve ikinci kez görüşmelere gitmeyeceğini duyurmuştur.

2 Ağustos → Türkiye Dışişleri Bakanı Güneş, Türk köylerindeki Rum işgalinin devam ettiğini ve görüşmelere katılmayacağını duyurmuştur.

8 Ağustos → Üçüncü devletlerin girişimi neticesinde ikinci Cenevre görüşmesi yapılmış ancak yine bir sonuç alınamamıştır.

9 Ağustos → Toplantı görüş ayrılıklarının devamı nedeniyle yapılamamıştır.

10 Ağustos → Klerides "Bu toplantı anayasal sorunları ele almaya yetkili değildir" derken, Denктаş "Türkiye'nin teklif ettiği coğrafi federasyon tek çıkar yoldur" demiştir. Yeniden bir sonuç alınamamıştır.

11 Ağustos → Callaghan'ın isteği üzerine Denktaş ve Klerides bir çözüm aramak için buluşmuşlardır. Ancak yine bir sonuç yoktur.

12 Ağustos → Türkiye altı ve iki kantonlu olmak üzere iki ayrı öneriyle masaya oturmak istediğini belirtmiştir ve hemen ardından Kıbrıs'taki Türk birliklerine takviyede bulunulmuştur. Klerides ile Mavros bu teklifleri görüşmek üzere 36 saat süre istemiştir.

13 Ağustos → İkinci Cenevre konferansı, Yunanistan'ın Türk tekliflerine hiçbir cevap vermek istememesi ve Türkiye'nin de Yunanistan'ın süre isteğini reddetmesi üzerine kopmuştur.

14 Ağustos → Sabaha karşı Türkiye'nin ikinci Kıbrıs harekâtı başlamıştır. Türk Ordusu'na bağlı birlikler başkent Lefkoşa'ya girmiştir. Yunanistan, ikinci müdahale karşısında NATO'nun askeri kanadından ayrıldığını açıklamıştır.

15 Ağustos → Yunan Başbakanı Karamanlis, ülkesinin Kıbrıslıların yardımına gidemeyeceğini açıklamış ve olayların sorumlusu olarak Cunta ile Türkiye'yi sert şekilde suçlamıştır.

16 Ağustos → Birleşmiş Milletler'in çağrısıyla ateşkes yapılmıştır.

19 Ağustos → EOKA militanları Kıbrıs'taki Amerikan Büyükelçisine suikast düzenlemiştir.

1975

5 Şubat → ABD Türkiye'ye silah ambargosu uygulamaya başlamıştır.

13 Şubat → Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edilmiştir.

1983

15 Kasım → Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.

EK-7: Karakterler

Alexander P. Butterfield → Nixon'ın Beyaz Saray'daki yardımcılarında birisi.

Archibald Cox → Harvard hukuk profesörü, eski Başsavcı; Mayıs-Ekim 1973 tarihlerinde Watergate davası ile ilgilenen Özel Savcı.

Bernard Barker → Beş Watergate hırsızından birincisi, eski CIA ajanı.

Charles W. Colson → Başkanın özel danışmanlarından birisi.

Dr. Daniel Ellsberg → Pentagon Belgelerini basına sızdıran ve yargılanan ekonomist, politik aktivist ve eski ABD askerî analisti.

Dr. Lewis Fielding → Daniel Ellsberg'in psikiyatristi.

Elliot Richardson → Cumartesi Gecesi Katliamı'nda Archibald Cox'un görevden alınması emredilen ancak kabul etmediği için Nixon tarafından görevden alınan Başsavcı.

Eugenio R. Martinez → Beş Watergate hırsızından ikincisi, eski CIA çalışanı.

Frank A. Sturgis → Beş Watergate hırsızından üçüncüsü.

George McGovern → 1972 seçimlerinde Nixon'ın Demokrat Partili rakibi.

Gerald Ford → Spiro Agnew'in halefi, Başkan Vekili (Yardımcısı), ABD'nin 38. Başkanı.

G. Gordon Liddy → Başkanın Yeniden Seçtirme Komitesi eski danışmanı; Watergate olayının azmettiricisi. "Watergate'in beyni" olarak da bilinir.

Harry R. Haldeman → Beyaz Saray Genelkurmay Başkanı, Nixon'ın üst düzey danışmanı. (J.D. Ehrlichman ile birlikte Berlin Duvarı olarak anılmıştır.)

Henry Kissinger → Nixon'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı ve Dışişleri Bakanı.

Howard Hunt → Eski CIA ajanı ve Beyaz Saray danışmanı; Muslukçular ekibinin ve Başkanın Yeniden Seçtirme Komitesi liderlerinden biri, Watergate olayının azmettiricisi.

Hubert Humphrey → 1968 seçimlerinde Nixon'ın Demokrat Partili rakibi.

James McCord → Beş Watergate hırsızından dördüncüsü.

John Dean → Nixon'ın avukatı.

John D. Ehrlichman → Başkan Nixon'ın üst düzey danışmanı. (H.R. Haldeman ile birlikte Berlin Duvarı olarak anılmıştır.)

John Mitchell → Eski ABD Başsavcısı; Başkan Yeniden Seçme Komitesi başkanı

John Sirica → Senato Watergate Komitesinin açtığı davanın hâkimi.

Lawrence O'Brien → Watergate olayı sırasında Demokratik Ulusal Komite Başkanı.

Leon Jaworski → Archibald Cox'un Watergate Özel Savcısı olarak halefi.

Lyndon Johnson → Nixon'ın selefi, 36. ABD Başkanı.

Mark Felt → “Deep Throat” olarak bilinen Watergate ile ilgili önemli bilgileri kimliğini gizleyerek Bob Woodward ve Carl Bernstein ile paylaşan, 32 yıl sonra kimliğini açıklayan FBI Yardımcı direktörü ve özel ajanı.

Thomas Pappas → Yunan asıllı Amerikan iş insanı ve milyoneri; Nixon'ın destekçisi

Richard M. Nixon → ABD'nin 37. Başkanı.

Robert Bork → Cumartesi Gecesi Katliamı'nda Adalet Bakanlığı'nda Elliot Richardson'un yerine geçen başsavcı.

Spiro Agnew → Gelir vergisi kaçırma suçlamalarıyla ilgili hiçbir itirazda bulunmadan istifa eden, Nixon'ın Rum asıllı eski Başkan Vekili.

Virgilio Gonzalez → Beş Watergate hırsızından beşincisi.